

Jaromír Pšánský (nar. 1975), *Struktura bludiště*, 1994

DAISY ASHFORDOVÁ / MLADÍ NÁŠTĚVNÍCI NEBOLI PÁNĚ SOLNÍČKŮV PLÁN

KAPITOLA PRVNÍ DOCELA MLADÁ DÍVKA

Pan Solníček byl postarší dva a čtyřicetiletý muž a rád žádal lidi aby u něj bydleli. Zůstávala s ním jednou docela mladá dívka které bylo 17 let a jmenovala se Etelka Monticuová. Pan Solníček měl krátké tmavé vlasy a knír a licousy, které byly velice černé a kroucené. Byl střední postavy a měl velice blede modré oči. Nosil vybledlý hnědý oblek, ale v neděli si oblékal černý přičemš denně míval cylindr, poněvač měl za to, že je to případnější. Etelka Monticuová měla nahoře pěkně udělané vlasy a modré oči. Oblečená byla v modrých sametových šatečkách, ze kterých už pomalu vyrůstala na rukávech. Nosila černý slamáček a rukavice z kozlí kůže.

Jednoho rána sešel pan Solníček dolů ke snídani a zjistil že Etelka je už dole což bylo převelice divné. Je už hotový čaj Etelko zeptal se a zamnul si ruce. Ano odpověděla Etelka a přišel vám takový podivně vypadající balýček. Ano byl to opravdu podivně vypadající balýček byla to krabice od klobouku převelice pevně převázaná a mezi provázky bylo zastrčené psaní. Dobrá dobrá řekl pan Solníček balýčky skutečně vypadají někdy divně přečtu si napřed dopis a při těch slovech otevřel obálku a tam stálo tohle

MŮJ PŘEDRAHÝ ALFRÉDE.

Chci aby jste se u mne stavil a tak Vám posílám cylindr zabalený v hedvábném papíře v krabici. Budete jej nosit při pobytu u mne neboť to je velice vzácný kus. Přivezte sebou prosím jednu z Vašich mladých dam která je nejhezčí v obličeji.

Zůstávám se srdečním pozdravem, Váš věrný

BERNARD CLARK.

Dobrá řekl pan Solníček vezmu Vás sebou na tento pobyt Etelko a potěším ho, že mně poslal cylindr. Potom pan S. otevřel krabici a tam byl ten nejnádhernější cylindr rozto-myle syté barvy zralých hroznů se ztuhou kolemdokola.

Dobrá pravil pan Solníček mrzutě ale nevím jestli se mi bude líbit v mém věku jak mi kolem hlavy vlají ztuhy. Potom se posadil a snědl vajíčko které mu ochotně schystala Etelka. Když skončil s jídlem usadil se aby napsal Bernardu Clarkovy pak vyběhl na tlustých nohou po schodech na horu a s hlasitým kýchnutím vytáhl pyják a tohle napsal

MŮJ PŘEDRAHÝ BERNARDE

Zajistě přijedu a zůstanu u Vás příští pondělí sebou přivedu Etelku Monticuovou které všichni říkají slečna M. Je velice živá a pěkná. Doufám že se s Vámi dobře pobavím. Rád pracuji na zahradě a obzvláště miluji dámi když jsou heské snad je to má přirozenost. Nejsem tak docela urozený ale toho si sotva všimnete přesto se s tím asi nedá nic dělat. Přijedeme ve čtvrt na čtyři.

Váš starý a odaný přítel

ALFRÉD SOLNÍČEK.

Snad se mí čtenáři budou ptát, proč Bernard Clark požádal pana Solníčka, aby k němu přijel na náštevnu. Byl to osamělý muž ze vzdálené samoty a měl rád lydi a večírky ale moc jich neznal. Takoví volovyny mumlal si Bernard Clark při čedbje páně Solníčkova dopisu. Bil to dost domíšlivý a drzý člověk.

KAPITOLA DRUHÁ ZAČÁTEK VESELÝ

Když nadešlo to slavné ráno, pan Solníček si nedal k snídani vajíčko pro případ, že by se mu cestou neudělalo špatně.

Který cylindr si nasadíte zeptala se Etelka.

Nasadím si svůj nejlepší černý a býlí alpakakaový plášť abych se chránil před prachem a před mouchama od větil pan Solníček.

Já si použiji na tváře trochu červeného putru pravila Etelka neboť jsem velice ble-dá k vůli vyčerpání v tomto domě.

Budete vipadat velice hloupě pravil pan Solníček a suše se zasmál.

To vy taky odcekla Etelka hádavje a vybjehla z pokoje ostrým klusem, přičemž rozhazovala nohama a ruce se jí houply do rytmiky.

No otušil majitel domu bjehá tím nejblbějším možným způsobem.

Etelka se ihned vrátila ve svém nejlepší klobouku a pjekném sametovém kabátku v námořnické modři. Že vipadám pjekně když jsem takhle oblečená zeptala se.

Pan Solníček si ji spytavě prohlížel. Vipadáte trochu nerozvázně moje drahá barvy vám zcela neladí s tvářičkami ale to nevdí jenom se zajdu rozloučit se služkou Rosalindou.

Ať vám to netrvá dlouho řekla Etelka. Pan S. vyběhl po schodech do Rosalindina pokoje. Naschledanou Rosalindo řekl brzy se vrátím a doufám, že se pobavím.

O tom nepochybuju pane od větila Rosalinda a sčervenala když pan Solníček beze slova položil na ušpiněnou desku nočního stolku pěti korunu.

Buďte opatrná s tou svou brochytýdou řekl pan S. poněkut ostýchavě a spješně opustil místnost mavájice ledabile služebné.

Pospěšte volala Etelka která si putrovala v hale nos je čas nasednout do drošky. Pan Solníček si nevsímal putru ale byl to nesobecký muž a tak pádil k drošce. Posadte se řekla Etelka když droškář práskl bičem stojíte mi na zavazadlech. Já platím za drošku řekl pan S. a tak si snad můžu dát nohy, kam chci.

Jely vlakem druhou třídou a Etelka toužila jet první ale pomyslela si že mlčeti zlato. Pan Solníček se ve vlaku radostně zrušil při přectavě své náštěvy. Etelka byla klidná ale uvnitř se rovněž cítila zrušená. Bernard má velký dům řekl pan S. s pohledem upřeným na Etelku a má sklony k bohatnutí.

Ach opravdu řekla Etelka a sledovala jak za oknem ubíhají krávy. Pan S. se cítil poněkut sklíčeně a tak si četl noviny dokut vlak nezastavil a průvodčí nesvolal stanice Rickamere. Snad bychom si měly vyzvednout zavazadla řekl pan Solníček a právě v tu chvíli nakoukl dovnitř oknem honosně vyhlížející lokaj v třírohém klobouku a olivově zelené uniformě. Jedete do zámku v Rickamere zeptal se imponujícím tónem.

No já vlastně ano řekl pan Solníček a tady ta dáma taky.

Výborně pane řekl urozený lokaj dovolíte-li postarám se o vaše zavazadla čeká vás samé pohodlí.

Ó děkujuvám děkujuvám řekl pan S. a spolu s Etelkou vystoupily na nástupiště. Venku našly pěkný povos opatřený olivově zeleným polstrováním které ladilo s lokajem a koně měli zelené uzdy a v hřívách a ohonech zelené ztuhy. Nesměle nastoupily. Přiveze naše zavazadla ptala se Etelka nervózně.

Předpokládám že ano řekl pan Solníček a zapálil si velice dlouhý doutník.

Dáme mu stropitné zeptala se Etelka tichounce.

Myslím že spíž ne alespoň zatím ne spíž mu jen zvořile poděkujeme.

Právě v té chvíli se vrávoravě vpotácel lokaj se zavazadly. Etelka se způsobně přes dvířka kočáru uklonila a pan S. mával rukou a ujišťoval se, jestli jsou úplně všechna zavazadla naložená. Potom řekl velmi zdvořile děkujuvám příteli. Není zač odpověděl lokaj přidržel si svůj třírohý klobouk a svižně vyskočil na kozlík.

Udělal jsem správně že jsem mu nedal stropitné zaseptal pan Solníček správně je nechat na konci náštěvy na toaletním stolku pěti korunu.

Najde ji ptala se Etelka která vůbec nevěděla jak se na náštěvě chovat. Myslím že ano od větil pan Solníček v každém případě je to zvykem a když ji nenajde nedá se nic dělat. Jak se vám moje drahá líbí zdejší krajina.

Je tu moc pěkně odpověděla Etelka zírající na teplou kožešinovou příkrývku na svých kolenech. Právě v té chvíli kočár vjel na nádhernou příjezdovou cestu se vzrostlými stromi a obrovskými červenými květy které rostly uprostřed zářivě temných listů. Domýšlivý kočí náhle s obrovským rachotem zastavil před širokým průčelím s vysokými pilíři po stranách, velkým železným zvonem a dvěma velice čistými škrabkami na boty. Dveře se rozletěly jakoby maggickým kouzlem až Etelka nadskočila a na scéně se objevil dveřník s širokým bledým obličejem v zářivě bělostné náprsence. Vítejte pane svolal dobro srdečně zatímco pan Solníček vylézal poněkut rychle s povozu a zval ho dál.

Pan Solníček vkročil dovnitř těsně následován Etelkou. Lokaj opjet zápasil se zavazadly a komorník jménem Francis Minnit mu laskavě nabídl pomoc. Hala byla velice prostorná a ověšená puškami, rohožemi a předky, což jí dodávalo melancholické ale vznešené ovzduší. Potom je komorník vedl točitou chodbou až přišli ke dveřím, které pruce otevřel a svolal Pan Solníček s dámou pane.

S pohovky povstal vysoký devět a dvacetiletý muž. V pase byl poněkut ohnutý s velice pěknými dlouhými nohami, plavými vlasy a modrýma očima. Nazdar Alfe kamaráde svolal tak jste se sem přece jen dostal v bezpečí a bez polámaných kostí.

Naštěstí bez děkujuvám Bernarde odpověděl pan Solníček a třásl si s ním rukou a dovolte abych vám přectavil slečnu Monticuovou která se na tuto náštěvu převelice těšila. Ach ano vydechla Etelka a pod rudým putrem sčervenala. Bernard na ni pohlédl laskavě a snachověl. Jsem rád že vás poznávám řekl, doufám že se vám zde bude líbit ale dosud jsem nezařídil žádné večírky poněvač nikoho neznám.

S tím si nedělejte starosti zamumlala Etelka nechodím moc do Společnosti a obdarovala ho líbezným úsměvem.

Řekl bych že byste si daly trochu čaje řekl Bernard zazvoním.

To bysme si opravdu daly pravil pan Solníček dy chtivě. Bernard zazvonil na zvonek a imponantní chůzí vešel major domu.

Čaj prosím Minnite svolal Bernard Clark. Zradostí pane odpověděl Minnit s hlubokou úklonou. Potom se přinesl skvělý čaj na zlatém podnose dva druhy obložených chlebů s máslem chutné rohlíky s džemem a spousta sušenek. Etelčininy oči jiskřily a během jídla učinila několik poznámek. Řekl bych že byste se teď rádi vibalily řekl Bernard když to skončilo.

Och ano to je víborný nápat řekl pan Solníček.

Nejlepší volný pokoj dám slečně Monticuové řekl Bernard s galatní úklonou a váš otočil se k panu Solníčkovi s ním sousedí takže budete pěkně v přátelském sousedství oba pokoje mají velká okna a pěkný výhled.

To je okouzlující řekla Etelka. Ach jistě pojďme na horu odpověděl Bernard a vykročil první po velmi točitém schodišti až přišli k dubovým dveřím na nichž byli namalovány nádherné labutě a pádicí býk. Tak jsme tady svolal vesele. Etelčin pokoj přectavoval opravdu útulnou místnost s hedvábnými purpurovými závěsy a postelí se čtyřmi sloupky a záclonou stejné barvy. Toaletní komplet byl bílý a fialokový a několik fialek bylo též v draho ceně váze. To teda je vykřikla Etelka překvapením. Jsem rád že se vám tu líbí řekl Bernard a tady máme tvůj Alfe. Otevřel dveře do sousedního a předvedl menší afšak líbezný pokojík laděný lehce do žluté a plný petrklíčů. Můj pokoj je vedle koupelny řekl Bernard a je celý vibílený do ruda neboť mám zasmužilý fkus. V koupelně je vicíděná vana a hadice kterou si můžete umývat hlavu.

To je dobrá připomínka řekl pan Solníček který potají začínal žárlyt.

Zanecháme teď naše přátele aby si vibalily a skončíme tuto kapitolu.

KAPITOLA TŘETÍ PRVNÍ VEČER

Když si vibalily sešly pan Solníček s Etelkou dolů k večeři. Pan Solníček si oblékl kompletní večerní oblek poněvač se domníval že je to dobrý nápat a rubínové manžetové knoflíčky které sehnal v bazaru. Etelka měla šaty ze žlutavého hedbábu s tylem který byl do cela v módě a vzala si náhrdelník který jí dal pan Solníček jako dárek k narozeninám. Vipadala velice elegánsky a krásně a Bernard spřehluboka vzdychl když jí nabízel Rámě že půjdou k večeři. Major domu Minnit byl ke všemu připravený a stál tam velice zpřímeně spolu s dvěma lokaji v zelených plyšových kalhotách a bělostných kudrnatých parukách kteří se jmenovali Karel a Horác.

Takže pravil pan Solníček srkajíce svou želvý polévku máte Bernarde velice přepichový dům.

Jeho přítel se unaveně usmál a polknul pár kapek šeri. Je docela slušný otvětil a ostychem pohlédl na Etelku po jídle vás provedu po zemky.

Mnoho krát díky řekl pan Solníček který byl poněkut popleten z vidliček.

Mělbyste uspořádat ples poznamenala Etelka když máte tak rozsáhlé obidlí.

Ano je tu dost místa povzdychnul si Bernard měli bychom něco podniknout a já bych se měl seznámit s pár lidma.

To byste měl od větila Etelka a věnovala mu vímluvný pohled.

Pan Solníček byl s toho trochu mrzutější ale rozveselil se když přinesli na stůl portské a major domu rozdál draho cené misky s vodou na opláchnutí rukou. Sám doma pan S. žádné takové neměl a tak si nechal od Bernarda Clarka poradit jak se to s nima dělá. Po večeři Etelka zahrála na piáno pár veselých melodyjí a Bernard přispěl poněkut hlasitou písní pro bass a Etelka mu hodně tleskala. Potom jim dal pan Solníček několik hádanek protože nebyl muzikál. Poté Bernard řekl mohu vás provést po svém království a vydaly se do zešeřené haly.

Vidím že máte mnoho prapředků řekl pan Solníček žárlivým tónem co jsou zač.

Jsou všichni docela dobří od větil Bernard. Tohle je moje teta Karolína která byla poněkut eksentrycká a taky dost stará.

Aha pravil pan Solníček a přistoupil k dámě s velice upjatým pasem a podivuhodné postavy. To je Marie Anna Fondánová moje babička myslím řekl Bernard že byla ve své době převelice známá.

Proč zeptala se Etelka která byla od přirozenosti poněkut zvidává.

To tak úplně přesně nevím řekl Bernard ale známá určitě byla a přesunul se k dalšímu obrazu. Byl na něm muž s široko lícím obličejem a přepásaný červenou ztuhou a spoustou medajlí. Můj slavný strýc Ambrós Fondán řekl Bernard ledabile.

Vipadá jako pokrevný předek řekla Etelka laskavě.

To taky byl od větil Bernard pyšně byl to Levoboček královny Viktorie.

None opravdu svolala Etelka zrušeným hlasem co to ale znamená.

To tak úplně přesně nevím řekl Bernard Clark je to pro mně velká záhada ale předci se občas o pravdu zvrtnou.

Snát to znamená kmotřenec řekl pan Solníček inteligentním hlasem.

To si nemyslím řekl Bernard ale budu to muset zjistit.

V každém případě je to velikolepé řekla Etelka.

Přesně tak opáčil její hociitel upřímě

Kdo je tohle řekl pan Solníček a zastavil se u obrazu dámi která držela hroznové víno a do cela dost se smála.

Ta se jmenovala Minnie Pilátová od větil Bernard ta je dost vzdálená ale opravdová příbuzná a zasnoubila se s vévodou z Tyluvardeu jenom to tak úplně nevyšlo.

To je škoda vikřikla Etelka.

Ano byla to poněkut škoda od větil Bernard ale dala se pak za Kapitána námořnictva a měla sedm dětí takže byla docela v pořádku.

V té chvíli si pan Solníček usmyslel že je na čase jít spát protože má za sebou dlouhou cestu. Bernard měl v hale vždycky pár motlidlebních knížek a vizky na dobrou noc protože byl poněkut zbožný ale pan Solníček nebyl na motlidbi moc zvyknutý takže se odebral rovnou nakutě. Etelka zůstala protože jí přišlo že by to mohl být do cela dobrý nápat. Přišel major domu protože to byl velice svatý muž a Bernard zbožně odříkal Otče Náš a velice dobrý žal který se jmenoval Potlačím svou zášť a desátek podle Růžence. Etelka se tichunce přidávala zvonivým hláskem a Francis Minnit byl nejodanější a Etelka si pomyslívála do jaké se to dostala dobré svaté rodiny. Takže skončím kapitolu.

KAPITOLA ČTVRTÁ PÁNĚ SOLNÍČKŮV PLÁN

Pan Solníček vstal příštího dne poněkut brzy a byl překvapený a potěšený když zpatřil lokaje Horáce že vchází s šálkem čaje.

Děkujívám dobrý muži řekl pan Solníček převalující se v draho cené posteli. Pan Clark je už téměř venku z koupelny pane oznámil Horác bude mi potěšením napustit i vám vodu pokut je to vaše ctěné přání. No ano to byste mohl řekl pan Solníček vidouce že je to dobrý nápat a Horác se z hluboka uklonil.

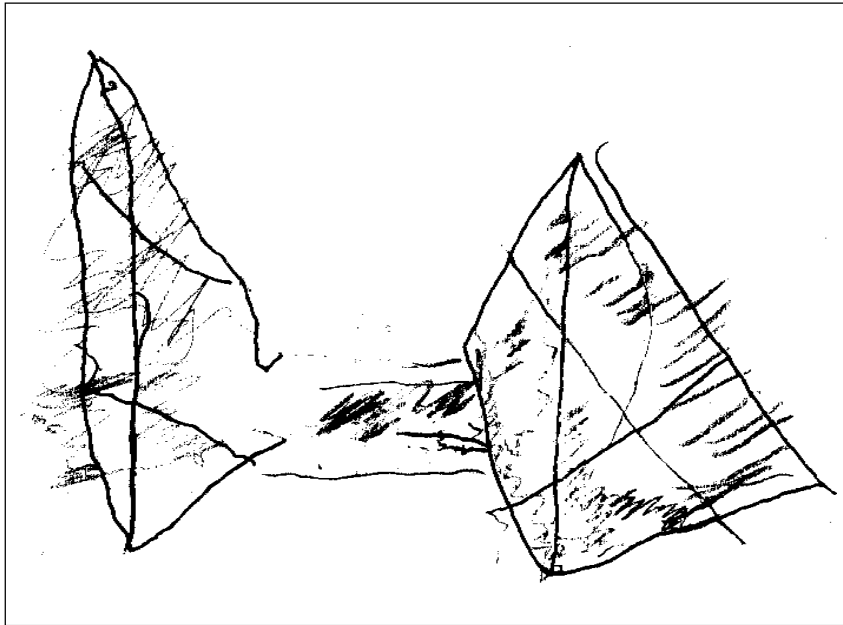
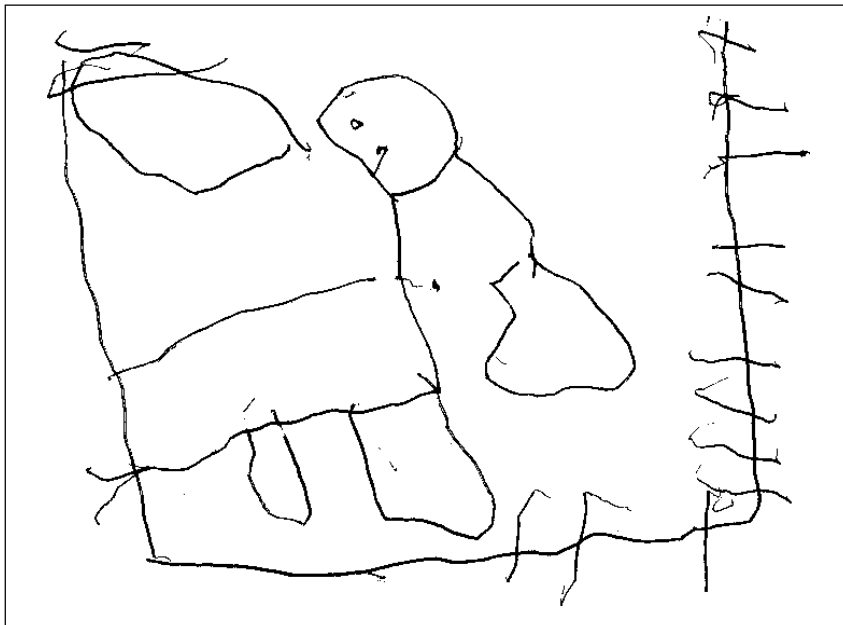
Etelko jsi v zhůru křičel pan Solníček.

Už skoro od větila slabě Etelka z vedlejšího pokoje.

Musím ti říct pravil pan Solníček zrušeným hlasem že jsem dostal do posteje čaj.

Já taky od větila Etelka.

Potom se pan Solníček nasoukal do županu slézové barvy se žlutavými zřapci a popadnouce mýdlo vidal se do koupelny která byla nejpřepichovější vůbec. Byla v ní mylá zářivě bílá vana a blištící kohoutky a několik ručníků které schystal pře-

Jaromír Pšánský, *Dva světy*, 1993Zdeněk Vopat, *Slon v kleci*, 1994

mýšlivý Horác. Byl tam i schůdek poněmš se lezlo do vany a další figle pro bohaté lidi. Pan Solníček se řádně umyl a cítil se mnohem líp. Po snídani se pan Solníček zeptal Bernarda jestli si s ním může prý vátně promluvit. Ale jistě od větil Bernard zajdeteli se mnou do mojí studovny můžeme prohodit pár slov.

Nemohla bych jít také zamumlala Etelka vzdorovitě.

Ne má drahá řekl pan Solníček tohle je prý vátní.

Snad bych si mohl později prý vátně popovídat i s vámi slečno Monticuová pravil Bernard laskavě.

Ach ano to určitě udělejme řekla Etelka.

Potom se Bernard s panem S. odebrali do studovny a usadili se ve dvou lenožkách. Tak do toho řekl Bernard zapalující si dýmku. Nejde to tak z ničeho nic vypravil ze sebe pan Solníček zdráhavě jedná se o choulostivou záležitost a vy mi jistě můžete poradit neboť jste praví džentlmen jak jsem si jist.

Ano jistě řekl Bernard co tedy pro vás mohu udělat Alfe?

Snad mi můžete pomoci abych byl také víc džentlmen řekl pan Solníček a poněkut se dostával do varu jsem do cela v pořátku jak se říká ale chtěl bych být skutečnou osobou snad by to nějak šlo zařídit dodal plácající se při tom do kolen.

To tak úplně přesně nevím řekl Bernard mohlo by to zabrat spoustu času.

To by jistě mohlo řekl pan S. ale otročil bych celá léta když bude třeba. Bernard se poškrábal na hlavě. Co takhle skusit Křišťálový Palác zeptal se několik lidí vévodi a dokonce i knížata tam mají prý vátní pokoje.

Jenže já nejsem Vévoda řekl pan Solníček překvapeně.

Pravda od větil Bernard ale mám za to že tam jsou i jacísi studenti kteří se chtějí dostat na ministerstvo obrany a do významných banek.

To by snad mohlo pomoci? ptal se pan Solníček dy chtivě.

Jistě mohlo řekl Bernard mohu vám napsat dopis pro mého dávného přítele Vévodu z Klinče který tam bydlí a mohl by si vás vzít do parády a stykem s ním by se z vás mohl stát patričnější člověk.

Ach deseti tisíc krát díky řekl pan Solníček půjdu tam jen jak to bude možné když budete tak laskav a dohlédnete během mé nepřítomnosti na Etelku.

Ach jistě pravil Bernard možná budu muset na pár dnů do města a ona by mohla jet také.

Jste velice laskavý řekl pan Solníček a nemyslím že byste s ní měl nějaké potíže.

Nemyslím že je budu mít řekl Bernard je to hezká dívka, veselá a živá. A poněkut sčervenal.

KAPITOLA PÁTÁ KŘIŠŤÁLOVÝ PALÁC

Příštího rána kolem deváté hodiny stál pan Solníček s taškou v ruce v předkové hale a čekal na drošku která ho měla odpravit na nádraží. Bernard Clark s Etelkou seděli vedle sebe na draho ceně pohovce a ne zúčastněně sledovaly loučícího se hosta. Horác odběhl aby si nasadil svůj tří rohý klobouk protože měl odjet s bričkou ale Francis Minnit brouzдал halou připravený k čemukoli.

Tak doufám že se budete držet Alfe řekl Bernard bafajíce svou pěnnovou dýmku určitě u sebe máte ten krátký dopis starému Klinčovi že ano.

V skutku mám otvětil pan Solníček mnoho krát za totéž děkuji a opravdu doufám že se Etelka bude chovat patřičně.

Ach ano očekávám že bude řekl Bernard s povzdechnutím.

Já se tak vždycky chovám řekla Etelka pohotovostně.

V tu chvíli se ozval z venku klapot a zvuky kopyt a divoké ržání. Brička je tady řekl Bernard pomalu vstávajíce.

Do cela správně pane řekl Minnit a do široka rozevřel průčelové dveře.

Tak s Bohem Alfe kamaráde řekl Bernard Clark hodně štěstí a ať ti požehná Bůh dodal zbožným tónem.

Není zač řekl pan Solníček líbil se mi zdejší pobyt který byl tak krátký a kouzelný tak s Bohem Etelko dítě moje řekl a s taškou v ruce vykročil ke dveřím. Francis Minnit se hluboce uklonil a podal panu Solníčkovi malý sáček a poznamenal několik senyčů na cestu pane.

Ach to je převeliká laskavost pravil pan Solníček.

Minnit přivřel oči s unaveným úsměvem. Žádná laskavost pane zamumlal to je do cela běžné.

V skutku opáčil pan Solníček a cítil se poněkut ohromný tak s Bohem můj starý brachu a vsunul do nadstavené dlaně major doma pěti korunu.

Pan Solníček musel cestovat první třídou jelikož pohotový Horác běžel do předu koupit lístek který mu předal s hlubokou úklonou spolu s Novinami a Pamlsky. Ach mnoho krát díky chlapče řekl pan Solníček co nejležernějším hlasem najdete mi ve vlaku nějaké rohové místo?

Pokut nějaké bude pane odvětil Horác.

Nastoupil pan Solníček do svého vozu první třídy obklopený svými zavazadli kteří pečlivě navršil laskavý Horác. Ostatní cestující vipadaly že jsou plní závidi nad kudrnatou bílou parukou a zelenou plyšovou uniformou Horáce. Pan Solníček hodil nohu přes nohu po způsobu lorda a přes kolena si přehodil kožešinovou příkrývku třeba že byl ve vědomý celý rozpálený. Začal si uvědomovat že se blíží konec jeho vyčlenění a když si poklepal na dopis v kapse kabátu jemně se usmál. Když pan Solníček dojel do Londýna začal se proházet po hlavních ulicích a myslel na to jak je

to všecko veselé. Na jednou spatřil restaraci s obrovským Menu před ní a odvážně vkročil do vnitř.

Bylo to přepichové místo celé ve zlatě a se spoustou zrcadel. Mnoho pohledavých dam a pánů se již zabývalo vybrannými jídly a těžkými víny a vizkou a celé prostředí bylo převelice živé. Pan Solníček si dal malou vizku aby se cítil víc jako doma. Potom spořádal k melodyji veselého valčíku který hrála kapela porci kary. Klepal si do taktu a z vesela se laskavě usmíval na číšníky a u vnitř cítil velké zrušení. Teď konečně poznám život vyšších vrstev z druhé stránky bručel si pro sebe když u pokladny platil účet. Venku vyhledal vysokého policistu. Můžete mně nasměrovat do Křišťálového Paláce když budete tak laskav řekl pan Solníček nervózně.

No já bych vám doporučil vzít si drošku pane řekl zovyjální policista.

Opravdu opáčil pan Solníček pak to tak tedy udělám.

Mávnul na dvoukolku a spěšně se vydal do Křišťálového Paláce. Z vesela křičel a s taškou na kolenách se celý těšil že si prohlédne Metro-poly. Byla to veselá jízda a za nedlouho Palác vyplul na dohled. Pan Solníček vyskočil a zaplatil voskovy a potom vstoupil do přenádherne vznešené budovy. Srdce mu prutce tlouklo když před ním dva urostlí muži se zlatými prímky otevřeli dveře. U vnitř stál uprostřed překrásný vodotrysk a všude kolem byly malé stánky kde jste si mohly koupit cukroví a limonádu a také voňavé kapesníčky a spoustu všelijakých lahůdek. Bylo tam mnoho lidu ale žádný šlechtický.

Na konec když si koupil dvě láhve voňavky a trochu poněkut pěkného cukroví které se mu vlezlo mezi zuby spatřil pan Solníček dřevěnné dveře na nichž bila přibitá cedulka kde stálo K Prý Vátním Komnatám.

Aha pomyslel si pan Solníček tudy se mám teď zřejmě dát, a z lehka dveře otevřel při čemš si přidržel svůj cilindr. U vnitř se ocitnul ve spoře osvětlené chodbě s tlustým pohodlným kobercem. Rozhlédl se a spatřil v šeru velice noblesního džentlmena v kompletních večerních šatech který si četl noviny a hrál si ruce o trubky ústředního topení. Pan Solníček k němu po špičkách přistoupil a jemně zakašlal jelikož mu do té doby džentlmen nevěnoval žádnou pozornost. Nic méně po druhém zakašlání unaveně vzhlédl. Chcete něco zeptal se nejurozenějším hlasem.

Pan Solníček byl převelice zmatený. No já hledám Věvodu z Klinče začal roztřeseným hlasem nejste to z cela náhodou vy dodal s nejvyšší úctou.

Ne ne tak úplně od větil ten druhý mé jméno je náhodou Edward Procurio. Jsem na půl ital a jsem zde Komorník.

Kterých komor otázal se pan Solníček a zamrkal.

Zdejších řekl Edward Procurio a mávnul útlou paží.

Teprve nyní si pan Solníček všiml několika rudých dveří se jmény lidí. Aha, tak to mi snad můžete říct kde najdu Věvodu z Klinče.

Na konci chodby čtvrté dveře dole řekl Procurio protřeale ale může být samozřejmě někde venku člověk nikdy neví co mají právě za lubem.

To si myslím že ne pravil pan Solníček se zájmem v hlase.

Člověk opravdu nemůže sázet vůbec na nic řekl Procurio a vrátil se ke svým horkým trubkám i když pochopitelně toho vím o zdejších obyvatelech mnohem víc než většina lidu.

Jaké zvyky má Vévoda z Klinče zeptal se pan Solníček.

Procurio se usmál má všelijaké a má jich spousty odvětil nemůžu ve svém postavení toho moc říci ale člověk se pořád učí. Z hluboka si povzdychnul a pokrčil rameny.

Tak dobrý den řekl pan Solníček a cítil se po tom rozhovoru líp.

Procurio tiše pokýval hlavou a díval se za panem Solníčkem který pospíchal chodbou dál. Konečně dorazil ke dveřím se štítkem Klinč, Vévoda napsaným velkým písmem. S tlukoucím srdcem zatáhl za zvonek a dveře se prutce samy od sebe otevřely. V týž oka mžik se z dálky rozezněl veselý hlas. Jen pojdte dál jsem ve studovně první dveře vlevo.

Nervózním krokem pan Solníček uposlechl výzvy a ocitnul se v malém ale útulném pokojíku zařízeném v zelené kůži se šlechtickými korunkami na opěradlech židlí. Nad krbovou římsou visela podobizna nějaké dámy s hlubokým výstřihem která vypadala do cela bezvadně. Za psacím stolem seděl vysoký pět a třicetiletý muž s převelice pěknými očima plnými přirozeného jasného třeptu a kudrnatých vlasů. Měl na sobě do cela prostý bleď šedý oblek který byl však dobře ušitý a na stole odpočíval šedivý cilindr jenš zcela evidentně ještě před chvílí spočíval na jeho hlavě. V knoflíkové dírci měl růži a také pečatní prsten.

Nazdar řekl ten příjemný chlapík když se pan Solníček zjevil na koberečku.

Nazdar vaše Lordctvo od větil náš hrdina a hluboce se uklonil až mu spadl cilindr hovořím s Vévodou z Klinče?

Hovoříte pravil Vévoda se srdečným úsměvem a s kýmpak hovořím já co?

Náš hrdina se znova uklonil a řekl hlubokým hlasem: S Alfrédem Solníčkem.

Aha pravil laskavý vévoda tak pojdte dál člověče a povězte mi co jste zač.

Pan Solníček se nesměle posadil na krajíček židle se šlechtickou korunkou.

Po pravdě řečeno milý Lorde já nejsem vůbec důležitý a nemám urozený původ a nejsem džentlmen jak se říká dokončil celý rudý a rozrušený.

Dejte si trochu vizky řekl lord Klinč a nalil tekutinu do sklenice která mu stála u lokte. Pan Solníček ji s díky hltavě vypil.

Milý příteli pravil vévoda v dobré náladě já vždycky říkám co na tom záleží všichni nemůžeme mít v žilách královskou Krev že ano.

Ne řekl Solníček ale předpokládám že vy ji tam máte.

Vévoda z Klinče zamával odmítavě rukou. Koluje mi v žilách jistá malá část řekl ale vůbec mně to neznepokojuje a konec konců dodal zbožně při Posledním soudu to sotva bude přectavovat výhodu.

Pan Solníček si povzdychnul. Já jsem měl na mysli tento svět řekl.

Aha odvětil Vévoda jenže já osobně zdlím názor že tyto záležitosti jsou jako hlouposti řečené do větru.

Jelikož nejsem vévoda nemohu se k tomu vyjádřit odvětil náš hrdina ale mohu vás požádat aby jste si přečetl tento dopis můj pane. A ze záhybu kabátu vytáhl Bernardův list. Vévoda z Klinče si ho vzal do svých dlouhých prstů. Stálo tam toto:

MŮJ DRAHÝ KLINČI

Doručitel tohoto psaní je jeden můj starý přítel trochu pochybného původu jak se říká vlastně je to syn prvotřídního řezníka ale jeho matka pocházela ze slušné rodiny jménem Kropenkovi z Rokle takže vidíte že na tom není tak zle a hlavně tuží aby byl v pořádku. Mohl by jste ho trochu uvést do Společenských spůsobů. Nevím o něm moc podrobností ale on vám bez pochyby dodá všechno co budete potřebovat. Já se mám dobře a doufám že Vy taky. Musím si jednou zaskočit do Paláce a podívat se za vámi.

Jako vždy zcela Váš věrný přítel

BERNARD CLARK.

Vévoda si zlehka odkašlal a spítavě si pana Solníčka prohlížel.

Máte hodně peněz zeptal se a jste připraven ztrávit zde nějaký čas?

Ach jistě, do cela zajíkal se pan Solníček spoustu jich mám v bance a tady v peněžence mám přichystaných deset liber ve zlatě.

Víte zdejší Komnaty jsou vyhledávaným místem Arystokracije řekl vévoda a udržují se díky lidem kteří mají v rodině něco podivného a chtějí být miň bezvýznamní jestli mně chápete.

Vskutku chápu řekl pan Solníček.

Já osobně mám trochu slabost pro bezvýznamné lidi pravilo jeho Lordctvo ale vtip je vtom že za náš zdejší tréning účtujeme slušnou sumu nic méně pokud nemůžete zaplatit nemusíte se účastnit.

Mohu a udělám to prohlásil pan Solníček a položil na stůl deseti librovou bankovku. Jeho Lordctvo si ji zasunulo do kapsy kalhot. Bude to 42 liber než s váma budu hotov ale můžete mně platit sem tam jak se vám to bude hodit.

Ach děkuji vám svolal pan Solníček.

Není zač řekl Vévoda a teď se do toho dáme. Při zdejším pobytu budete bydlet v pokojích v suterénu kterým se říká Spodní vrstva. Spousty rad ohledně šatstva a etykety vůči služebnictvu se vám dostane od Komorníka. Se mnou se budete scházet na gramatyku a možná vás také někdy vezmu na lov nebo zastřílet si abych vám svěřil pár bezva fint. Také mívám spousty dámských večírků které budete příležitostně navštěvovat.

Oči pana Solníčka blýskaly zrušením. To se mi bude líbit svolal.

Jeho Lordctvo si hlasitě odkašlalo. Dokud budete ve výcviku nesmíte se oženit pravil přisně.

Ach to nebudu potřebovat děkujuvám řekl pan Solníček.

Musíte si také zvolit profesy řeklo jeho Lordctvo neboť váš výcvik se bude podle toho různit.

Mohl bych dělat něco v Buckinghamském paláci? zeptal se pan Solníček s rozzářenými očima.

Ach to tak do cela nevím pravil urozený vévoda ale snad byste mohl klusat vedle královské bričky jestli to chcete skusit.

Opravdu bych mohl svolal pan Solníček mám převelice rád čerstvý vzduch a královský majestát.

Dobrá řekl vévoda s vědoucím úsměvem snad bych to mohl zařídit s princem Vejlským s nímž se poněkut blížeji známe.

Ne vážně vydechl pan Solníček.

To víte že ano poznamenal vévoda lhostejně a jestliže se rozhodneme že budete klusat vedle královského fijakru musejí vás oka mžitě změřit k vůli plyšovým pumpkám.

Pan Solníček vrhnul rychlý pohled na své poněkut tlusté nohy a povzdechnul.

Tak já teď musím jít a navštívit pár Parukáčů řeklo jeho Lordctvo nasazující si svůj cilindr. Takže au revoir dodalo s dobrým francouským přízvukem.

Adieu Lorde svolal pan Solníček nebudte pryč dlouho sejdeme se později to chápu.

Ne dřív než zítra od větil vévoda vy teď pokračujte do spodních vrstev kde bez pochyby najdete nějaký čaj. Laskavě kývnul a tiše vyklouzl ven.

Tady skončím kapitolu.

KAPITOLA JEDENÁCTÁ SVATBA

Královský chrám byl vskutku oblečený davy když příštího dne Etelka s Bernardem přiválaly ve velice krásném fijakru taženém dvěma vzpínajícími se oři s pořádnou pěnou u tlamy. V průčelí stálo několik bělostných ministrantů kteří šťastný pár zavedly do postraní lodi kde vesele kvílely varhany. Honosná stavba byla plná lidí a v přední řadě byl Vévoda z Klinče který vypadal velice čile když odvedl v pravý oka mžik Etelku k oltáři. Vedle něho seděl pan Solníček celý v černém a vypadal hořce smutný a když Etelka přicházela skřípal zuby. Hrály se veselé hymny a sotva Etelka s Bernardem byly svoji kněz začal kázání o Adamovi a Evě a hadovi a pan Solníček plakal do velkého kapesníku a vévoda do něho neustále šťouchal neboť jeho popotahování bylo poněkut hlasité. Potom se chrámem rozhlaholil svadební pochod a ven vyšly Etelka s Bernardem jako manžel a jeho choť. Vsedly do drošky a rychlostně vyrazily do hotelu U radosti. Svadební obcerstvení přectavovalo pro všechny vskutku

velkou radost a do konce i pan Solníček se rozveselil když spatřil svadební dort a jiskřivá vína. Vévoda povstal a pronesl velice pěknou řeč o svadebních slíbech a požehnáních a otcivoval pár dobrých kousků z bible což sklidilo mohutný potlesk. Bernard odvětil v jasných a srozumitelných větách. Děkuji vašemu lordctvu za několik laskavých poznámek řekl zvučným hlasem očekávám že budeme šťastní jako slavíci a doufám že vy všichni budete jednoho dne rovněž. No no mumlala si jedna dáma z davu která sem zabloudila a Bernard se posadil zatímco Etelka se šla převléci ze svadebního oblečení do vybraných šatů z růžového sametu se zlatým pod vazky a elegánským střihem. Bernard si také oblékl nový oblek s modrým prouškem a jakési hedvábné ponožky a čisté spodní prádlo. Živýjó křičeli hosté když se pár znovu objevil ve výše popsaném ustrojení. Potom všichni dostali balíček rýže a házely jej na šťastnou dvojici a pan Solníček smutně za sebe hodil bílou tenisovou botu a pořád si utíral oči. Šťastný pár odjel a hosté dojedly všechno jídlo. Šťastný pár odplul na Lýbáňky do Egypta jelikož měly za to že by to mohlo být pěkné teplé místočko a nikdy tu kouzelnou zemi nespátily. Etelce bylo na lodi trochu zle ale Bernard odolával bouři mužně. Nic méně když se dostaly do Egypta Etelka se uzdravila a zde je opustíme na veselých šest týdnů blaha zatímco my se navrátíme do Anglie.

KAPITOLA DVANÁCTÁ JAK TO DOPADLO

Panu Solníčkovi se s pomocí vévody a díky laskavosti Prince Vejlského podařilo získat práci po níž toužila jeho duše a každého dne jej můžete spatřit v Hyde parku nebo na Pickadylly jak kluše jako šílený za Královskou bričkou ve šviháckých šatech ze zeleného sametu s pumpkovým kompletem. S počátku se poněkut bál neboť nebyl zvyklý na jízdu na koni a zjistil že jeho kůň pječně nadhazuje a musel se ho zoufale držet za vlající hřívu. Jindy se zas kůň ani nehnu a pan Solníček používal bez užitku ostruhy i ošklyvá slova. Brzy si však na svého divokého a prutkého oře zvykl a Jeho Královská Výsost se zdála být ukojena.

Vévoda pokračoval ve svém veselém životě v Palácových Komnatách až se na konec zamiloval do jedné ze šlechticen které jim nadbíhaly. Nebyla tak pěkná jako Etelka poněvač měla poněkut klustou postavu a hnědé oči ale za to havraní copy špičatý nos a růžovoučkou pleť k nakousnutí. Měla moc pěkná chodidla a spoustu peněz. Jmenovaly ji jménem Lejdy Helena Herringová a byla stará pět a dvacet let a k vévodovi se dobře hodila.

Když se vévoda vyženil pan Solníček velice osaměl a nedokázal již unést úděl svobodného mládence a tak když se mu to nepovedlo s Etelkou vyženil jednu z panen od dvora v Buckinghamském paláci jménem Bessie Toppová, rostomylou osmnáctiletou dívkou s kulatými červeňoučkými tvářičkami a poněkut zářivými očima.

Tak nyní když jsou všichni naši přátelé vyženeň přídám ještě pár slov o jejich rodinách. Etelka s Bernardem se vrátily ze svých Lýbánek se synkem a dědicem pěkným baculatým mimínkem jménem Ignác Bernard. Brzy měly šest dalších dětí čtyři chlapce a tři holčičky a někteří z nich byly dvojčata což bylo velice obdivu hodné.

Vévoda měl jenom dvě poněkut nemocné dívky jménem Helena a Marie protože ta druhá vypadala trochu francousky.

Pan Solníček měl velikou rodinu s 10 dětmi pět od obojího ale jak odcházela léta byl pořád víc mrzutější a jeho malý domek byl plný hluku a jeho manželka mu šla občas hodně na nervy obzvlášť když se odal snění o Etelce a přectavoval si že by vyženil ji. Zůstal však svým způsobem zbožným mužem a našel útěchu v motlidbě.

Bernard Clark byl z našich přátel nejšťastnější neboť miloval Etelku až do smrti a ona jeho zrovna tak a také měly pěkný dům.

Vévodu jeho nemocné dcery brzy unavily a jeho manželka měla divokou náuru a tak dostal nápat že by se s ní rozvedl a skusil to znovu ale po několika pokusech se té myšlénky vzdal a rozhodl se odat Askezy.

Tak teď se milí moji čtenáři rozloučíme s postavami této knihy.

Útlou knížku *Mladí návštěvníci* (The Young Visitors) napsala DAISY ASHFORDOVÁ ve svých devíti letech. Tužkou popsaný notýsek náhodou objevila mezi dalšími památkami na dětství autorčina matka. Obdivuhodně dotažená a s nesporným literárním nadáním vystavěná novelka vyšla poprvé v roce 1919 v londýnském nakladatelství Chatto & Windus péčí populárního dramatika a spisovatele Jamese Barrieho (mj. autora *Petra Pana*), který měl pro dětský svět velké pochopení (známé je jeho tvrzení, „vše, co se nám přihodí po našem dvanáctém roce, není už moc důležité“). Na základě své vtipné předmluvy k prvnímu vydání byl Barrie dlouhá léta literárními kritiky podezříván, že dílo napsal sám. Od té doby se kniha objevila v desítkách vydání a mnohé půvabné výroky zlidověly podobně jako u nás citáty ze Švejka, Jana Wericha či Jára (da) Cimrmana.

L. Š.

CO TÍM CHTĚL MOTÝL ŘÍCI?

VYBRAL A KOMENTUJE JIŘÍ MACELA

Ukládám každoročně studentům zamyšlení nad tím, co nám ti motýli chtějí vlastně říct – totiž proč jsou tak krásní.

Jak ale může takovou otázku vůbec položit, říkáte si možná. Ano, to je běžná reakce – jistě si to myslí i mnozí studenti. Vůbec by je to však nenapadlo, kdyby měli učitelé sdělit, co tím chtěl říci – básník... A přece je to totéž, byť je to otázka nesmyslná a právem vysmívaná. To ale důvodem pohoršení nebývá – snad proto, že ve všech ostatních předmětech studenty tak často přesvědčujeme, že víme: my víme, co se tím chce říct! Sdělení vědy ze školních kateder jsou konečná a jednoznačná. A právě v tom spočívá kámen úrazu, ptáme-li se, co nám tím chtějí říct motýli. Neboť básníci jsou ti, kdo „básní“, kdo nám „vykládají báchorky“ – a i kdyby byly báječné, jsou prostě vybájené! Staří Čechové říkali, že bajají – a kdo by chtěl hledat objektivní význam v tom slavném princovském ba-jaja, ten by si jistě jen bájil!

Motýl je naproti tomu nikoli pohádka, aspoň prozatím, nýbrž pravda. Jenomže v tom to právě je! Pravda není jak houska na krámě a učebnice pravdu nemá – mít můžeme právě jen tak tu housku, a to ještě jen omylem. Pakliže ji sníme, nemáme housku, ale jsme, na čemž se ta houska svým sebevydáním podílí. A podobně je to s pravdou – ani tu nemůžeme mít, ale můžeme, a měli bychom, jí být. A v tomto smyslu je básník a jeho báseň zrovna tak pravdou jako motýl. Motýl je však navíc básníkem sebe sama – je tedy zároveň i básní, kterou „napsal“. A dává se nám stejně jako básník lidský – svou básní. Sám sebou. Právě to ovšem – alespoň podle Řeků – je podstatou živého...

Motýlí křídla jako báseň jsou tedy textem. *Texó*, *textum* v latině znamená tkáti – to české slovo ostatně vyrůstá ze společného kořene. Běžně užíváme *textil* – a zatímco ten je z látky, *text* tkáme z příběhů. Nikoli ze slov nebo molekul – do nich je jenom uložený: než začneme báseň psát, už přece je – je v naší mysli. Tak jak my sami a jak i motýl jsme už před svým vtělením v bytí. A stejně tak, jak báseň není ze slov a ve slovech, neboť těmi se jen zjevuje a dává, ani motýl není křídly, nýbrž tím, co se do nich uložilo a co se jimi zjevuje. A právě proto i motýla musíme číst, číst jako báseň, chceme-li vědět, čím je: *text* vlastně není, pokud není čten. Ba víc: *text* přece není mechanickým razítkem. Jen uvádí naši mysl do tvůrčího souhybu se sebou samým. Tak báseň ožívá – osvobozuje se od slov, z papíru, a stává se opět tím, čím původně byla a čím vždy jenom je – pohybem mysli. Tím, co mi básník říká. *Text* není ke čtení, nýbrž k mluvení...

A právě proto se mohu – a jako bio-log, tj. ten, jehož bios, způsob života, spočívá v péči o logos čili mysl – i musím ptát, co motýl je a tedy co mi říká. Jaký je jeho smysl. A když jsem tichý a otevřený, motýl vstoupí a vloží se do mé mysli, tak jak se předtím uložil do molekul, tak jak je, jak povstává ve svém bytí...

Zkuste to – co když nám opravdu ti motýli chtějí něco říci, když jsou tak krásní.

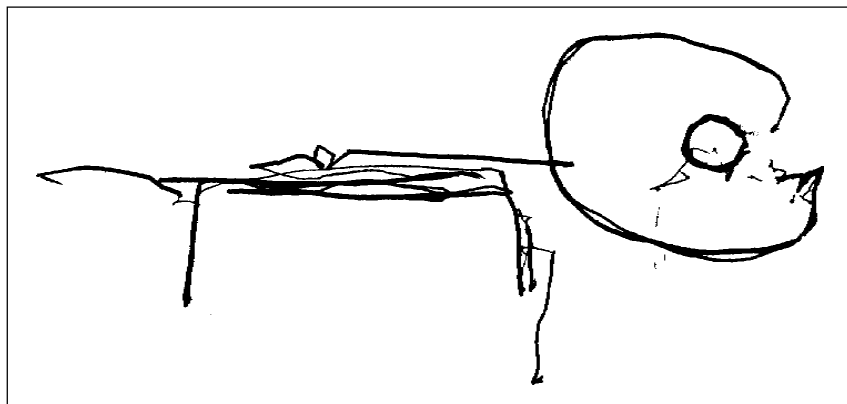
1996

VYBRANÉ CITACE Z PRACÍ STUDENTŮ PRVNÍHO ROČNÍKU

Otázka je špatně položená! Je to stejné, jako kdybyste se zeptal, proč motýli vůbec jsou, proč je člověk, proč je svět. Na to přece nemůže odpovědět nikdo! Nechápu, co jste tou otázkou chtěl dokázat. (Martina)

Proč jsou motýli krásní? Možná, že ani nejsou krásní. Třeba se nám to jenom zdá a ve skutečnosti jsou hnusní. A tak jsme se ptali lidí. Nejdřív se na nás dívali jako na bláznů, ale pak se na tom VŠICHNI shodli – ano, jsou krásní. Jakou zvláštní vlastnost to tedy motýli mají, že jsou schopni vsugerovat tolika lidem jednotnou představu o svém vzhledu? (Dana a Michal)

Je krásný motýl – nebo jen jeho křídla? Může vůbec tak ohavné stvoření vytvořit něco tak krásného? Anebo je to jen přetvářka? A nevidíme se v tom náhodou jen my sami? Nejsme snad ti, kteří se maskují, aby dosáhli nedosažitelného? Motýli nám ukazují, že toho lze dosáhnout proměnou. (Zdeňka)

Petr Waiisser (nar. 1977), Kočka, 1995

Třeba je motýl duší zemřelého člověka. Čím lépe budeme žít, tím krásnější motýl z nás po smrti bude. A protože je většina motýlů velmi krásná, znamená to, že většina lidí má dobrou duši. Ale třeba jsou motýli krásní jenom proto, že i smrt je krásná... (Jana)

Chytily jsme motýla, strčili do krabičky od sirek, hodili do tašky a až doma nás napadlo, co asi dělá. Nic. Vůbec se nehejbal. Byl mrtvej. Byl krásnej a mrtvej. Tak jsem si poprvé uvědomila, že krása bolí. (Jitka)

To je motýlí krása: svoboda a bezstarostný život, rozdávaní radosti a jemnosti. Přesně to, co chybí každému člověku. (Štěpán)

Ti, co chytají motýli, jim ve skutečnosti závidějí jejich volnost. Chtějí ji zkrotit napíchnutím na špendlík. Ale tak, jako člověk nebude nikdy ovládat přírodu, nepodaří se mu to ani s motýly a jejich krásou – ta totiž nespočívá v barvách, nýbrž v jejich volnosti a křehkosti... (Jitka)

I malý a slabý tvor může být něčím obrovský – a nemusí to být zrovna tím, že provede něco krutého a zlého. (Eliška)

– Ty, motýle, jsi sice krásný, ale tvoje krása je ti na nic. Nemůžeš ji používat. – Máš pravdu. K čemu ji tedy vlastně mám? (Jiří)

Motýl nás upozorňuje na malichernost našeho počínání, když ze všeho chceme vyžít jen maximální prospěch a nehledíme na takové maličkosti jako krásu. (Karel)

Je to asi Božská komedie: jedna jediná bytost žije jako člověk v pekle, jako larva v očištění a jako motýl v ráji. (Martin)

Někdo by se mohl divit, proč mají motýli tu smůlu, že musí být nějakou dobu housenkou – já ale myslím, že je to štěstí. Musí to být nádherný pocit, ta proměna... (Eva)

Není to úžasné, že se z plazící se housenky nazírající svět zdola stane okřídlený krásavec vidoucí shora? (Štěpán)

My lidé prožíváme příběh života vyvážený dobrem a zlem, láskou a utrpením. Motýl ne – rozvrhnu si svůj pobyt na Zemi jinak. Jako larva je ošklivý a žravý, a to až do doby zakuklení. Tehdy podlehne destrukci v rámci své nové konstrukce. Prodělá metamorfózu v krásu. (Petr)

A těmi obrazy na motýlích křídlech třeba evoluce píše nějaký vzkaz, anály v jazyce, kterému já nerozumím. Změním běh událostí, když je vyslovím? (Alena)

Vyjadřují tím motýli svůj názor – anebo někdo jiný vyjadřuje svůj názor pomocí motýlů? (Alena)

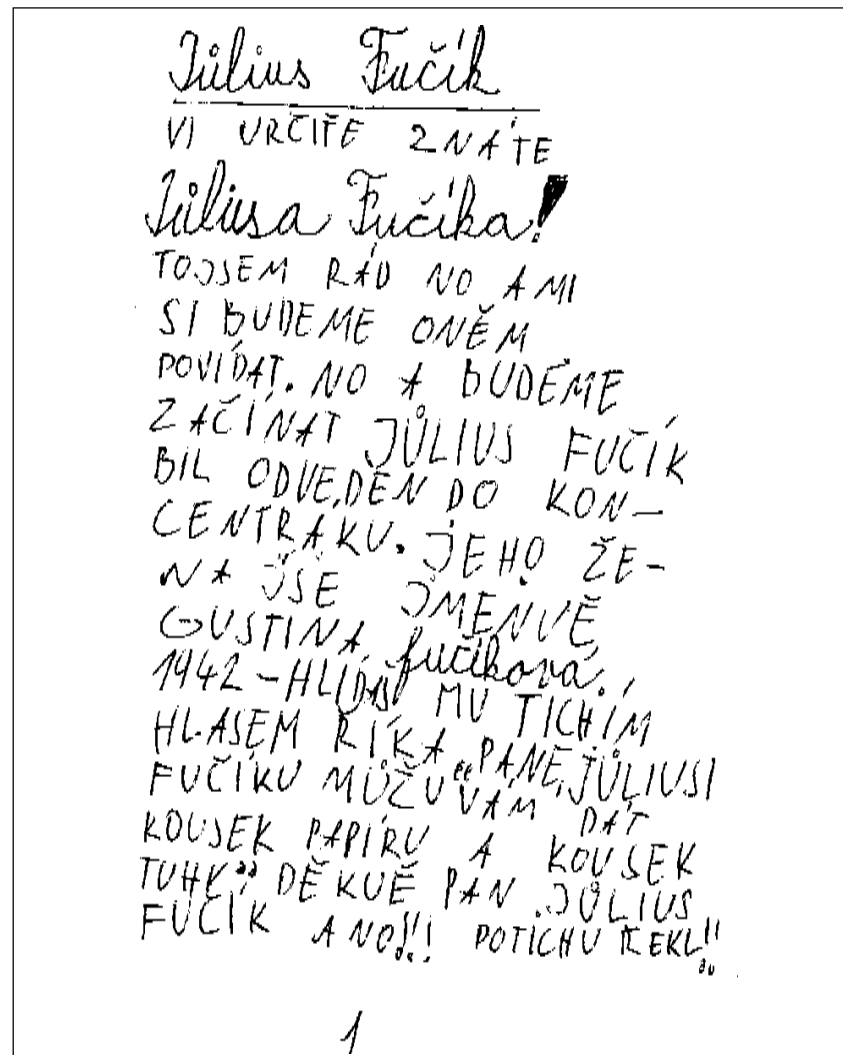
Nejhezčí na křídlech je to, že umožňují létat. (Michaela)

Bez motýlů není květů – ale také naopak. Motýli jsou jejich obrazem. (Jan)

Zamlouvá se mi představa Boha nebo podstaty, která nám o sobě dává zprávy skrz metafory – třeba v podobě motýlích křídel – a tím nám připomíná sounáležitost všeho ve světě, dává nám tušit celý svět jako jeden celek, jako jedinou bytost, jako Jedno. (Klára)

Opravdu poprvé jsem zažil, že čím víc o něčem hloubám, tím je mi to méně jasné... (Mirek)

VÍT KLUSÁK / TEPLÝ ZIMNÍ DEN A JINÉ TEXTY

JULIUS FUČEK ŘEKL
SI V DUŠI ASPOŇ ŽE
MŮŽU PSÁT, A JULIUS FUČEK
PSAL, "MILI ČESKÝ NÁRODE
V KROMIŘE SE TU ŽIJE,
VÍPADA, TOTU, HROZNĚ MUČITU
LIDI MISLIM ŽE TEN BOJ
PROHRAJEM A PROTO SEM
SLOŽIL TUTO BĚŽEN ČECHY
ČECHY BYLI KRÁŠNĚ ALE
JSOU NĚMCI ZNEČISTĚNY
ACHJO ACHJO!!! JULIUS FU-
ČEK DOSTAL PO HLITCE
NOVINÁŘSKOU SPRÁVU
VŠECHNO SME VIDALI TIŠK
NA VLTAVOU MU TUTO
SPRÁVU POSLAL!!!

JULIUS FUČEK
DOSTAL SPRÁVOU
TUTO VĚTU
A UDRŽEN GUMA
ŽVNXC ^{ZVĚČKA} T, HA
PŘEKLA DĀM ^{MONOGRAM}
JULIUSI
ZÍTRA, VE 3 HODIM
U. VIDIŠ MUČIT, GUSTINU/21
→ Julius Fuček PADMUN
A ODŘEL SI, ZĀDA O MŘÍŽE,
JULIUS FUČEK BYL DVĚ HOD-
IN V BĚS SEBĚ, JAKO MUŽ
BREČEL R-T-Y B-L-E-O-L-I
A ZHROUTIL SE NA ŽEM
JAKO HROMÁTKA NEŽTĚSTÍ,
2

JSOU 3 HODINY
 JÜLIUSA FUCÍKA VEDOU
 2 FAŠISTI MAJÍ NANE M
 DVE PISTOLE NAMÍŘENÉ
 JÜLIUS FUCÍK ILŽI
 JEHO LÍČKA: BLEDNOU
 GUSTINA SEDI U ROSPÁLENÉHO
 ŽELEZA. JE POLO
 SLÍKLA! ŽELEZO JÍ
 PŘIPNOU K TĚLU JÜLIUS
 FUCÍK SLÍŠÍ KRÍKIIIIIIII
 GUSTINA BUDE RODIT, '11110 020
 JAK MŮŽE S TÍM
 ŽAVIM ŽELEZEM DÍTĚ
 PORODIT JETD TEŠKÉ
 JÜLIUS FUCÍK ZARŮVE
 KULKA MU VLETI
 DO PRSA A JEHO
 HLA NAS OPOUSTI.
 Z PSAL VÍT KLUSÁK

KRÁTKÉ BÁSNĚ

PRACHY

Kdo je má
 ten se má.
 A já je chci taky
 jakýpak saky.

Sousedka je vlastní
 kdo ví jestly jsou
 její vlastní.
 A já je nemám
 já se stoho
 zblázním.

ŽÍTÍ!

Já chci žít
 dýchat a
 pít.

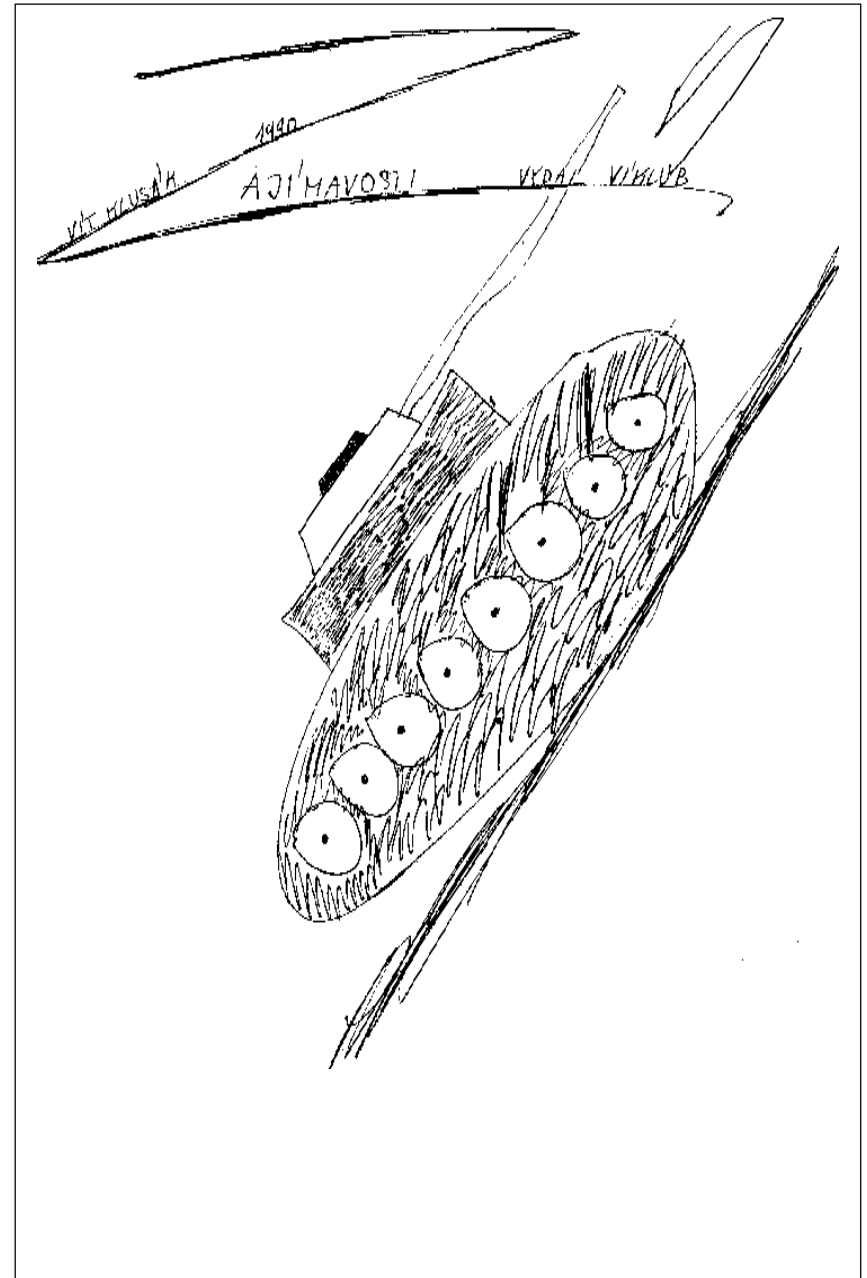
Já chci mít
 to co budeš
 pít.
 Ty mi piješ
 nervi
 tak mi je dej.

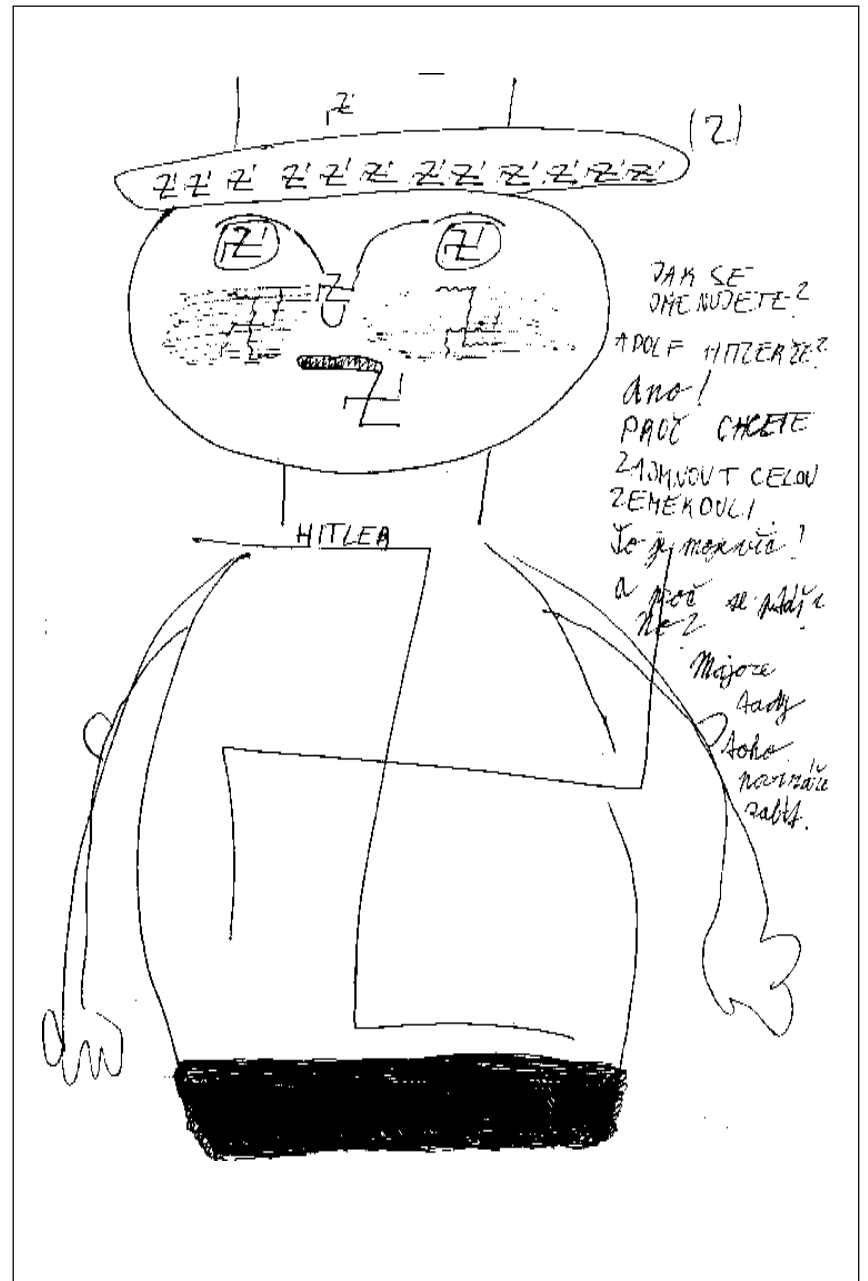
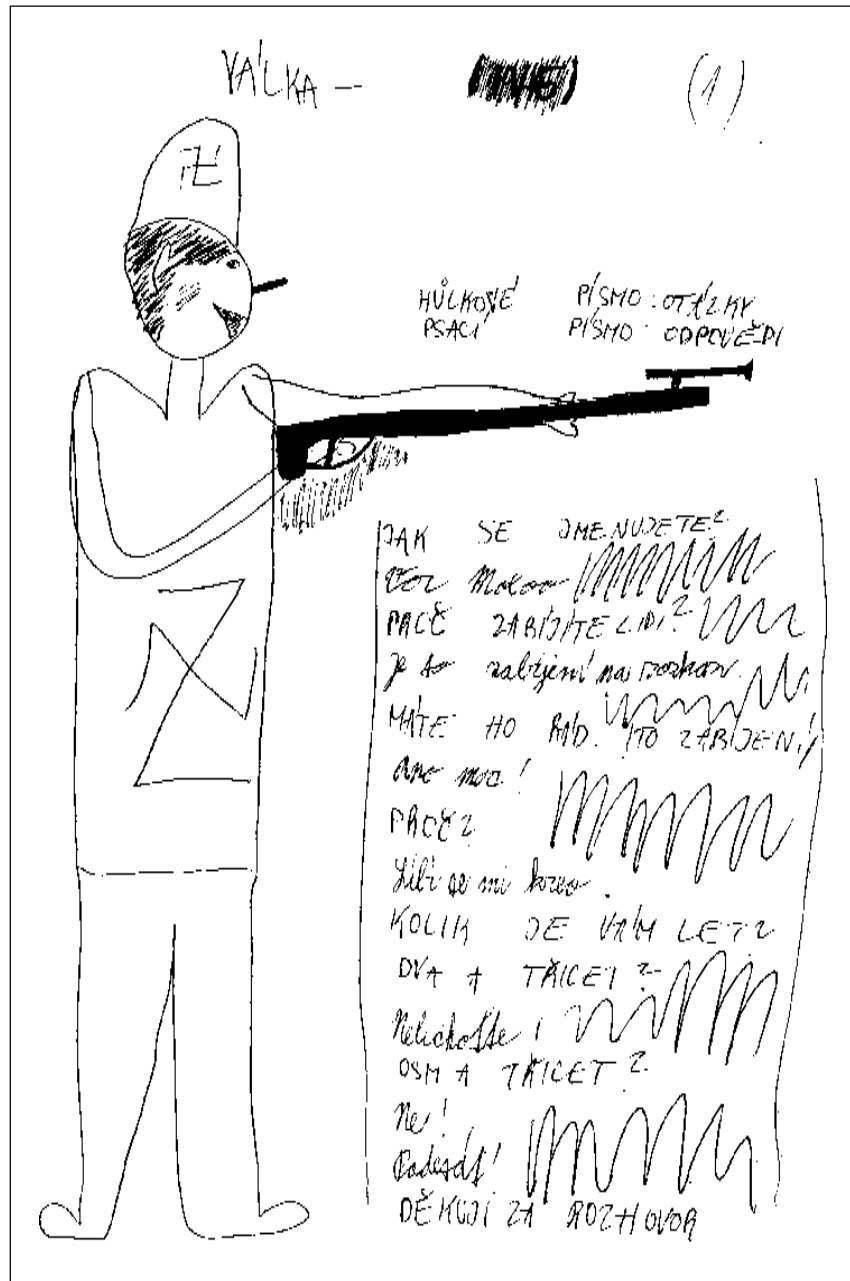
+ + +

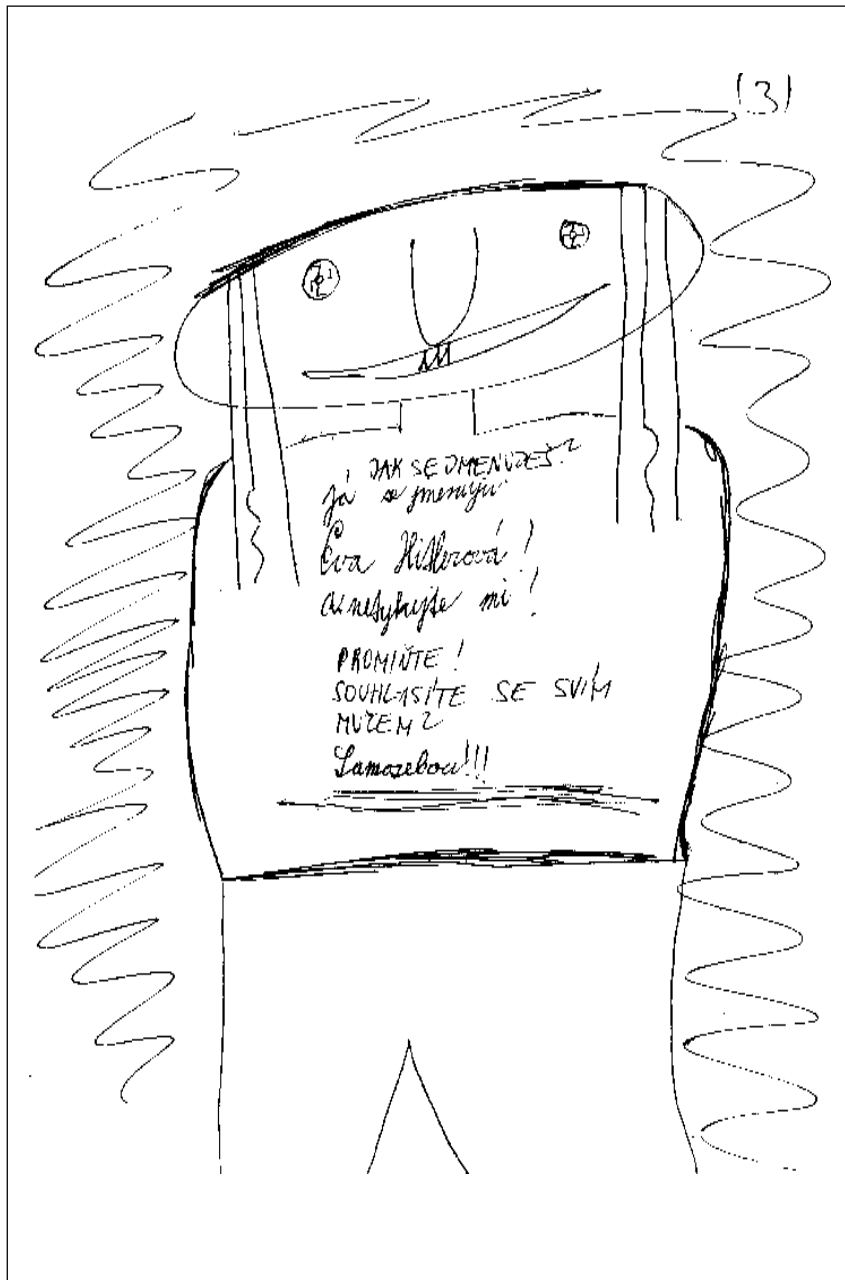
Lékař
 dýchá, kýchá,
 jí a spí.
 Porucha se připlíží
 a tobě to ublíží.
 Braň se, per se,
 doktor je tvůj
 pomocník,
 a proto ho uctívej, cítívej s ním!

BYLO!

Dvacet let jsme procházeli
 mlhou.
 Bůh byl nad námi a určitě se
 neusmíval.
 Věděl, že člověk je vyspělí
 a že se musí ubránit sám.
 Byl to boj člověk proti člověku.
 Nebylobi čestné kdyby Bůh pomáhal
 člověku který bojuje proti člověku.
 Bůh ví co dělá !!!

KRÁTKÉ POVÍDKY

VELKÁ ŽHAVÁ KOULE

Bylo pondělí odpoledne a všichni moc dobře věděli, co je čeká. Všichni to věděli a všichni byli zdrceni. Matky smutně vzhlížely ke svým novorozenatům a plakaly. Slunce, ta ohnivá koule, která nám po miliardy let svítila, teď, za chvíli, vyhasne.

Profesoři přírodních věd určili přesnou hodinu, minutu, sekundu, setinu vteřiny. V televizi šly komedie a byly odvysílány všechny Silvestry. Nikdo se ovšem nesmál.

Pak, už chvíli před tou hrůzou, se v televizi objevil papež a svým uklidňujícím hlasem promluvil: „Bratři a sestry, přátelé i nepřátelé. Nezamlčujme si, co se má stát. Víím, že všichni v sobě dusíme, co se má stát. Slunce nám svítilo po dlouhá léta a my se teď na něj nemůžeme zlobit a nenávidět ho. Možná nás trestá Hospodin za naše hříchy nebo se ďábel mstí za to, že na světě zůstali lidé s dobrým svědomím přes všechna jeho pokušení. Nevím. Vážně nevím. Slunci ale buďte, prosím, vděční.“

A nastala ta chvíle hrůzy a pláče.

Z rozhlasových přijímačů se ozývaly hymny států a do každé hymny jejím rodným jazykem promluvil rozhlasový redaktor:

BUĎME SVORNÍ!

V tu chvíli stovky a tisíce očí spočinuly na Slunci.

Někdo zvolal: „SBOHEM, SLUNCE.“

TEPLÝ ZIMNÍ DEN

Byl den, zcela obyčejný den, kterému říkáme zimní den. Lidé chodili teple oblečení, protože bylo několik stupňů pod nulou. Byli rádi, když se již dostali domů z té hrozné a úmorné zimy. Najednou se ale teplota začala neuvěřitelně zvyšovat a zastavila se až na dvaceti sedmi stupních Celsiovy stupnice. Všichni se divili a strhávali ze sebe kabáty. Kabáty zahodili a radostně se rozběhli po kraji.

Teplota klesla a všichni zmrzli...

KOV

Zamračený a ušpiněný voják leží v zákopu a přemýšlí o zbrani, kterou drží v ruce. Co je to za kov? Vrací se do školních let, do hodin chemie a přemýšlí, jaká je to asi slitina. Blízko něho třaskají výbuchy a ozývá se palba z pušek. Tma noci je vždy proříznuta světlem výbuchu. Tmu střídá záblesk výbuchu znovu a znovu. Voják stále přemýšlí o tom kovu. Nereaguje, ani když je jeho četa vyslána do útoku. Upřeně se

soustředí na ten kov. Puška pro něho už není puškou, ale kovem, kterému nemůže přijít na jméno. Otáčí se, aby se na ten kov zeptal, ale nikdo si ho nevšímá, všichni již vyrazili do útoku. Je zdrcený!

Zoufale vyběhne do bitevního pole a křičí: „Co je to za kov? Proboha, co je to?!“ a mává puškou.

Palba i výbuchy ustanou. Vojáci pomalu spouštějí hlavně k zemi a zmateně se jeden druhého ptají, co je to za kov. Panuje zmatek. Vojáci se dohadují. Část vojáků tvrdí, že je to bauxitová slitina, část říká, že jde o manganovou slitinu.

Nemohou se dohodnout, a tak započne válka.

KÁMEN

Je zima, je hrozná a špinavá zima. Zasněženou ulicí, kterou obepínají vysoké a čisté paneláky, prochází mladý muž v kožené bundě. Skáče po zledovatělé silnici plné špinavého sněhu a ledu. Směje se, směje se velmi nahlas. Cik-cak tou obyčejnou ulicí přeběhne do jejího středu. Rozhlédne se a potom pomalu klekne a něčím se na zemi pracně zaobírá. Ještě jednou se divoce zasměje. Ulicí zazní podivný sykot, přecházející v nafukování. Vtípal v kožené bundě uprostřed ulice nafoukne veliký a nebezpečný balvan...

Po téže ulici jede osobní automobil neznámé značky, nějaká novinka. Je časné ráno! Za volantem tohoto automobilu sedí muž středních let a pohrává si s rádiem. Přestože je nyní velmi zaměstnaný, soustředí se pozorně na kluzkou a zrádnou silnici. Najednou však zabrzdí a hledí před sebe. Otevře dveře a vystoupí z vozu. Před ním a jeho autem leží veliký a kulatý kámen. Zcela obyčejný šutr. Muž zakleje na adresu silničářů, na to, jak vysoké má daně, a začne zkoumat, zdali by tuto situaci nemohl nějak vyřešit. Kámen však objet nelze a přejet už vůbec ne. Najednou po mužově obličejí přelétne úsměv triumfu.

Obejde svůj vůz a poklekne do špinavého sněhu. Zasmátrá pod autem. Zpod podvozku se ozve graduující sykot, auto splaskává. Složí vyfouknutý automobil, sroluje ho a přenesení na druhou stranu. Tam začne automobil nafukovat.

Odjíždí čistou ulicí, kterou obepínají špinavé a nízké paneláky...

(1993)

VÍT KLUSÁK se narodil v roce 1980. Žije v Praze. Ještě než se naučil psát, nadiktoval matce a bratrovi „román“ *O neposlušném chlapci*, který sám ilustroval. Později vedle povídek a několika básní psal i kroniku oddílu Kokakoly; ten zanikl, když V. K. vyloučil všechny kromě sebe. Několikaletý zájem o psaní se vytratil přibližně s koncem základní školy. Dnes Vít Klusák studuje fotografii na SPŠG v Hellichově ulici. Publikoval v časopisu Filtré, „dětském“ čísle Iniciál a almanaších Burianovy kulturní ozdravovny.

KAMILA MÍKOVÁ / HONZA, TOM A PAVEL

TOMÁŠEK CHODIL DO MATEŘSKÉ ŠKOLKY MNĚL TAM HOĎNE KAMARÁDU. ALE TAKÉ HOĎNE NEPRÁTEL KDE KDO HO TOTIŠ CHVÁLIL PROTO MU ZÁVIĎELI. A NA TODLE MĚL BRÁCHU. HONZA CHODIL DO 9B. TOMÁŠOVI BILO 5 LET. SVOJE NEPRÁTELE NECHÁVAL HÁZET DO VODY. PRO TOMÁŠKA TO BILO LECHKE ŘÍCT BRATROVI ABI HOĎIL DO VODI KLUKA JAKO NAPŘÍKLAD JE PAVEL VAVRU TEN KLUK JEDNOU ZATO SCHOĎIL DO VODY TOMÁŠKA A ON TAM ŽUHL JAK ZRALÁ HRUŠKA NA ŠTĚSTÍ TAM BILO MĚLKO JINAK BISE UTOPILO. A TO HO JEŠTĚ ZACHRAŇOVAL PŘED DEVÁTÁKAMI ALE TENTOKRÁD HO NEZACHRÁNIL NECHAL HO HOĎIT DO RIBŇIKA. A ON JEŠTĚ PROSIL.

JEDNOU SI SMLUVIL S HONZOU ŽE PUJDOU NA VÝLET ALE ŽE TO MUSÍ BÍT HOĎNE VEČER ASI V PUL 8. A KDYŽ SE VITRAĎILI DO ČERNÉ NOCI ZAČALO PRŠET. TOMÁŠI KDE SI TOME KDE SI VOLAL HONZA ABI SE MU BRATR NESTRATIL VE ČERNE TMĚNE. HONZO JÁ SE BOJÍM NEBOJ STRAŠPITILE PROČ SME ASI CHOĎILI VEČER KDIŽ ZAŽIJEM TAKOVÍCH DOBRODRUŽSTVÍ A HESKI PUJDEM DO LESA. NÉ! NÉ! A JÓ! ŘEK HONZA A TAHNUL TOMÁŠE DO VELKEHO ČERNEHO LESA. BIL ČERNÍ PROTOŽE V ŇEM BILA HROZNÁ TMA NATOŽ V NOCI KDIŽ TAM JE JEŠTĚ VJECÍ NEŽ VE DNE PROTO TAM NECHTEL TOMÁŠ JÍT A TAKÉ PROTOŽE TAM BILI LOUPEŽNÍCI A KDIŽ TO ŘEK HONZOVI TAK SE MU VISMÁL A ŘEK TO JSOU BLBOSTIČKI A DÁL TÁHL TOMU K LESU ALE TOM MĚL ZA SVÉ KAMARÁDI STRAŠIDLA A PROTO KDIŽ PŘIŠLI K LESU ZVOLAL HOLA HOLA LESNÍ DUCHOVÉ POJĎTE JEN BLÍŽ A JAK TO DOŘEKL TAK SE MU PŘED OČIMA DUCHOVÉ CO NÁM CHCEŠ? CHCI ABISTE NÁS PUSTILI DO LESA Ó TO JE TĚŠKÉ TO SI MUSÍTE VIJEDNAT S KAPITÁNEM. TAK DOBŘE ALE TI MĚ HO ZAVOLEJ. KAPITÁNE! CO CHCEŠ BURÁKU? ALE TADI VÁM CHCE NECO ŘÍCT. CO MI CHCEŠ CHCI ABIS MĚ A MÉHO BRATRA PUSTIL DO LESA CÓ? TAK TO TEDI NĚ. A JO. TAK DOBŘE ALE POD JEDNOU PODMÍNKOU ŽE SCHOĎÍŠ Z NEJVÍŠÍ BOROVICE JESI UĎELÁŠ MŮŽETE DO LESA ALE SILNÍ TAK A DU SPÁT. NEBOJ SE SLIŠEL NAJEDNOU HLAS POMOHU ŤI A JAK HNET TO BUDE JEN CO SE NA TO PŘIPRAVÍM BUMBUM PRASK BUMBUM BUM PRASK A UŽ JE TO DÍK. POĎ HONZO

SPÁT. TOME TIS TO ALE ZAŘÍDIL. TAK UŽ POĎ NO JÓ CHRCHRCHR UA JE UŽ RÁNO MAMI? NEJSME DOMA HONZO A RÁNO UŽ JE TAK VSTÁVEJ NO JÓ TO JE TOHO JAKO BICH NEMOH SPÁT NEMOH BIS SPÁT MUSÍME DO LESA DŘÍV NEŽ SE KAPITÁN PROBUĎÍ JINAK JE S NÁMI KONEC. NO TAK DOBŘE NO A HESKI TEMPEM. STÁVAT UMÍT V STUDÁNCE A NAJÍST HOUSKI. ALE JÁ ŽÁDNOU NEMÁM. ALE MÁŠ V CHLEBŇÍKU JAK TO VÍŠ DÍVAL SEM SE DAL MŇE NEŠTVI TOME NO JÓ ALE UŽ PÓŤ PO STROMECH JE TO RICHLEJŠÍ A ŇIKDO NÁS NEVIDÍ. DOBRÍ TOME JÁ ŤI TAM POMŮŽU ŤI NAHORUUUUU TI SI ŤEŠKI JAK NA DRUHÍ STROM. NO PŘECE PŘESKOČÍME. JAK? NORMÁNE TAKLE. PANE JO TI TO UMÍŠ. TAK TO SKUS TAKI. TAK DOBŘE. ALE JEŠTĚ POČKEJ SEZNAM SE S DUCHI PAK TO SE TO LÍTÁ JAKO PTÁK DUCHOVĚ SPŘÁTELÍTE? JÓ! TAK UŽ POLETÍME? JO ALE MUSÍŠ VRČET NEBO NEPOLETÍŠ. JO VRRRRR VRRRRR VRVR OU OU POŤ SI ODPOČINOUT TAK NEVRČ PAK SE SNESEŠ NA ZEM. DOBŘE JÁ UŽ PADÁM JÁ TAKI. JÉ TO JE KRAJINA JAK V RÁJI. A CO KDIŽ TO RÁJ JE TAK BI TO BILO DOBRÍ BILO BI TO FAJN BILO BI TO PEKNE ALE CO KDIŽ JE TO PEKLO. CO TO BILO TOZ BIL TI NE TI A TI A TI TAK TO BIL ČERT HM ASI MÁŠ PRAVDU BIL TO ČERT. A CO KDIŽ TO BIL SÁM LUCIPER? TO JE MOŽNÍ Á HOP VRRRRR VRRRRR NEBLÁZŇI S PEKLA VEN NO JO VRVRVRRRRR SME NA MÍSTĚ! UŽ SE SNÁŠIM SŇES SE HLADOVČE A NAPIJ KRVE ŽÍZŇIVČE HELE KOSTLIVEC JÚ HONEM PRIČ VR VR VRKOTI VRKOTI VRK TEN JE SPRÁVNÍ HOUKÁ JAK STRAŠIDLO. DÍŤ TO JE STRAŠIDLO. NO JE TO STRAŠIDLO TO MÁŠ PRAVDU ALE JMÉNEM KANEREČKAB. DIĎ SI BLÁZEN COPAK JE TAKOVĚ STRAŠIDLO? JE MILÁČKU. UŽ SI ZASE ZAČÍNÁŠ NO POČKEJ. JÁÚ JÁÚ. A JESI CHCEŠ JEŠTĚ 1 ŤI VRAZIM. NÉ NÉ JÁ UŽ NECHCI. A PROČ NE HOŠÁNKU? PROTOŽE NEHCIA VŮBEC DEJ SI NA MŇE POZOR ABICH ŤI NEUTEK. MMM A CO KDIŠ SE VRÁTÍŠ TAK ŤI NEUTEČU NO. TADI JE PEKLO. TO SI BIL TI A TI A TI A TI A TA HRUŽKA. NE. TI A TI A BIL TO ČERT. MÁŠ PRAVDU. ALE TEĎ MŇE NAŠTVAL MUSÍME HO CHITIT A ZABÍT JINAK BI NÁS ZLOBIL FURT. TOME CO ŘÍKÁ MÁMA CO ŽE SE NEŘÍKÁ FURT ALE STÁLE. NO A JESI FURT NEBO STÁLE TO JE MI FUK. ALE MŇE TO FUK NEŇI MUSÍŠ SE TO NAUČIT ŘIKAT A CO ŘÍKÁ MÁMA ŽE SE NEŘÍKÁ UČIT ALE UČÍTI UČIT NEBO UČITI TO ŽÁDNÍ ROZDÍL NEŇI. TIM PÁDEM NEŇI ROZDÍL MEZI FURT A STÁLE. TO ROZDÍL JE MILÁČKU A JAKÍ. ŽE FURT JE NESLUŠNI SLOVO A STÁLE JE SLUŠNĚ. ALE MEZI SEBOU MUŽEM. TO TEDI MUŽEM. TAM JE KDO? ČERT ZA ŇIM! HURA MÁME HO. CO S ŇIM? ZABIJEM CO JINÍHO MÁŠ KUDLU MÁM. JÁUUU! A UŽ JE PO ŇEM. CHA CHA. HURÁ! HURÁ! TAK A TEĎ PŮJDEM SE VIKOUPAT. KLOKLOKLO KLOKLOKLO POMOCŤ JA NEUMÍM PLAVAT ŽBLUŇK UŽ DU VSTÁVEJ ŠPUNTE KDO JE PODLE TEBE ŠPUNT. TI. NEBUŤ DRZÍ NO

HELE JÁ SEM ŤE ZACHRÁNIL A TI SI JEŠTĚ DRZÍ. NO A POŤ SE KOUPAT TAM JE MŇELKO AŤ SE VIKOUPEM OT TÍ KRVE ŽBLUŇK ŽBLUŇK TAK TEĎ PUJDEM TÁMHLE DO TĚ CHALUPI A TAM PŘENOCUJEM. DOBRÍ DEN BABIČKO. DOBRÍ DOBRÍ. CO SI PŘEJETE? PROSIM VÁS MŮŽEM TADI PŘENOCOVAL? OVŠEM MŮŽETE. TO JE TMA TEĎ ŤI POVIM POHÁTKU O STRAŠIDLE V TAKOVÍ TMŇE? SE BUDU BÁT. PŘÁVJE PROTO ABIS SE BÁL. TI SI ZLÍ VÍŠ HONZO. NEVIM TOMÁŠKU NEVIM. TAK JÁ ŤI TO ŘÍKÁM. PŠT ŇEKDO DE. DUP CUP CUP DUP DUP CUP CUP CUP DUPI CUP DUP DUP CU UŽ DU DU UŽ DU VÍŽENEM JE. ZABIJEM JE. ZABIJEM JE. DOBRÍ NÁPAD POMOCŤ JÁÚ JÁÚ. A JE PO ŇICH. CO JSTE TO PROVEDLI DÍŤ TO BILI MOJI BRATŘI A VNUKOVÉ. TAK SE NEZLOPTE UŠ KDE STE ULIČNÍCI AŇI SE POŘÁDNE NEOMLUVILI ROŠTÁCI. BUŤ RÁDA ŽE SME SE ŤI VŮBEC OMLUVILI VÍŠ CO? CO JÁ ŤI JE DÁM PŘÍKLADI JO? JO.

$$3+4=?7.$$

$$9-5=?4.$$

$$6+5=?11.$$

$$11-5=?6.$$

$$12-7=?5.$$

$$4+5=?9.$$

$$8-4=?4.$$

$$8+4=?12.$$

$$3+6=?9.$$

$$4+7=?11.$$

$$8+4=?12.$$

A MŇE TO NEBAVÍ. TAK CO CHCEŠ? CHCI SI HRÁT! NO HELE MOC NA MŇE NEKŘIČ JO? JO. ALE S ČIM SI BUDEME HRÁT JÁ SEM VZAL ČLOVJEČE NEZLOPSE. PRÍMA TAK DEM. HÁZIM 1. ŇIC 5. ŇIC. 6 TAK JEŠTĚ JEDNOU 5. TAK TI. 6 JEŠTĚ JEDNOU 6. JEŠTĚ 5. A TEĎ TI 6 JEŠTĚ 6 JEŠTĚ. 6. 6. 5. TEĎ ZAS TI. 1. 2. HEČ JÁ MÁM UŽ V CHLÍFKU TOME JÁ BUDU MÍT TAKI. NO JO ALE JÁ BUDU MÍT UŽ 2. A JÁ MÁM 1. A JÁ 2 + 3. A JÁ 2. A! JÁ! 4! TAKS TO VIHRÁL. EHM EHM NEBREČ HLUPÁKU. JÁ UŽ NEBREČIM. A JÉ TO JE POUŠŤ. A JAK TO ŽE SME SI TOHO NEFŠIMLI? PROTOŽE SME SI TOHO NEFŠIMLI. KDIBI SME SI TOHO FŠIMLI TAK BISME O TOM VJEĎELI JENŽE MI SME SI NEFŠIMLI A TAK VO TOM NEVÍME. A JÁ DU NA ZÁCHOD. TAK BJEŠ TOMÁŠKU. ALE KAM? TŘEBA TÁMHLE DO KŘOVISEK. DOBŘE JÁ DU A POSPJEŠ SI. JO. JEEE! JEEE! CO JE VLLLK COŽE? VVLLK. JE! VILLES ALE HONEM NEŠ ŤE SEŽERE. HUP A SKOK A VLK JE PRIČ. VÍBORNÍ. TAK POŤ SE ULOŽIT KE SPÁNKU UŽ JE TAKOVÁ TMA ŽE ZA CHVÍLI NE-

BUDE VIĎET NO DOBRĚ ALE KAM? NO TŘEBA TÁMHLE DO LESA ECHUM ECHUM. TAM JÁ NEJDU PROTOŽE TAM JE KAPITÁN STRAŠIDEL. JAKEJCH STRAŠIDEL? NO VÍŠ JAK TAM MŇELI BURÁKA. A JAK KAPITÁN ŘEK CO CHCEŠ BURÁKU. TCH TI SE BOJÍŠ. DIĎ BI NÁS MOH CHITIT VÍŽ JAK SME PŘED NĚM UŤÍKALI? JO VIM. ALE TAK BICHOM HO ASPOŇ ZABILI. ASI MÁŠ PRAVDU ALE JAK KDIŽ VON JE PRUHLEDNEJ? TAK TO HO NEMUŽEM ZABÍT. HM. BAF A HELE PAVEL TO JE VÍBORNÍ BUDEM 3 VANDRÁCI. JÉ VI VANDRUJETE? JO A CO TU ĎELÁŠ TI? JÁ VÁS HLEDÁM. JÉ TO JE DOBRÍ BUDEME 3 KAMARÁDI JO? JO. HU HU HU. JÉ JÉ JE TU KAPITÁN STRAŠIDEL. TCH DIĎ ŽÁDNÍ STRAŠIDLA NEEGZISTUJOU. A NEBO SNAT JO? JO. A JÁ ZNÁM VŠECHNI STRAŠIDLA SVJETA. CO SE VICHLOUBÁŠ? JÁ SE NEVICHLOUBÁM. ALE VICHLOUBÁŠ. MOŽNÁ SE VICHLOUBÁM. TO TEDI JO! A UŽ SE KLUCI NEHÁDEJTE. NO JO. A DO LESA NEJDEM VÍŤ HONZO? JO A PAVLE TI STRAŠIDLA ZNÁM I JÁ ABIS VJEĎEL. TAK MI JE UKAŠ TO VÍŽ ŽE ŤI JE UKÁŽEM. BURÁKUUU! KDO MŇE TO RUŠÍ Z ZIMŇÍHO SPÁNKU TO JEN JÁ TVUJ KAMARÁD TOM. A CO CHCEŠ ALE CHCE ŤE TADI JEDEN KLUK. CO MI CHCEŠ CHCI ŤE VIĎET NEVJEŘÍŠ NA STRAŠIDLA? VÍŤ. MÁŠ PRAVDU VLAĎENKO. JÁ NEJSEM ŽÁDNÁ! VLAĎENKA JÁÁÁ! SEM BURÁK! TAK SI BURÁK ALE NEROZUMÍŠ LEGRACI. TAK TO BILA LEGRACE? JO LEGRACE A MI UŽ DEM DÁL. JE! TI MÁŠ BAŤOCH?!!!! JO! BURÁKU!!!! A JAKS NA TO PŘÍSEL COPAK STRAŠIDLA VJEĎÍ CO TO JE? NE TOM MŇE TO ŘEK. SÁM VOD SEBE? NE JÁ SEM SE ZEPTAL. TI SI BLBEC TOME. NO CO VON SE ZEPTAL. TAKS TO NEMŇEL ŘIKAT. A PROČ? PROTOŽE NAKONEC BUDOU VJEĎET VŠECHNI STRAŠIDLA. NO CO PAK TO BUDOU VJEĎET HM MÁŠ PRAVDU PROČ BI NEMOHLI TO VJEĎET NO PROČ TO KLIDŇE VJEĎET. JE ŽE MÁ ZÍTRA HONZA NAROZENINI. NO JO. MÁŠ? HONZO? MÁM. ALE CO MU DÁME ŇIC NEMÁME? JA UŽ VÍM CO MU DÁME. ALE UŽ JE VEČER POŤTE SPÁT NO JÓ ALE KAM PÚJDEM? TÁM K PAŘEZU ÁÁÁ! CHR! CHR! CHR! CHR! UŽ JE RÁNO? JO! UŽ JE RÁNO. TAK VSTÁVAT! NÉ? NO JO!!!! PŠT. HONZA SPÍ. TEŤI TEPRV ŘEKNU CO HONZOVI DÁME JO? JO TAK POVÍDEJ. UĎELÁME S DŘEVA LOĎ JO? VÍBORNÍ. ALE KDI JÁ SEM JÍ UĎELAL V NOCI PRÍMA KDE JE? V ĎÍŘE TÁMHLE! TAK NEKŘÍČ NEBO SE PROBUĎÍ. Á!Á!Á! UŽ SHO PROBUĎIL. Tak SEM HO PROBUĎIL NO. VI STE UŽ ZHÚRU? JÓ. HONZO JÁ ŤI PŘEJU VŠECHNO NEJLEPŠÍ K TVÍM NAROZENINÁM. ĎÍK. A TADI MÁŠ LOĎ. TÍVADO TAM JE MOŘE. HELE KDE SE SE OCTLI DOMA!!!!!! NO JO! HURÁ! HURÁ! HURÁ! HELEŤ ŇAKÍ KLUK SE NÁM PROCHÁZÍ PO ZAHRAĎE. NO JO! TAK ASI SE NÁM NARODIL BRATR TO BI BILO PRÍMA. FAKT TO BI BILO VÍBORNÍ. A TAM JE MÁMA! MÁMO! KDO MŇE VOLÁ!? JÁ TOM A JÁ HONZA! HONZÍČKU TOMÁŠKU! ĎEŤI MOJE. MÁMO KDO JE TODLE

TODLE JE VÁŠ NEJMĽAČÍ BRATR. JE JICH JEŠŤE VÍC? ANO! JEŠŤE PETR PAVEL MIREK JIŘÍ MAREK A POSLEĎŇÍ ROMAN. JO! A JEŠŤE KAREL. TO NÁS JE AŇI JEDNA HOLKA. PRÍMA KLUCI ALE JESI TO BUDOU SAMÍ PANNENKI TAK BI MŇE TO NAŠŤVALO. TAK TO ŤE NENAŠŤVE. TO BUDE PARTA. TO TEDA BUDE. A JAKÁ! VÍBORNÁ. SINÁCCI BRATŘI SOU TADI. HURÁ! HURÁ! HURÁ! SLÁVA! SLÁVA! A TEŤ POŤTE DOMU! JO. DÁM ŤI PŘÍKLADI TOME. JO? JO.

$$5+5=10$$

$$6+6=12$$

$$7+7=14$$

$$8+8=16$$

$$9+9=18$$

$$10+10=20$$

$$11+11=22$$

$$12+12=24$$

$$10+3=13$$

$$11-1=10$$

$$33+4=37$$

$$1+1=2$$

$$2+2=4$$

$$3+3=6$$

$$4+4=8$$

Medailon KAMILY MÍKOVÉ, která patří k pravidelným přispěvatelům Souvislostí, jsme otiskli v čísle 3/1995. Autorka v současnosti pracuje v nakladatelství LEDA. V roce 1996 vydala vlastním nákladem prózu Useknutá ruka a editorky se podílela na knize Jiřího Reinsberga Probíhejte Jeruzalém a světle! (Křesťanská akademie 1996). Text, který uvádíme, napsala Kamila Míková v sedmi letech.

PAVLA ŠURANSKÁ / POKOJ ZMĚNĚNÝ V ZPOVĚĎ

Pavla Šuranská (nar. 1982), Bludiště, 1995

KOLEJE

Pokoušela jsem se zobrazit jedoucí vlak.
 Bylo to nemožné,
 protože se podobal všehochuti svých cest.
 Odlitky jasu nekonečných kolejí
 byly tak neskutečné,
 jako já stojící na kolejích
 čekajících na jediné zavírající se oči,
 přes něž přejede vlak zavřených srdcí.
 Vlak už přijíždí s parou doširoka rozevřenou,
 s kodrcajícími se pěstmi vyjící lokomotivy.
 Pokoušela jsem se zobrazit jedoucí vlak.
 Bylo to nemožné,
 protože se podobal mně.

NOČNÍ ROMANCE

Dívám se do očí světél noci
 a popisuji své představy reálnými fantaziemi.
 Za svitu pouličních lamp
 popíjím kojeneckou dobrou vodu
 a na mé tváři jsou stopy přednarození.
 Ve své probdělé náměsíčnosti
 jsem polykala vesmír
 i spící srdce.

Můj pokoj se náhle změnil v mou zpověď
 a stěny ve tvaru sluncí
 přerostly mé anděly.
 Strach, co mne obestřel,
 byl jasně zářivý,
 protože se podobal mým spícím dnům.
 Představuji si svět od jeho počátků.
 Nelituji se, že jsem stará nekonečně.
 Nemrzí mne, že nemohu nikoho a nic přežít.

ZEMĚ NIKOHO

Do země Nikoho může vstoupit jen Nikdo.
 Viděla jsem jeho tvář.
 Před očima blesky,
 pod očima ohryzky z hvězdných jablek
 a pod svým srdcem mě.
 Chvilí jsme se nasávali pohledem
 a on usoudil z chladného, jediného pohledu na mě,
 že ho asi neuspokojím v těch osamělých nocích.
 Čekala jsem, že mě ze svého království vyžene,
 ale on si mě dal do překrásného akvária.
 Nedalo se tam téměř dýchat
 a pro hady, kteří se mi lepili na oči,
 jsem vůbec nic neviděla.
 Jen v koutku srdce jsem našla kousek myšlenky,
 která ještě psala.

CO VŠE POSTRÁDÁM

Postrádám rozvolněnost mysli
 i oponu oblohy.
 Postrádám svůj pravdivý portrét
 a na oko se budu vždy tvářit vesele,
 abych nevyvolala revoluci nebeských obyvatel.
 Mým vlasům chce se spát
 a já se spánku tolik bojím.
 Kdybych si vzala svůj vlastní skalp,
 bylo by to hrozné,
 neb bych slyšela zvuk zapadajícího slunce
 a stála v kroji apoštola na Golgotě.
 Kdybych si vzala skalp celého těla,
 zděsila bych se při pohledu na svou duši a srdce.
 Nikdy jsem nepoznala tu příjemnou slast spánku.
 V nocích černějších
 než mé oko
 potápím se a tvořím si své sny,
 ve kterých bdím.
 Často se potloukám tím samizdatovým světem
 a ráno křičím do noci.

PAVLA ŠURANSKÁ se narodila v roce 1982 ve Zlíně. Od narození nevidí. Do základní školy chodila v Brně, v současné době studuje obor flétna – zpěv na Konzervatoři Jana Deyla. Pravidelně se svými básněmi účastní rozhlasového pořadu Zelené peří. Básně dosud netiskla.

LADA VIKOVÁ / OBRAZ SOUČASNÉ ROMSKÉ RODINY Z POHLEDU DĚTÍ

ROLE ČLENŮ ROMSKÉ RODINY

Je pochopitelné, že v početnějších rodinách, které jsou u Romů zatím pravidlem, se více udržují tradiční zvyklosti. Postavení a role jednotlivých členů rodiny jsou pevněji zakotveny. A i tam, kde jsou jen dvě děti, udržuje se rodinný řád díky značné příbuzenské soudržnosti, neboť je stále někdo „na návštěvě“. Tak se od dětí na otázku, kdo u vás bydlí, například dovídáme: „...a teď je u nás mámovo bratr se svojí ženou a malým klukem. Oni nemají kde bydlet.“

Takže i v současných pražských rodinách je stále možné nalézat rezistence původního modelu romské velkorodiny. Jak ale taková rodina vlastně fungovala? Co bylo obsahem role jednotlivých členů?

Na začátku si je třeba uvědomit, že jedinec v rodině zastává během svého života různé role. Už když se narodí, není pouhým dítětem. Je buď dcerou nebo synem, vnoučetem (většinou pro čtyři vlastní prarodiče), zároveň bývá také synovcem nebo neteří, sourozencem, bratrancem nebo sestřenicí atd. Postupně s přibývajícím věkem se z dítěte stává nejen dospělý, ale také muž/žena, manžel/manželka, otec/matka atd.

Nebudeme se samozřejmě zabývat všemi rolemi. Mnohé z nich se ve výpovědích dětí vyskytly jen okrajově a náhodou. Promyšlet budu pouze nejdůležitější rodinné role. Zobrazení tradičních rolí základních členů rodiny bylo publikováno v Romano džaniben č. 1–2/1996¹. Proto se ve svém rozboru soustředím pouze na přínosné momenty ze současné romské rodiny, jak vyplývají z reflexí dětí. Charakteristiky rolí v tradiční rodině uvádím pouze pro doplnění souvislostí.

Je pochopitelné, že z pohledu dětí je skutečnost viděna pouze pod určitým úhlem, ne celistvě. Některé sociální jevy jsou pro děti nepochopitelné, jiné jsou před nimi utajovány. Na druhé straně je nutné zdůraznit, že děti byly ve svých výpovědích velmi otevřené a upřímné. Snadno jsem se mohla doptat na nejasné momenty v jejich vyprávěních, aniž bych probudila jakési obranné mechanismy. Proto jsem přesvědčena, že přes neúplnost obrazu má analýza dětských výpovědí své opodstatnění.

Rozbor rolí začneme logicky tou, kterou se člověk stává po narození: dítětem.

DĚTI

V početných romských rodinách se postavení každého dítěte dodnes liší v závislosti na jeho pohlaví a pořadí, v jakém přišlo na svět mezi ostatními sourozenci. Jiné postavení měl nejstarší syn a jiné nejmladší. Jak vyplynulo z uvedené citace, zvláštní roli plnila nejstarší dcera.

Z výpovědí romských dětí se dozvídáme, jaké jsou jejich povinnosti, jak doma rodičům pomáhají apod. Je patrné, že nejvíce práce padne na bedra nejstarších sourozenců (hlavně sester), kteří bydlí s rodiči v domácnosti. Ovšem i mladší děti musejí ve své početné rodině pomoci. Takhle líčí svou pomoc v rodině romský chlapec, který je pátým z osmi sourozenců:

Doma pomáhám třeba tak že vezmu koště, nebo třeba že ze stolu uklízím hrníčky, a takhle, dávám to sěgre, podávám, aby mohla mejt. (A hlídáš taky mladší sourozence Míšu a Aranku?) – No, hlídám, vždycky třeba máma se bojí třeba když de na záchod, no, tak máma se třeba bojí, že je tam může někdo vzít nebo takhle. Tak vždycky mám u nich počkat, až přijde.

Od dcer se, samozřejmě, očekává pomoc s mladšími sourozenci. A nemusí to být nejstarší dcera. Jedna devítiletá dívka hovořila starostlivě a s velkým zaujetím o svém dvouletém bratrovi:

Bráška je rád, když mu dáte hračku do ruky a dáte ho na zem, něco má pod sebou, aby nenastydl, tak on si hraje celý den, ani o něm nevíte.

Výpovědi, ze kterých jsou patrné specifické funkce nejstarších a nejmladších dětí, uvedu v následující části věnované sourozencům.

SOUROZENCI

Z výpovědí romských dětí bylo zjevné, že většinou mají velmi pozitivní vztahy ke svým sourozencům. Velmi krásné mezisourozenecké vztahy se mi podařilo zjistit například v jedné početnější rodině:

Můj brácha měl včera čtyřicet korun a my sme si koupili, víte, takový toaletní papír, mýdlo do školy. A on místo toho nakoupil pastelky a mě koupil a sobě si nekoupil, protože řekl, že Jirka (tj. nejstarší bratr – pozn LV) vydělal na mě a na něj ne, protože nechce, abysme já měl problémy, protože chodim do štvrtý třídy a on de teprve do druhý. A on už má. No, a teďkon už to mám i já.

Jak romské děti snášejí protektivní přístup svých rodičů k některým sourozencům? Zdá se, že ve sledované věkové kategorii (9–10 let) přijímají romské děti své malé sourozence také tak, jako jejich rodiče. Jsou na ně hrdé, pečlivě se o ně starají, nezávidí jim, pokud jsou ze strany rodičů protěžováni. Vyplývá to například z následující ukázky z rozhovoru s romským hochem:

Brácha Martin – on je na peníze jak dělanej. On nejí, ale, paní učitelko, když mu dáte peníze, tak sní všechno. To oni dělaj takhle.

...Tatínek třeba de nakoupit a on brečí že chce taky – jako přinese malejm dětem sušenky, on brečí že chce taky – a táta už nemá. Tak musí mu dát peníze. No, a on takhle každý den dělal, už si pamatoval a už chce peníze.

A jiné dítě – tentokrát romská dívka – sděluje podobnou zkušenost se svou mladší pětiletou sestrou:

Jolance – jí tatínek vždycky dá peníze, tatínek jí rozmazluje, dá jí peníze a pak řekne, aby umyla nádobí, tak ona rychle je umeje.

Dále dívka se smíchem pokračuje:

Tatínek jí učil hodně na peníze a když jí třeba nedá, tak ona strašně brečí, a pak jí tatínek stejně musí dát peníze, i když nemá.

Následující úryvek ukazuje, jak u desetileté nejstarší sestry nevinná otázka, jako „To musíš doma asi hodně pomáhat?“, vyvolá řadu asociací, komu všemu pomáhá. Jako by chtěla říci, že pomoc v rodině je její hlavní funkcí.

– Tak ty jseš nejstarší z nich.

– Já jsem z dětí nejstarší, pak je ta Renata, pak je ta Míša,...

– Tak musíš hodně pomáhat taky?

– Hm.

– Komu pomáháš všemu?

– Babičce, mamince, tetě uklízím každý den, pak jdu třeba nakupovat, a tak, uklízím tetě, babičce, v pokojíčku.

– Teta má hodně dětí? Kolik má dětí?

– Tři. Terežka, Míša a Mirek. To je ta Míša. Pak uklízím ještě Mirkovi v pokojíku. My máme děti pokojíček samy svůj. Já taky. Ale nejvíc se vždycky starám u mámě, jak uklízet vždycky a tak. No, to je všechno. Ještě když jsem byla v tom Hradec Králové, tak jsem tam taky uklízela: tetě, strejdovi, babičce, já mám dvě babičky. To je všechno.

Jedna respondentka se zmiňuje o své nejstarší sestře, která je již výdělečně činná. Při výplatě prý všechny peníze dává mamince, nechá si jen asi dvě stě korun a z nich rozdává také svým sourozencům („každému asi dvačku“).

Jiná devítiletá dívka je sama nestarším dítětem v rodině. Má tři mladší sourozence. Z celého jejího vyprávění zřetelně vysvítá pocit odpovědnosti, který tato dívka ke své rodině má. Na otázku, zda si peníze šetří a na co, odpověděla:

– Já šetřím na to, až maminka nebude mít, tak abych jí to dala.

A na otázku „už sis ušetřila na něco pro sebe?“ odpověděla:

– Ano. Jak máma furt chtěla koupit takový stůl, ale takový, co se skládá, tak abysme měli hodně peněz, tak ona ušetřila, taky i táta, pak jsme to všechno dali dohromady a pak jsme koupili stůl.“

Jeden hoch o své nejstarší sestře, které je 12 let, vypráví takto:

– Maminka vaří, trochu uklízí, ale Jarmila to dělá pak: jde vyhodit koš, tak, všechno.

– Tak Jarmila dělá doma víc než maminka?

– No, víc.

– A co dělá maminka, když Jarmila takhle hodně pracuje, a přitom chodí do školy?

– No, ale takhle když Jarmila nakupuje nebo tak něco, a do půl pátý, tak musí máma uklízet, protože –. Takhle: v pondělí musí máma uklízet hodinu a pak Jaruška přijde a ještě hodinu musí dělat. Když všechno udělá dřív, tak může jít ven. Jestli si to udělá do pěti, tak za hodinu doma, a jestli si to udělá do šesti, tak už nemůže jít ven. Já to mám lehký, no, protože já už řeknu: „Mami?“ a ona řekne: „Tak jo, tak jdi ven.“

– A pomáháš Jarušce někdy?

– No, třeba vyluxovat. Řekne: „Pomož mi vyluxovat.“ Tak já jsem to vzal a vyluxoval jsem všude. Jednou jsem jí pomoh. Ne jednou. Protože ona nic neudělala, protože jí bolely ruce, tak jsem to udělal všechno za ní. Trvalo mi to všechno dvě hodiny a pak jsme šli ven.

Je spíše náhodou, že ze všech sourozeneckých rolí se v dětských vyprávěních nejčastěji objevil obraz nejstarší sestry (která má nejvíce práce) a nejmladších dětí (které celá rodina více protěžuje). Zvláštní funkce plní i ostatní sourozenci, jako nejstarší syn, který své mladší sourozence chrání a pomáhá je rodičům vychovávat. V celém vzorku dětí se takový typický nejstarší bratr vyskytl pouze jeden. Byl z pěti dětí, bylo mu deset let a sám byl navíc nejstarším vnukem svých prarodičů, takže jeho postavení bylo zvlášť významné. Jeho matka byla ze šestnácti dětí, sama byla nejstarší sestrou. Většina jejích sourozenců i oba její rodiče měli k tomuto respondentovi silně kladný emocionální vztah. On sám ovšem cítil velkou zodpovědnost za své mladší sourozence, vodil je do školy, hlídal je, ochraňoval atd.

Role nejmladších dětí se z jejich vlastního pohledu slučovala zatím jen s tím, že jsou preferováni rodiči a mohou si vše dovolit. Tento rys se ovšem s přibývajícím věkem dětí mění. Z nejmladších dětí se v romských rodinách často stávají tím, kteří svým rodičům pomáhají ve stáří. Tak to vyplývá z vyprávění jednoho desetiletého respondenta o jeho otci a nemocném dědovi:

– Tvůj táta je ze všech sourozenců nejstarší nebo mladší?

– Ten je nejmladší! Ten děda můj mu až nabízel svůj byt, protože on je nejmladší. Že oni si všichni vzali „manžele“ a můj táta u něho zůstal a ještě rok u něho ještě tak – staral se o něho. A pak ho pustil na výlet a tam se potkali s mámou.

– A dědeček potom umřel?

– Pak, pak jsme tam chodili, pak ještě, ještě byl, tak asi deset let ještě byl, a jak jsme šli po těch deset let, přišel nám do schránky takový dopis, že prej zemřel. Táta si sedl na křeslo a brečel. Pak jsme šli na pohřeb. Ale já a Jaruška jsme si vzali volno a museli jsme tam jít na týden, protože my už jsme šli v sobotu a to byl až v pátek pohřeb, tak jsme museli jít.

RODIČE

Z některých výpovědí je zjevné, jak se romští rodiče snaží přizpůsobit požadavkům společnosti a plní funkce, které v tradiční romské komunitě patrně neměly místo nebo je nezastávali pouze rodiče. Na otázku „O čem si s tebou povídá maminka a o čem tatínek?“ jedna dívka odpovídá:

No, takhle: maminka mi dá knížku, já si to přečtu, pak si to přečte ona a já jí musím vyprávět, o čem to bylo. Abych byla chytřejší. (A tatínek?) Vypráví o nějaký knížce, když jsem ji přečetla a bylo tam něco zajímavýho, tak mi to musel vyprávět, protože jsem tomu ještě nechápala.

Této dívce se tedy rodiče snaží cílevědomě pomoci v dosažení úspěchu ve škole. Jinou oblastí jsou výlety romských rodin do přírody. I když jsem jich nezaznamenala mnoho, ze všech šedesáti vyprávění pouze osm, je to také jeden z nových prvků, který stojí za povšimnutí. Jedna dívka dokonce uváděla, že celá rodina tráví část prázdnin pod stanem. Vyskytl se tu také specificky romský rys této volnočasové aktivity. Dva hoši shodně vypovídali, že na výlet jezdí mužská část rodiny (např. *já, děda a táta*), zatímco matka a sestry zůstanou doma, aby uklidily a navařily.

Celkově však lze říci, že v současných mladých rodinách v Praze se mění postavení muže a ženy. Z reflexí romských dětí vyplývá, že otcové svým ženám pomáhají s pracemi v domácnosti. Dokonce i tam, kde je matka na mateřské dovolené a otec chodí do práce. Takovým případem je otec z následující výpovědi:

Tatínek pomáhá hodně. Třeba mamince řekne, aby to nechala, že to udělá. Třeba zamete, umeje nádobí. (To je hodnej táta, vid'?) – No, takovej srandovní je, ho maj rádi moje kamarádky a kamarádi. On si s nima vždycky hraje. Jsme hráli třeba s tátou fotbal. Nebo na plavání. Tam byli moje kamarádky a kamarádi, a on se s náma pral ve vodě. Srandovní je. (A děda taky pomáhá doma?) – No, taky, třeba máma uklízí, děda myje nádobí nebo utírá stůl a takový.

A jak tento otec vede a učí svého syna? To říká malý chlapec na jiném místě:

Táta třeba okna myje v práci po malířích. To umim. On mě to naučil. Třeba já umyju balkony. Táta to dělá tak, že to setře, a jak je mokrá ta stěrka, tak o to druhý špinavý okno to obouchá a zase to dělá. A já to dělám podle něj.

Harmonický vztah mezi otcem a synem vyplývá i z následující ukázky:

Tatínek furt dělá srandy a takový, vždycky já se směju. Třeba se zeptá: „Jaký bylo ve škole?“ – Já řeknu: „Dobře, to se už i maminka ptala.“ Říká: „No, to je jedno, já se taky musím ptát, já jsem taky tatínek.“ Tak říká: „No, to je pravda.“

Pozoruhodně zareagoval jeden romský hoch na mou otázku „Když tatínek není doma, tak kde je, kde bys ho hledal?“:

Když tatínek není doma, tak já bych ho nehledal, protože víme, že on je třeba v práci, tak ho nemáme proč hledat, když je v práci, a maminka se o něj nebojí, když je v práci a může přijít normálně domů. No a v sobotu on jde vždycky nakoupit, abys-

me měli co jíst, no a tak jde vždycky nakoupit ráno a v jedenáct třeba přide, už koupil jídlo, my se najíme, počkáme do jedný, do dvanácti, až deme ven... Tatínek nechodí do hospody, protože on nemá proč. Protože můj tatínek je zvyklej třeba si koupit v tý flašce pivo a stačí mu to.

A na otázku „Jak tatínek pomáhá mamince?“ odpověděl:

Tatínek mamince pomáhá tím, že – počkat, co mám říct – třeba vždycky, když maminka nejí, tak tatínek se zlobí, že jako nejí, protože maminka nejí proto: ona uklízí a nemá ráda, když jí a uklízí. Až uklidí, tak pak se nají. Takhle ona to bere. A tatínek je našťvaný jako že nejí, no.

Zvláštní význam mají úryvky z výpovědí dětí o tom, jak se k nim jejich rodiče chovají. Nápadně často se vyskytovaly známky silně protektivního přístupu, který jistě souvisí s obavami před projevy rasismu ze strany části neromské populace. Například nedokončenou větu „Moje rodina se mi líbí v tom, že...“ jeden hoch doplnil takto:

...že se mi líbí, že třeba můj táta něco dovolí a máma řekne třeba: „Ne, nepudeš, protože pudeš třeba zejtra, protože dneska můžou chodit ty, jak jsou ty skini, tak tě můžou zbit.“ A táta prej: „Já mu něco koupim na sebeobranu...“ No, že mi něco koupěj na sebeobranu.

Z další výpovědi tohoto hochy také vyplývá druhý častý rys výchovy romských rodičů, a to preference určitých dětí. V jeho případě jsou v rodině pouze dvě děti a rodiče si je rozdělili. Následující úryvek je opět dokončení věty, a sice „Když je maminka doma, tak...“:

...tak se má líp bratr, protože toho má ráda máma a mě má rád táta, ale já si myslim, že nás mají – máma má ráda mě i bratra, bratra má víc, a táta má rád víc mě a má rád i bratra.

Jeden hoch svou matku prezentoval jako velmi tolerantní k nevěře svého muže. Tento jev se v rozhovoru vyskytl tak, že po otázce „Kolik máš sourozenců?“ chlapec jmenoval mezi sourozenci žijícími v jedné domácnosti také sestřičku Nikolku, které je jeden rok, ale „má jinou mámu“:

– *Ještě mi řekni, co říká tvoje maminka na tu malou Nikolku?*

– *Nic. Jenom, že je hodná a roztomilá.*

– *Tak ji někdy viděla?*

– *Ano.*

– *Ale tvoje maminka není její maminka, vid'?*

– *Je to teta.*

– *Asi to není úplně teta, jenom jí tak může říkat, vid'?*

– *Může jí tak říkat.*

– *No, a nezlobila se na tátou, že má ještě někde nějakou holčičku?*

– *Ne.*

– *Myslíš, že jí to bylo jedno, nebo že byla ráda?*

– *Je ráda.*

PRARODIČE

Romští prarodiče nemají obvykle pro děti takový význam, jako prarodiče neromští. Vzhledem k časnější úmrtnosti Romů a větší početnosti rodin nestačí romská babička a romský dědeček se svými vnoučaty navázat tak intenzivní vztahy. Vždyť když se jejich první vnouče narodí, sami mají obvykle ještě malé děti. Na druhé straně některá romská babička do své domácnosti přijímá také děti svých nezletilých dcer.

BABIČKA

Hned na začátku popřu právě uvedený jev. Setkala jsem se totiž s takovými případy, že dítě bylo silně fixováno právě na jednoho z prarodičů, aniž s ním žilo ve společné domácnosti. Jedna dívka svou lámanou romštinou vyprávěla, že babička se ze Slovenska přestěhovala do Prahy proto, aby byla blízko ní – své vnučky:

Babička sem přijela a maminka se narodila a potom odjela na Slovensko a maminka tady zůstala s její sestrou. A tak babička jela na Slovensko a nechala tady dvě děti – mámu a mojí tetu. A potom maminka jela za mojí babičkou a tam se seznámila s mým tátou. A potom můj táta a moje maminka přijeli sem a babička, jakmile slyšela, že už jsem na světě, tak přijela sem s dědou.

Ve výpovědích dětí jsem se často setkávala se skutečností, že některý z jejich sourozenců nebydlel s nimi doma, ale u jedné z babiček (nejčastěji u matčiny matky). S jedním takovým případem jsem se setkala také v Ostravě u jedné z osmi rodin, které jsem navštívila. Jejich nejstarší dcera bydlela u babičky a mě to nedalo a zeptala jsem se po příčině. – Jak to bylo, vy jste napřed bydleli u babičky a ona (Simona) tam pak zůstala, nebo si ji babička vzala k sobě?

Matka: Ne, totiž já jsem byla nezletilá, když jsem jako jí měla. Jenomže to bylo tak, že až dovrším osmnáct let, že mi ju mama dá. Jenomže mi mama pořád říkala, že ona ju vyoplala od peřiny, takže mi ju nedá. Že pokud neumře, tak že bude u ní. A já si nemožu stěžovat. Simona se tam má strašně dobře. Vidáme se každý den. Simonu беру každý den domu, do tří hodin je u nás a pak jede do Radvanic.

Důvodem ovšem pravděpodobně není vždy jen nezletilost matky, ale také vztah romské babičky k jejímu vnoučeti.

Malí romští respondenti mi však většinou skutečnou příčinu neozřejmili. Jeden chlapec z Prahy, který pocházel z Teplic, uvedl, že jeho nejstarší sestra žije v Teplicích u babičky. Na otázku „Proč Petra nebydlí s vámi?“ odpověděl: *Ona se v Teplicích narodila a už si tam zvykla.* Jiný hoch měl u babičky na Slovensku svého o rok mladšího bratra (sám byl nejstarším dítětem v rodině). O svém bratrovi ani nevěděl, jak se jmenuje. Celou situaci vysvětloval takto: *Babička ho tam zatáhla. Řekla, že mu koupí bombóny. On chtěl být taky s mámou. Babička nám ho přivezla ukázat. Odjel tam, když byl takhle malej, a teď už je velkej.*

S dětmi, které bydlí u své babičky, jsem se setkala také během výzkumu. K jazykové zkoušce jsem zvala všechny romské děti, nejen ty, které žily s oběma rodiči.

Celkem se jednalo pouze o dva případy, respektive jedna babička v Praze u sebe měla dvě vnoučata (hocha a dívku), hoch byl synem jejího syna a dívka byla naopak od dcery. V domácnosti žily ještě tři nejmladší děti této babičky, z toho jedno z nich – dcera – mělo již samo jedno dítě. Celkem se tedy jednalo o sedmičlennou domácnost. Příčinou toho, že vnoučata nebydlela se svými rodiči, byl u dívky rozvod rodičů a matčino znovuprovádání se, u hochy pak smrt otce, matka se také znovu provdala.

V romštině existuje výraz pro oslovení babiček „baba“, o své babičce každý říká „miri baba“ – moje babička. Hovoří-li romské děti česky, pak většinou používají slovo „bába“, ovšem samozřejmě ve smyslu „babička“, bez jakéhokoli pejorativního zabarvení. V případě, že si babička, po dohodě s dcerou nebo se synem, vezme jejich dítě za své a takové případy jsou dosti časté, obvykle jí toto dítě neříká „babičko“, ale „mámo“.

DĚDEČEK

Většina dědů, kteří měli ve výpovědích romských dětí určité místo, měla dva hlavní atributy: štědrost a hru na hudební nástroj. Je zajímavé, že dědové byli více reflektováni hochy, ovšem pro jednu dívku byl právě děda nejbližší osobou v rodině. Vyplňoval jí veškerý mimoškolní čas, připravoval se s ní na vyučování. Bylo evidentní, že tento děda si ze svých vnoučat vybral pro předávání svých zkušeností právě tuto jedinou – patrně nejstarší – vnučku. Po smrti své ženy (babičky dítěte) se také přestěhoval do domácnosti své dcery, kde tato vnučka bydlí.

Ve vyprávěních jsem vícekrát zaznamenala, že děda dosud hraje ve vinárně na housle nebo na cimbál. Této hře některé své vnuky učí. A učí je také písničky. Jeden velmi nadaný malý muzikant vyprávěl takto:

– *Hezky zpíváš. Kdo tě naučil tuhle písničku. Od koho ji znáš?*

– *Od dědy.*

– *A on takhle zpívá?*

– *Ano.*

– *Tvoje maminka také?*

– *Také. Celá rodina takhle zpívá. Když jsou narozeniny, na Vánoce, pořád. Babička když vaří, tak zpívá. (Směje se)*

– *Tak tvoje babička taky zpívá?*

– *Celá rodina hraje a zpíváme.*

– *A na co hraješ ty? Máš piano?*

– *Piano i housle.*

– *Tak hraješ i na housle?*

- *Maličko, ale...*
- *Chceš se učit?*
- *Od dědy na cimbál.*
- *A on tě taky chce učit?*
- *Ano.*

Ještě nutno dodat, že tento hoch je pro svého dědu také nejstarším vnukem. Hoch má mezi svými sourozenci zjevná privilegia.

OSTATNÍ PŘÍBUZENSKÉ ROLE

Samozřejmě, že ve vyprávěních dětí se hojně vyskytly i další postavy, jako bratřanci, sestřenice, strýcové a tety. Poměrně časté byly případy, že si dítě silně oblíbil strýc nebo teta, v jednom případě tato preference existovala v té podobě, že dva bratři preferovali vzájemně nejstarší dítě druhého bratra.

Tyto emocionální vazby jako by měly funkci udržovat pevnější vztahy v rámci širšího příbuzenstva, jako by podporovaly vzájemnou solidaritu. Na otázku, co bys na své rodině změnil, jeden respondent odpověděl:

- *Tetu bych změnil, co bydlí tady blízko.*
- *A proč tetu?*
- *Protože nemá práci.*
- *A proč nemá práci?*
- *Protože ona má malinkou holčičku a ještě jí jsou tři, čtyři roků.*
- *A má manžela ta teta?*
- *Ne, jí zemřel.*
- *Tak to jí asi pomáháte, vid'?*
- *Ano.*

ROZPAD TRADIČNÍHO MODELU ROMSKÉ RODINY

V průběhu výzkumu jsem se také setkala s náznaky rozpadu romských rodin, s jevem, že některý člen rodiny neplnil svou funkci. Jako příklad uvedu velmi emocionální výpověď devítileté dívky, jež byla rozhořčena skutkem své „tety“:

- *Rozálie, ona zbila dědu!*
- *Nechodí za vámi, vy se s ní nestýkáte,*
- *Ne, ona měla totiž miminko – já to řeknu normálně pravdu – ona měla miminko a nechala ho v porodnici a nějaká pani – cikánka – ho musela kojit. A ona ho nechala v porodnici a ona utekla a řekla, že si udělá jiný. A přišla k dědovi a zbila ho.*
- *To se asi pohádali, vid'?*

- *Nepohádali. Angeliku – taková hodná holka – kopla ji sem, nemohla dejchat. (Ukazuje na hrudník)*
- *Kolik je Angelice?*
- *Dvacet dva. Taková mladá. A oni jsou dvojčata, oni byli ségry.*
- *Ta Rozálie s Angelikou*
- *...Já jsem jí proklínala, ne tak. Když já – já jsem – já ji musím chytnout do ruky, já bych ji chytla do ruky a normálně bych ji takhle zmlátila.*
- *Tak ani teď nevíte, kde je, vid'?*
- *Ne. Ona s nějakým pánem utekla. Já jsem ho znala. On se jmenoval Pavel.*
- *A byl to Rom?*
- *No.*
- *A nebyl dobrej?*
- *Byl, na mě jo, ale, víte, ona ho ještě měla v bříšku, ale ona pak šla родit a ona ho nechala v nemocnici a šla pryč.*
- *S tím Pavlem?*
- *No.*
- *A ten se na ni nezlobil, že tam nechala jeho miminko?*
- *Mně to bylo úplně smutno. A ta byla krásná.*
- *Ta Rozálie?*
- *Ne.*
- *To miminko?*
- *No, a měla takhle dlouhý vlasy. Hned, jak se narodila, tak měla takhle dlouhý vlasy. Jmenovala se po mojí babičce Marie S. To byla krásná.*

ZÁVĚREM

K výpovědím romských dětí bych ráda poznamenala, že jsem rozhovory vedla většinou v češtině, v romštině jsem zjišťovala pouze znalost tohoto jazyka. Přesto mne zaujala jedna zajímavost, a sice jaké české výrazy děti používaly, když hovořily o rodině. Často jsem se doptávala, z kolika je maminka sourozenců, z kolika otec a zda je dítě zná. Většinou mi své tety a strýce děti snadno vyjmenovaly a věděly, kdo je nejstarší, kdo nejmladší. Jen v několika případech znalo dítě pouze jednu rodinu (matky nebo otce). Ovšem jedna dívka mi začala vyjmenovávat také děti těchto sourozenců rodičů a také jejich děti, že jsem se v té spleti za chvíli ztratila. I když to bylo česky a tato dívka se mnou romsky nemluvila (že se stydí, že prý ani doma nechce mluvit romsky), bylo obtížné stačit porozumět jejím specifikačním příbuzenských vztahů. Z jazykového hlediska bylo zajímavé, že všechny genitivní koncovky sloučila v jedinou, a to „-ovo“ (ostatně takto hovořila většina romských dětí). Jako příklad uvedu úryvek z jejího povídání, jak jsem ho zaznamenala:

To je Nanynka, dcera mojí báby. Bába je mámovo sestra, nejstarší, my jí tak říkáme. A nejrádší mám Hanku a Moniku, ty jsou Nanynkovo holky, já jsem jim teta. Monika má už osmnáct, ale ještě nemá kluka. Já vám řeknu všechny mámovo sestry: ...Ono jich bylo šestnáct. To já teda vím, protože se na to ptám.

Další ukázkou je roztomilě definování příbuzenského vztahu s jedním spolužákem ze třídy (o dva roky starším):

– *Jak jste s Pavlem příbuzní?*

– *No, můj táta má sestru a ta sestra má dítě a to dítě porodilo Pavla. Takže já jemu jsem něco strejda i bratranec.*

Přesná určení příbuzenských vztahů se vyskytla ovšem i v rozhovorech vedených v romštině, které jsem tematicky zaměřovala na rodinu. Jeden takový příklad uvedu v následující ukázce:

– *Kaj bašavel tiro papus?* – *Kde hraje tvůj děda (na cimbál)?*

– *Na džanav.* – *Nevím.*

– *Jov tuke na phenda?* – *On ti to neřekl?*

– *Phenda, ale zapomniš dom.* – *Řekl, ale zapomněl jsem.*

Jedině tak strejdas savoro džanel. *Jedině tak strejda všechno ví.*

– *Savo strejdas?* – *Který strejda?*

Tire dade skero phral? *Bratr tvého otce?*

– *Na, mire dadeskeri phen leha dživel.* – *Ne, sestra mého otce s ním žije.*

No, a bašavel spíš kavka – zabavi. *No, a hraje spíš tak na zábavách.*

Předkládaný text LADY VIKOVÉ je úryvkem z její stejnojmenné diplomové práce, kterou v roce 1996 ukončila studium na Indologickém ústavu FF UK.

¹ROMANO DŽANIBEN je časopis romistických studií, který vydává Sdružení romistických studií. Jeho šéfredaktorkou je Milena Hübschmannová.

TERA FABIÁNOVÁ / JAK JSEM CHODILA DO ŠKOLY

Maminka řekla: „Musíš chodit do školy, nebo nám zavřou tátu.“

Bylo nás doma pět dětí, čtyři děvčata a jeden chlapec. Nejstarší byla sestra, rok po ní já – ale já byla silnější a rychlejší. A taky větší darebák. A tak řekla maminka: „Do školy budeš chodit ty, Velká Hlavo, protože doma zlobíš.“ Sestra že zůstane doma u malých dětí. Nosila je na zádech, prala plínky, utírala jim nosy a zadečky, zametala, uklízela. Nejstarší dcera musela doma zastat všechnu práci, protože matky chodily na posluhu do vsi a vracely se až odpoledne. Naše maminka taky chodila. Otec dělal cihly. Když nebyly zakázky, nádeničil u sedláků za kousek jídla. Byli jsme velice chudí.

Ráno mě maminka vzbudila: „Vstávej, Velká Hlavo, utíkej se umejt!“ Asi padesát metrů od naší chatrče tekł potok. Sem jsme se chodili mýt. Ráno a večer. Večer jsem běžela k potoku po obou nohách, ale zpátky jsem skákala po jedné. Neměla jsem boty a chtěla jsem, aby mi aspoň jedna noha zůstala čistá. V zimě v létě jsme chodili bosí. A na sebe jsem měla jen jediné šatečky, co mi maminka vyžebrała. Kalhotky nebo spodní košílka? Ani jsme nevěděli, co to je.

Šla jsem k potoku, umyla jsem si nohy, pusy. Hlavu jsem měla samé peří, protože cikánská postel byla sláma a peří, co se draly ven slámníkem a ušmudlaným sypkem duchny. Vypravila jsem se do školy. Bez tašky, bez knížek, bez tužky, bez sešitu. Nikdy jsem nic takového neměla. Procházela jsem vesnicí a vesnice ještě spala. Venku nebyl vůbec nikdo, jen dva tři sedláci jeli s koňmi na pole. Nikdo si mě nevšiml, jako bych tu nebyla. Věděla jsem, kde je škola, protože jsem chodila s maminkou do vsi a maminka říkala: „Podívej, sem budeš chodit do školy a já budu mít od tebe pokoj, Velká Hlavo!“

S námahou jsem otevřela těžká školní vrata. Tma, zima, já bosá, polonahá. Nikde nikdo, jen nějaký starý gádžo, kouká na mě a povídá: „Co tu chceš?“

„Přišla jsem do školy. Budu se učit.“

„Ty?“ dal se do smíchu. „Podívejte se na ni! Co ta plandává sukně? Proč ses neumyla? Proč ses neučesala? A kde máš tašku? Jak se chceš učit, když nic nemáš?“

„Budu se učit a budu se učit! Budu si tady chodit do školy, a je to!“ Ten člověk se smál a strčil mě do jedné třídy. Posadila jsem se do první lavice. Rozhlédla jsem se. Sama. Samotinká. Starý gádžo začal zametat podlahu. Já seděla a představovala jsem si, jak ze mě bude někdo. Jak budu všechno vědět. Myslela jsem, že mi to vědění samo vejde do hlavy, stačí, že budu sedět ve škole. Pak mi padl pohled na mé bosé

Kateřina Špinková, foto Blanka Hančilová, 1996

nohy a špinavé plandavé šatečky. Pokleslo mi srdce. Copak z cikánské holky může něco být? Zavřela jsem oči. Uviděla jsem se oblečenou v růžových, atlasových šatech vyšívaných zlatými růžemi – a už jsem zase věřila, že ze mě bude moudrá žena, která osvobodí Romy. Už jako dítě jsem věděla, že my Romové jsme nejposlednější z posledních. Nikdo nám neřekl dobré slovo. Když jsem chtěla vyjít z osady, maminka mě napomínala: „Neopovažuj se jít do vesnice. Gáďzové tě zbijou.“ A tak jsem se do vesnice odvážila, jenom když nás bylo víc a když s sebou šly větší děti, které se nás malých zastaly.

V půl osmé se v kostele zvonilo. Do tříd se začaly trousit děti sedláků. Přiváděly je maminky. Dvě tři matky vešly až do třídy a nastrkaly své holčičky do prvních lavic. Na mě koukaly úkosem. Ale já se ani nehnula, zůstala jsem sedět v první lavici. Chtěla jsem být moc chytrá. A už jsem čekala, jak budu chytrá. Učitelka stále nešla. Jen další a další vesnické děti vcházely do třídy. Nebyly jako já. Všechny měly tašky, děvčátka mašličky ve vlasech a každá oblečená jako panenka.

Konečně jsem se dočkala učitelky. Rozhlédla se po třídě, uviděla mě v první lavici a povídá: „Kdo tě sem posadil? Jak to, že sedíš v první lavici?“ Vytáhla mě a poslala mě dozadu. „Támhle je tvoje místo,“ řekla.

Do předních lavic posadila děti nejbohatších sedláků. Ty chudší posazovala postupně dál a dál od tabule. Nejposlednější lavici se říkalo „cikánská“. Byla úplně vzadu u rozbitého okna, stranou od ostatní třídy. Proč tu mám sedět sama? Bylo mi úzko a smutno, že tu se mnou není ani jedno romské dítě. Byla bych se cítila silnější, kdyby vedle mě někdo seděl. Ale krčila jsem se tu sama, samotinká.

Uplynul první den ve škole. Nenaučila jsem se nic. Žádné vědění mi nevešlo do hlavy, jen jsem si uvědomila, jak jsem chudá a ubohá. Když jsem se vrátila domů, nikdo se mě nezeptal, jaké to bylo ve škole. „Mami, učitelka mi řekla, že potřebuju knížku, sešit a tužku!“ Maminka mě plácla: „Jedeš odsud! Na chleba nemáme a ty chceš knížku? Jen hezky choď do školy, ať nám nezavrou tatínka, a to ti stačí.“

Příští den ráno jsem si znovu umyla nohy, tentokrát jsem se i učešala, oblékla jsem se do svých starých, plandavých šatiček a šla jsem do školy. A tak jsem chodila do školy každý den. Přešly měsíce, učitelka mě ani jednou nevyvolala, jenom vždycky koukala, jestli tam jsem. Nevěděla, že dávám pozor. Poslouchala jsem, a když byl někdo vyvolaný, v duchu jsem odpovídala za něj. Měla jsem ráda počty. Násobilka sedmi byla můj miláček. Sama nevím, proč jsem tu násobilku sedmi měla tak ráda! Večer jsem nemohla usnout a v hlavě mi tancovala násobilka sedmi. Příští den jsem se přihlásila a učitelka mě vyvolala. „Tak spust' násobilku sedmi!“ Moc pěkně jsem ji uměla. Pak se mě učitelka zeptala „Co se pěstuje v Maďarsku?“ a já to věděla. Papriky. A melouny. A dýně.

„No vida, ty vlastně nejsi hloupá!“ povídá učitelka. „Kdybys měla knížku a sešit a tužku, mohla by ses docela dobře učit. Proč ti maminka nekoupí knížku?“

„Maminka nemá peníze.“

Kateřina Špinková, foto Blanka Hančilová, 1996

„A proč chodíš tak špinavá? A proč nemáš pořádné šaty?“

„Je nás doma moc a není práce.“

Jednou jsem nepřišla do školy. „Kdes byla?“ zeptala se mě učitelka příští den.

„Řekla jste mi, že mám špinavé šaty, tak mi je maminka vyprala.“

Zůstala na mě koukat.

„Nemohla jsem ven, dokud mi šaty neuschly.“

Potom mi učitelka koupila sešit a začala mi dávat zbytky tužek, se kterými už nikdo nechtěl psát. Bolely mě od nich prsty, ale byla jsem ráda, že je mám.

Jednou přišlo nařízení, že všechny „cikánské“ děti musí do školy. Přikázal to starosta obce. Mezi Romy se strhla panika. Pobíhali sem tam, naříkali, ženské si trhaly vlasy, jeden se vypytał druhého: Co s náma udělají? Co s náma udělají? Do osady přišel obecní sluha s bubnem a začal bubnovat, Romové vyběhli z chatřích polonazí, vlasy samé peří, ženy začaly křičet na děti: „Musíš do školy, jinak ti zavřou tátu. Jak budeme žít? Z čeho budeme živi?!“

Děti šly. Každý si oblékl něco „svátečního“. Matčinu sukni, otcovy kalhoty – a šlo se do školy. Obecní sluha na bicyklu nás hnal před sebou: „Hybaj, hybaj, bando cikánská! Půjďte k řediteli!“

Zavedl nás do ředitelny. Ještě nikdy jsem ředitele neviděla. Byl malý, břichatý, plešatý. Velké, vyboulené oči, pod nosem knír – když mluvil, poskakoval mu nad horním rtem. Z pusy mu trčely dva zuby, bůhví, kam se poděly ty ostatní. Jak nás uviděl, vybouřil ty své oči ještě víc. Začal nám nadávat, že jsme lenoši, že se nechceme učit, že nechceme, aby z nás byli lidi! Huboval, ale bylo vidět, že je to dobrák. „Jak vás, vy špinavá bando, rozdělím? Všichni učitelé se vás bojí!“ promluvil laskavě. A začal počítat: jedna, dvě, tři, čtyři, pět... Bylo nás patnáct. Povídá: „Ty půjdeš tam, ty tam, ty tam!“ a tak nás rozdělil po třídách. Beži, má o rok starší sestra, musela také do školy a maminka se zlobila a naříkala, že jí nemá kdo hlídat děti, když jde do práce.

Přišli jsme do třídy a učitelka se nás polekala: „Ježíšmarjá, kam já vás dám?“ Docela stranou vzadu byly tři lavice. Tam nás posadila. Byli jsme úplně zvlášť, abychom se nemohli s gádžovskými dětmi prát. Ale také jsme se nemohli nic naučit. Byli jsme ponecháni sami sobě.

Jednou jsem měla velký hlad. Právě o posvícení. Selky vyvábely, pekly, ale u nás v „cikánské“ osadě se hladovělo jako jindy. Učitelka se ptala dětí, co kdo jedl. Došla řada i na nás. Černý Hrncel povídá: „Já jsem od včerejška nejedla. My doma nic nemáme. My jíme, až když se máma vrátí z vesnice.“ Bango povídá: „My taky ráno nejíme.“ Opravdu, naše první jídlo bylo odpoledne, když se matky vrátily z vesnice a přinesly brambory, tvaroh, mléko, zkrátka, co jim dala selka za to, že našťípaly dříví, vykydaly hnůž z chléva, vymazaly pec.

„Cos jedla ty?“ zeptala se učitelka mě.

„Jaj!“ oči se mi rozšířily jako hvězdy. „Kdybyste viděla, co já všechno snědla! Piškot s tvarohem a máslem, polívku, buchty, dort...!“

„Jak to, že ty jsi jedla, a tvoje sestra neměla od včerejška v puse?“ přerušila mě učitelka. „Proč lžeš! Vyplázní jazyk! Dostaneš přes něj, abys přístě nelhala!“

Musela jsem vypláznout jazyk a učitelka mě přes něj sekla pravítkem. Strašně to bolelo. Ani mluvit jsem nemohla. Když jsem přišla trochu k sobě, povídám: „Já jsem nelhala! Já to všechno snědla! Ve snu! Celou noc se mi zdálo, jak jím.“

Učitelka zčervenala, neřekla nic a odešla ode mne.

Uplynul rok. Každý říkal, že nejsem hloupá. Ve škole jsem nepropadla. Pustili mě do další třídy. Dostala jsem vysvědčení a nebyla na něm žádná trojka. Ohromně jsem se tím pyšnila. Běžela jsem domů, skákala jsem radostí a už zdálky volám: „Mami, nesu jedničky a dvojky!“

„A to myslíš, že z tvých jedniček budeme živi? Jedničky, jedničky – ale abys doma sáhla na práci, to ne!“ A tím mě maminka odbyla. Bylo mi to líto. Vesnické děti dostávaly za dobré vysvědčení knížky, peníze, hodinky – a mne za to doma div nevyhubovali. Neměla jsem se komu svěřit se svou radostí.

Do další třídy se mnou postoupili ještě tři romští chlapci. Skamarádili jsme se a začalo se o mně říkat, že jsem horší než kluk. Co kluci řekli, opakovala jsem po nich, co dělali, dělala jsem já s nimi. Když byli bití, byla jsem bita i já.

Jednou k nám přijel cirkus. Já byla blázen do tančení. Uměla jsem dát si nohu za krk. Zkoušela jsem to tak dlouho, až se mi to podařilo. A tak povídá Šulo, Bango a Tarzan, ti tři, co se mnou postoupili do další třídy: „Poslouchej, do cirkusu půjdeš ty, a co tam uvidíš, to nám pak předvedeš.“

Povídám: „Jak se dostanu do cirkusu, když nemáme peníze?“

A oni povídají: „Neboj se, peníze seženeme. Pojd' s náma.“

Šli jsme ke kostelu. Před kostelem stála socha svatého Jana. Sedláci mu tam házeli peníze, když chodili ráno do kostela. Šulo povídá: „Nač potřebuje socha peníze. Budeš dávat pozor, jestli nejde farář nebo kostelník, a my vybereme desetníky.“ Rozdělali trochu hlíny slinami, udělali z toho takovou lepkavou kaši, nabalili ji na proutek, proutek prostrčili mřížemi ke svatému Janovi. Chtěli peníze nalepit na to bláto. Ale desetníky se ne a ne přichytit. „Bango, načůrej na to, půjde to líp!“ povídá Šulo. A opravdu, jeden desetník se přilepil. Ale v tu chvíli jde kolem farář.

„Farář!“ volám. Strčili mi desetník do pusy. „Spokni ho!“ Polkla jsem peníze a začala jsem se dusit. Dusím se, dávím, kašlu, plivu, už jsem celá modrá, kluci mě bouchají do zad.

„Co tu tropíte, čertovo plemeno!“ povídá farář.

„Přišli jsme se pomodlit k svatému Jánovi a podívej, tahle se div neudusila!“ vymýšlí si Bango.

Farář samozřejmě nevěděl, že se dusím kradeným desetníkem, a povídá: „Pocem, dám ti trochu svěcené vody!“ Nalil mi ji do dlaní a nechal mě kradené peníze zapít svěcenou vodou.

Bango povídá: „Musíme peníze sehnat jinak.“ Ale jak? Kde? Po škole jsem chodi-

la dělat k sedlákovi a ten měl slepice. „Víš co,“ povídají chlapci, „vlezeš do kurníku, ohleďš slepici, vybereš jí ze zadku vejce a vejce prodáme židovi.“

Nikdy v životě jsem nic podobného nedělala. „Bango, jdi na to ty!“

„Dobře,“ povídají kluci. „Vylezeš na strom, jako že jdeš na hrušky – a Bango zatím vlez do kurníku.“

Vylezla jsem na hrušku, pes neštěkal, protože mě znal. Kluci byli v kurníku. Slepice nekdákaly, Šulo a Bango věděli, jak na to.

Samozřejmě – jde sedlák! A já na stromě. Sedlák rovnou na mě.

„Tak takhle se mi odvděčuješ za to, že ti dávám práci? Chodíš mi na hrušky? No počkej, já ti dám!“ Sedlák popadl klacek, takové bidlo, co se s ním klátí ořechy – a já jen sleduji, jestli Bango a Šulo šťastně vyvázli z kurníku! Koukám, vidím, že přeskočili přes branku a utíkají pryč. Sedlák je neviděl. Teď můžu slézt ze stromu. Seskočila jsem a rovnou na hřebík. Naštěstí jsem si ho nezarazila do nohy, jenom jsem si o něj roztrhla sukni. Vzadu. Utkám, dřevá sukne kolem mě lítá a nahý zadek mi svítí jako úplněk.

Kluci na mě čekali. Obraceli mě zleva doprava, zprava doleva. „To by chtělo záplatu!“ povídá znalecky Bango. Jenomže kde vzít záplatu?

„Víš co,“ povídá Bango, „půjdeš přede mnou a já těsně za tebou a nebude nic vidět.“ A tak jsme šli. Maminka mě už zdálky vyhlíží. „Jak to divně jdou? Proboha, vždyť ten kluk je na ni úplně nalepený? Copak takhle chodí slušné děvče?“ (Mohlo nám být sedm osm let). A když jsme došli blíž: „Jak si to představuješ, děvčecko!“

Dostala jsem tolik, že jsem se sotva zvedla ze země. Matka nařikala, bědovala: „Jediné šaty! Jediné šaty! A ty je takhle zničíš! V čem budeš chodit do školy?“ Nikdy jsme neměli žádné hadříky na záplaty. Maminka povídá: „Počkej, nějak to vymyslíme.“ Vzala zástěru a místo aby mi ji uvázala vpředu, uvázala ji vzadu. Díra nebyla vidět.

Jakmile mi maminka uvázala tu zástěru, šli jsme prodat vajíčka. Žid povídá: „Co to máte za slepice?“ Vajíčka totiž měla docela tenoučkou skořápku. „Nojo, to je hned vidět, cigánský slepice!“ A vajíčka od nás nekoupil.

Co teď? Jak ty peníze na cirkus vyděláme? A já povídám: „Už nikam nejdu! Mám toho dost! Chci domů.“

A kluci: „Helele se! Peníze jsi spolkla a teď chceš jít domů?“

Šulo mě chytil za ucho. „Pamatuj si, my půjdeme všude za tebou a budeme dávat pozor, protože ten svatojánský desetník není jenom tvůj! Ten patří všem!“ Jenomže co s desetníkem, když lístek do cirkusu stál korunu dvacet?

„Pojd'me tam a uvidíme, co se dá dělat,“ povídá Tarzan. Šli jsme na prostranství, kde se utábořil cirkus. Už tam bylo plno vozů. Bango se šel zeptat, jestli by nepotřebovali s něčím pomoci, nanosit vodu nebo tak. A pán od cirkusu povídá: „Jo, potřebuju vyprat plenky, jestli chcete, můžete se do toho pustit.“ Bango lítal pro vodu, Šulo pral a já tam stála jako jejich princezna. Bango povídá cirkusakovi: „Už začínají, pusť ji dovnitř! Do cirkusu půjde ona!“

Kateřina Špinková, foto Blanka Hančilová, 1996

Cirkusák do mě strčil. „Šup, utíkej!“ A kluci dál prali plenky.

Byla jsem v cirkuse! Akrobati litali na hrazdě, chodili po provaze, klauni padali z kola – ale mně se nejvíc líbila hadí žena ve zlaté sukýnce, která metala salta, dělala mosty a chodila po rukách. V duchu jsem dělal všechno s ní. Počkej, tohle já klukům předvedu!

Přišla jsem domů rozzářená. A dostala jsem od matky, že jsem se zase toulala! S pláčem jsem šla spát. O hladu. Ale sotva jsem zavřela oči, představovala jsem si, jak metám salta, chodím po rukách a kolem mě pableskují paprsky zlaté sukně.

Ještě než se rozednilo, potají jsem vstala a ztratila jsem se na hřbitov. Na hřbitově byla pěkná, vysoká tráva a v té trávě jsem začala cvičit, abych se nepotloukla. Udělal jsem most. To mi šlo. Dala jsem si nohu za krk. I hvězda se mi podařila. Pak přemet. To bylo horší, padla jsem na záda, natloukla jsem si. Ale sotva jsem trochu přišla k sobě, zkoušela jsem to znovu. I přemety se mi začaly dařit. Jen ne a ne chodit po rukou! To mi nešlo. V jednom kuse jsem padala. Byla jsem celá polámaná, samá modřina. Nebylo místečko na těle, které by mě nebolelo.

Z kostela se ozvalo zvonění a já utíkala do školy. První hodinu jsme měli náboženství, katechismus. Farář vejde do třídy a spustí: „Ty jsi byla v cirkuse, vid!“

„Byla.“

„Do cirkusu chodíš a do kostela ne!“

Povídám: „V kostele je studená dlažba a já nemám boty.“

„Povíš mi, jak se narodil Ježíš.“

„Jak se narodil Ježíš, to nevím, u toho jsem nebyla, ale jestli chcete, povím vám, jak se narodila naše Ili, naše malá sestřička.“

„Ven z lavice a dostaneš na zadek za to, že jsi drzá!“

„Já nesmím dostat na zadek!“ nařikala jsem. Farář mě vytáhl z lavice, svezla se mi zástěra a na celou třídu zasvítíl můj úplněk. Děti se daly do smíchu. Farář mě poslal domů. A maminka mi přinesla konečně z vesnice nějaké obnošené šaty.

Za týden jsem se trochu sebrala ze svých modřin, a tak při počtech povídám: „Pojďme.“ Přihlásila jsem se, že musím na stranu. A za mnou kluci, jeden po druhém. Naše škola byla na tehdejší dobu moderní, protože jsme měli splachovací záchodky, tři vedle sebe a před nimi chodbička. A na téhle chodbičce jsem začala předvádět cirkus. Učitelka se divila, kam se poděly cikánské děti. Nikdo z nás se nevracel. Vypravila se za námi na záchod. Kouká – já stojím na rukou, dělám mosty, přemety, pítvořím se jako klauni.

„Tak ty takhle! Ty jim tu předvádíš cirkus místo počtů! No počkej!“

A zase jsem byla bita. Kolikrát já byla bita pro to jediné cirkusové představení! A co jsem z toho měla? Jeden spolknutý desetník. Když ze mě vyšel, schovala jsem si jej do své jamky na hřbitově. A tam je pohřbený dodnes.

Přišel nový učitel. Byl vysoký, mladý. Prohlížel si nás. „Tak to jsou všechny cikánské děti? Víc vás není?“

Kateřina Špinková, foto Blanka Hančilová, 1996

„Je, ale ostatní nechodí do školy. Kdyby nás bylo moc, tak by se nás učitelky bály.“

„Já si vezmu všechny cikánské děti na starost,“ rozhodl nový učitel. „Ale nikdo mi nebude do mého vyučování mluvit!“

Nazítří ráno co vidím – nový učitel si to drandí na kole po naší osadě. Mezi „cikány“! Kromě obecního sluhy mezi nás nikdy nikdo z vesnice nepřišel. „Všechny děti, co mají chodit do školy, pojdte ven!“ volá nový učitel. „Aven avri!“ řekl to dokonce naší řečí!

Vyběhli jsme z chatrčí a on – klacek v ruce: „Hybaj do školy!“

Když jsme přiběhli do třídy, povídá: „Kdo se nečesal, zvedněte ruku!“ Ani se nemusel ptát, viděl, že se nečesal nikdo.

„Proč ses nečesal?“

„Nemáme hřeben.“

„Myl ses?“

„Nemáme ručník.“

Jeden přes druhého jsme začali vykládat, co všechno nemáme.

„Dobře. Zítří ráno přijdete všichni do školy o hodinu dřív. A jak ne, nechtějte vidět, co dostanete.“

Příští den jsme byli opravdu všichni ve škole o hodinu dřív. Učitel už na nás čekal. Přinesl ručník, mýdlo, umyvadlo, hřeben.

„Kdo nejedl?“

Všechny ruce šly nahoru. Učitel poslal Bangu pro rohlíky. Každému z nás koupil rohlík. Pak povídá: „Tak a teď se budeme učit. Dneska zůstanete ve škole a budeme se učit i odpoledne.“ V poledne nám znovu koupil jídlo. Chleba s margarínem. Pak se nás začal vypyávat: „Čím bys chtěl být?“

„Já bych chtěla tancovat a zpívat!“ povídám.

Plácl mě: „Z toho živa nebudeš. Musíš se něco naučit a pak si tancuj a zpívej.“ Kluky zdvíhal za pačesy: „A čím bys chtěl být ty?“

„Já kovář.“

„Dobře, bude z tebe kovář.“

„Já budu hrát jako táta.“

„To je všechno hezký, ale číst a psát se stejně musíš naučit.“

Pak nám rozdál tužky, sešity a my se *opravdu* začali učit.

Vesnice pořádala slavnost. Učitelé si vybírali nejlepší žáky na básničky. Náš učitel řekl: „Počkejte, my jim ukážeme!“ Zeptal se mě: „Umíš zpívat?“

„Umím.“

„Tak zazpívej.“

Zazpívala jsem strašně zamilovanu písničku z nějakého filmu. Mohlo mi být osm let.

„Prosím tě, kam na to chodíš?“ zeptal se učitel.

„Tatínek to zpívá mamince před spaním.“

„A co umíš ty?“ vyptával se dalších dětí. Jeden hrál na basu, druhý na housle, třetí na cimbál, další zase na housle. Všichni chlapi od nás uměli aspoň trochu na něco hrát. „A kdo umí nějakou básničku?“ ptá se učitel.

„Jááááá!“ volám. A spustila jsem takovou vlasteneckou básničku, kterou jsem měla odposlechnutou od vesnických dětí. Tváře mi zčervenaly, oči mi hořely – zůstal na mě koukat.

„Dobrá,“ povídá, „nejdříve zarecituješ básničku a pak budete všichni hrát a zpívat.“

Kluci sebrali doma housle, basu, co mohli. Ale neměli jsme na sebe žádné pořádné šaty. Učitel povídá: „Bože, kdybych nebyl tak chudej, abych vám mohl aspoň trochu pomoci! Podívej, jaký máš krásný vlasy. Chtěla bys do nich mašličky?“

„To bych strašně chtěla!“

„Vidíte, proto se musíte učit, abyste nebyli hloupí! Aby si s váma gádžové nemohli dělat, co chtějí. Když se budete učit, budete mít víc rozumu než vaši tátové. Budete nosit hlavu vzhůru, budete si umět najít místo ve světě. Učte se, nekoukejte na to, že na vás křičím nebo že ode mě dostanete sem tam pohlavek. Kolikrát si vyleju vztek na vás, protože si ho nemůžu vylít na těch, co s váma takhle zacházejí! Bože, když vidím, jak si vesnické děti nosí do školy chleba se sádlem a se škvarakama a vy jste celý den o hladu, mám vztek. Jak vám mám pomoci? Buďte slušní, dělejte dobrotu, ať páni vidí, že to není vaše chyba, jak na tom jste, ale jejich!“

A my si svatosvatě umínili, že už nebudeme zlobit, že nebudeme krást desetníky svatému Janovi a že se budeme učit. A tak jsme šli na slavnost. Nikdo nás cikánské děti nečekal. Byly tu jen vesnické děti se svými rodiči. Hrály divadlo o ševci a princzně.

Pak vystoupil náš učitel a povídá: „Teď vám předvedu já své žáky.“ Naši chlapi začali hrát! Staří chlapi se popotahovali za kníry a poskakovali na místě, jak se jim chtělo tančit! Potom já spustila básničku a sedláci byli paf. A potom – jak mi ukázal učitel – jsem vzala talíř a šla jsem mezi lidi. „My se taky chceme učit, ale nemáme peníze na knížky a na sešity. Přispějte nám.“ A každý něco dal.

Dlouho jsem do školy nechodila. Přišla válka a my Romové jsme nesměli do vesnice. Natožpak do školy. A tak jsem vyšla ze třetí třídy.

přeložila Milena Hübschmannová

TERA FABIÁNOVÁ se narodila roku 1930 v Žiharci v okrese Galanta. Do roku 1946 vyrůstala v „cikánské osadě“. Pak odešla za prací do Prahy, kde žije dodnes. Víc než dvacet pět let pracovala jako jeřábniče. Do školy chodila pouhé dva roky, jak vypráví ve své autobiografické črtě, ale vzdělávala se sama, zejména četbou.

HELENA ŠAMKOVÁ / PAMATUJU SI

Kdy Romové přestěhovali na kopec za vesnicí, to vám nepovím. Vím jen to, co mi vyprávěli rodiče. Před válkou Romové bydleli mezi gádži, ve vesnici. Ale potom, jak přišla válka, fronta, tak bylo všechno vypálené. Nejen romské domky, ale i gádžovské, všechno, všechno. Když se pak lidé vrátili domů – schovávali se po lesích – postavili si gádžové domy ve vsi, a Romové vykazovali na kopec za vesnicí. Já to nepamatuju, protože jsem se narodila v roce 1959.

Ale pamatuju si, jak starostovi spadl dům. Našemu, romskému. Ten kopec byl totiž pískový, z pískovce. A jak přišlo, tak se ten pískovec nějak rozmácel. Starosta měl pěkný, panský domek dole, my měli takové malé koliby až za ním, pod lesem. Jednou byl hrozný liják, voda se lila proudem. – „Romové, Bujkovi padá dům!“ Když jsme tam přiběhli, byla už zřícená jedna stěna, střecha, všechno padalo. Ještě štěstí, že se nikomu nic nestalo. Ale starosta vesnice povídá: „No vidíte. Tady nemůžete bydlet. Pojedete do Čech. Poslali nás do Čech. Tenkrát na to byly nějaké paragrafy. „Družební okresy“, či co. Naložili nás do vlaku a poslali k Jičínu. Rozptýlili nás po vesnicích kolem Jičína. Každou rodinu do jiné vsi. Nás usadili ve Spyšově. (Spyšové?) Otec, matka, já – tehdy jsme byli čtyři děti. Anebo pět? Jasně, pět, Haničce už byl rok.

Na Slovensku se nám žilo dobře! Jej, Bože, krásně se nám tam žilo! Nikdo z gádžů se o nás nestaral, žili jsme si pěkně sami, zpívali jsme, dělali legraci, chodili do lesa, muži vyprávěli pohádky, na to byl nejlepší můj táta. Když nebyl na práci v Čechách, vyprávěl skoro každou noc pohádky. Až do rána. Hladu jsme užili dost, protože nebyla práce, ale umřít hladem – to jsme neumřeli, vždycky máma něco sehnala. Měla ve vesnici svoji gádžovku. Každá Romka měla svoji gádžovku. Matka k ní chodila dělat, prádlo prát, zametat, i krávu dojila. Gádžovka jezdila pracovat do města, dělala účetní, ale držela si ještě krávu. Jak by se o ni mohla starat, kdyby neměla moji mámu? Jen naší matce vděčila za to, že bylo o krávu postaráno. Dávala nám za to mlíko, máslo, brambory, tvaroh, všechno možné.

Zůstávala jsem doma u dětí, protože jsem byla nejstarší. Dělala jsem doma všechno, co bylo potřeba. Uklízela, zametala, a už když mi bylo šest, postavila mě máma k plotně, pekla jsem na plotně placky. Prala jsem dětem plenky. Košile a sukně ne, šaty taky ne. To prala matka, ale na malé děti se musí prát pořád, i dvakrát třikrát za

den, takže tohleto jsem prala já. Měla jsem už chodit do školy, ale kdo by dělal doma, kdo by se staral o děti, když ne já? Kdo by dával pozor na ty nejmenší? Práce u nás nebyla, muži jezdili do Čech, někteří jezdili do Košic, do Žiliny, ale nejvíc do Čech. Byli jsme doma sami, bez otce, to taky matce přitěžovalo. Jednou tatínka pustila, jednou zas řekla „Ne! Zůstaň doma! Od gádžovky nosím dost, hlady neumřeme.“ Jenže táta se bál četníků. Tenkrát kdo nedělal, toho zavřeli.

Byla jsem zapsaná do školy. Ale vždycky jsem jeden den šla, čtyři dny nešla. Učitelka se o nás nestarala. Snad mi ani nepsala tyhleto neomluvené hodiny. Nevím. Protože z toho nic nebylo, že jsem nechodila do školy. Nerozuměla jsem, co se říká, protože jsme doma mluvili jen romsky. Některá gádžovská slovíčka už jsem znala, protože když jsem chodila s mámou k její gádžovce, slyšela jsem, co říkají, naučila jsem se něco, ale ne moc. Ve škole jsem ráda malovala. To bylo moje potěšení. Učitelka mi dávala barvičky, moc mě chválila, že hezky maluju.

Pastelky jsem si vzala s sebou do Čech. Nastěhovali nás do malého domku, jen jeden pokoj a kuchyň, ale byl to čistý domek. Vesnice ho dala vybělit, abychom bydleli v čistém. A co já udělala? Já jsem ho těmi pastelkami celý pomalovala. Zvenčí. Namalovala jsem tulipány a ryby. Ta gádžovka, mámina gádžovka, měla v zahradě tulipány. Spoustu tulipánů. Když jsme přijeli do Čech, vyprávěl tatínek, že se proti nám gádžové podepsali, že nechtějí ve své vesnici Romy, ještě nás ani neviděli. Už proti nám protestovali. Ale pak se chodili dívat na ty tulipány a na ty ryby, co jsem namalovala, a říkali „pěkné, pěkné“.

Jak jsme přišli do Čech, ztratil táta úplně duši. Byl maličký. Ohlavu menší než matka. Má křivé nohy, špatně došlapuje. Ale když vypráví pohádku, tak roste. Je z něj hrdina. V Čechách nebylo pro koho vyprávět. Byli jsme jediní Romové ve vesnici. Tatínek chodil všude možně, po okolních vesnicích, kde byli Romové, hodně se na Romy upnul. Začal pít. Na Slovensku se v životě nenapil. Když už někdo přišel, návštěva, dal si jeden dva pohárky, ale když vyprávěl pohádku, tak řekl ne, pálenka zatemňuje rozum. A vyprávět pohádku, k tomu je potřeba mít všech pět pohromadě... Otce zavřeli, protože nepracoval. Přišla k nám sociálka, mladá holka, blbá jak necky. Křičela na matku, že Romové „svý práva znají moc dobře, ale povinnosti neznají!“ Vyhнала matku do práce. Ale práce byla dobrá, máma dělala v bufetu, myla příbory, hrnce, pánve, všechno možné. Měla se dobře, protože si jí všichni oblíbí. Je taková mírná, laskavá, bojí se promluvit, neodmlouvá, když jí někdo řekne něco ošklivého, ona se nehádá. I gádžovky jí mají rády. Matka byla sirotek, otec jí zemřel, sotva se narodila. Její matka jí zaslíbila mému tatínkovi, když jí bylo jedenáct. Protože tatínek byl z bohatého rodu. Matka k nim šla bydlet, ale s otcem ještě nežila, kdepak. Spávala u tchýně v posteli. Prala se vždycky se švagrovou, která bude spát tatínkově matce

v náručí. Moje babička, tatínkova matka, měla maminku moc ráda. Matka začala žít s otcem, když jí bylo čtrnáct. Otcí bylo osmnáct. No a matka ještě vyrostla, otec už ne. Otec zůstal malinký. Ale měli krásný vztah, když jsme ještě žili na Slovensku, žili moc poctivě. Snad proto je maminka taková stydlivá, bázlivá, že byla sirotek.

Matka pracovala ve městě – jen dva kilometry od nás, děti dala sociálka do školky, já a mí dva bratři jsme chodili do školy. Tři byly ještě malí, jeden se dokonce narodil až v Čechách. Ale co když ti malí byli nemocní a nemohli do školky? Matka řekla: „Zůstaň, holčičko, doma s dětma, já jdu do práce.“ Protože matka živila rodinu, nosila domů jídlo, knedlíky, salámy. Nejen ona, každý tam nosil něco domů. Máme ještě gádžovky dávaly víc, protože jí měly rády, říkaly: „Jen si vezmi, máš hodně dětí, vezmi dětem.“ Kdyby matka nechodila do práce, nebylo by jídlo. Tak jsem u dětí musela zůstat já, když byly nemocné.

Jenže v Čechách to nebylo jako na Slovensku. Učitelka mi dávala neomluvené hodiny. Zavolali tatínka do školy – už byl propuštěný z vězení. Zavolali ho: „Jestli nebude tvoje holka chodit do školy, nebudeš dostávat přídatky na děti. Mně už tenkrát bylo dvanáct, ale chodila jsem do čtvrté třídy. Byla jsem už žena mezi těmi dětmi! Hrozně jsem se styděla chodit do školy! Gádžovky už jsem se naučila, napůl slovensky, napůl česky, ale stejně jsem nevěděla, o čem učitelka mluví. Jen to malování mě pořád bavilo. Učitelka pořád dávala moje výkresy na výstavky a říkala mi: „Jen kdybys chodila do školy! Mohla by z tebe být malířka, nebo učitelka, nebo aranžérka. Ale byla to faleš. Na jedné straně ke mně takhle hezky mluvila, na druhé straně mi psala neomluvené hodiny, aby mě dali do děčáku!“

Jednou navečer zastavilo před domem policejní auto. Nevím, jak mohla matka vědět, že jedou pro mě. Povídá: „Schovej se pod postel.“ Zalezla jsem pod postel. Maminku jsem vždycky poslouchala. Nevěděla jsem, proč to říká, ale poslechla jsem. Vešla sociálka, ta blbá holka, vešla učitelka, vešli policajti. Přitiskla jsem se ke stěně, jenže oni s sebou přivedli psa. Ten začal štěkat a vlezl za mnou pod postel. Zaslechla jsem, jak policajt říká: „To nemá cenu! Vylez ven.“ Táta vzal sekeru, chtěl je postrašit, nebo zabít, co já vím. „To máte útok na veřejného činitele!“ Zavolali tu sociálku. Máma plakala, děti křičely, brečely, táta volal, Zabiju tě, ty bestie! Učitelka říkala: „Já chci, aby z vaší holky něco bylo. Když nebude chodit do školy, bude zavostalá jako vy. Dyť se vaše pani ani neumí podepsat!“ Máma uměla jen tři křížky. Učila jsem ji, ale ona všechno dělala levou rukou, chtěla držet tužku v levé, pořád jsem jí říkala. ne, mami, v pravé ruce, v pravé! A ona říkal: dej mi pokoj, holka. Nenaučila se. Jenom křížky.

No, nakonec mě zpod té postele vytáhli za nohy, počurala jsem se strachy, jak ten pes štěkal. Bylo mi dvanáct let. Už jsem nežila. Byla jsem mrtvá. Už mi bylo jedno, co se mnou dělají. Maminka sebou mlátila o zem, tatínek měl narukou želízka. Když mě nakládali do auta, zeptal se policajt, kdo maloval ty tulipány a ryby na zdi. Učitelka řekla, že já, že proto mě chce dát do děčáku, abych se něco naučila, když mám takový talent. Od té doby jsem se nedotkla barev. Když vidím barvy, jde na mě zvracení. Abych nelhala, v děčáku jsem pak začala malovat, ale už jsem malovala jen – ne, nemůžu vám říct, co jsem malovala. Nechci.

Tátu zase zavřeli, útok na veřejného činitele. Máma to beze mě nezvládala. Ze starších dětí zbývali dva bratři, no a kluk se neumí starat o domácnost, taky by to byla ostuda, ne. Takže pak vzali do děčáku i ty malé, že se o ně máma nezvládne starat. Máma mi pak vyprávěla, že se se chtěla [oběsit]. CHYBÍ ŘÁDKA! [Ale] babička, tatínkova matka, ji přišla ve snu strašit. Tenkrát už babička nežila. Umřela brzy po tom, co jsme přišli do Čech. Řekla jí v tom snu: „Zbláznila ses? Máš dítě, devět měsíců mu je, co s ním bude! Jestli se oběsíš, vlastnoručně tě sprovedím ze světa! Škrtit tě budu! Měla jsem tě nejradši ze všech snach, tak neblázni!“

Nakonec nás z děčáků dostala jedna paní, co chodila nahrávat tatínkovy pohádky. Byla hodná, upřímná, jako Romka. Napsala všude možně, dojela s matkou do všech těch děčáků, pustili nás domů. Bylo mi patnáct let. Začala jsem žít s mužem, Bůh mi dal hodného muže, poctivého, vydělává na mě i na děti. Má moc rád, i maminka ho má ráda. Máme tři děti, všechny chodí do školy, už umějí víc než já. Už máme vlastní byt. Jenom když si vzpomenu, co jsme prožili, když jsme přijeli do Čech, pořád je mi do pláče. Nejvíce pláču kvůli mamince, že se chtěla oběsit, když zůstala sama s bratříčkem. Všechno, co je ve mně dobrého, mi dala matka. Často se s rodiči navštěvujeme.

přeložil Jan K. Červenka

HELENA ŠAMKOVÁ se narodila v roce 1959. Žije v Šemetovicích v okrese Svidník.

HELENA DEMETEROVÁ / SARAKA

Byla jednou jedna chudá Romka. Muž jí zemřel, zůstala sama se dvěma dětma. Chlapci bylo sedm let a děvčátku rok. Jmenovali se Béla a Saraka. Matka chodila posluhovat sedlákům, aby děti neumřely hlady. A děti nechávala samotné doma. Nakazovala Bělovi, aby malou Saraku dobře hlídal. Jenomže sotva odešla z domu, Béla dal sestřičku na zem a šel si hrát s klukama. Po osadě se potulovala fenka. Patřila všem a nikomu. Měla právě malá štěňátka a ještě jim dávala pít. Jednou vběhla do domku a viděla, jak Saraka na zemi pláče. Přišla k ní a dala jí taky napít. Děvčátko cucalo mlíko z fenčinyh cecíků a uklidnilo se.

Fenka kojila Saraku každý den po tři roky a nikdo si ničeho nevšiml. Až jednou se Béla vrátil domů dřív a co nevidí! Sestřička cucá psí mlíko. Popadl poleno, hodil ho po fence. Fenka se žalostným zakňučením vyskočila oknem a utekla do lesa. Saraka se dala do pláče, bože na nebi ta brečela! Vůbec nebyla k utišení. Matka se právě vracela domů a už z dálky slyšela, jak dítě nařiká. „Co je jí?“ vyptávala se Běly. A Béla musel chtít nechtít s pravdou ven. Matka ho zbila, co se do něj vešlo, ale co z toho? Saraka pořád jen plakala pro fenku.

Nedaleko bydlela jedna stará Romka, říkali jí Jezevec. Jezevec uměla čarovat. A tak se za ní matka s holčičkou vypravila. Jezevec dala dítěti něčeho napít, přitom něco mumlala a zařikala – a co se nestalo! Holčička se proměnila v psíka. Jak to nešťastná matka uviděla, pustila se do Jezevce, začala ji mlátit, vjela jí do vlasů – ale Jezevec se jenom smála a řekla: „Ty jsi hloupá a ničemu nerozumíš! Každý si musí prožít své.“

Psíček utekl do lesa. Pobíhal po lese a plakal. Právě toho dne chodil po lese taky král. Zaslechl nárek, kouká – pejsek! Králi se ho zzelelo, vzal zvířátko do náručí a jel s ním domů na královský hrad. „Kluk si s ním bude hrát,“ řekl. Král měl totiž chlapečka, prince, jak se říká. Šestiletého.

Princ a psíček si na sebe tak zvykli, že jeden bez druhého nemohli být ani minutu. Vyrůstali spolu, co jedl jeden, jedl i druhý, co poznával jeden, poznával i druhý. Až na to, že psíček nedovedl mluvit.

Uběhlo jedenáct let a král si jednoho dne zavolal k sobě prince a povídá: „Hochu, už je ti sedmáct a já bych se ještě rád dočkal tvé ženy a tvých dětí. Vyber si ze stáje koně a jdi si hledat nevěstu.“

Princ otce poslechl, sedl na koně, psíčka posadil před sebe a vydali se na cestu. Jeli a jeli. Noc je zastihla v hlubokém lese. Setmělo se tak, že vůbec nepoznali, kde

jsou. Najednou seskočil psíček z koně a začal štěkat. Rozběhl se, ale stále se otáčel, jde-li princ za ním. A princ šel. Došli k velkému stavení. Princ zaklepal na dveře, ale nikdo se neozval. Otevřel tedy dveře, ale doma nikdo. Přesto jako by je někdo očekával. Stůl byl prostřený, výborné teplé halušky s tvarohem, postel čistě povlečená, rozestlaná. Jedli. A když se najedli, šel si princ lehnout, protože byl unavený. Sotva ulehl, hned usnul. Zdálo se mu, že si k němu přišla lehnout tmavá dívka, půvabná jako bohyně.

Krásně se milovali.

Ráno se princ probudil, kouká, nikde nikdo, jenom psíček. Nešlo mu to na rozum. Celý den jenom čekal, bude-li se mu v noci zase zdát o té krásné dívce. A příští noc se samozřejmě zase všechno opakovalo. Ráno princ vstal a nevěděl, co má dělat. Najednou ho napadlo, že v noci bude předstírat spánek a přitom bude dávat pozor, co se děje. Ulehl do postele a dělal, jako že spí. A co nevidí! Ani nechtěl věřit svým očím! Ze psí kůže vystoupila krásná tmavá dívka a kůži nechala ležet na podlaze. Princ jenom čekal, přijde-li si k němu zase lehnout. Přišla. Princ ji objal a vyptával se jí, kdo je a jak se jmenuje.

„Jmenuji se Saraka,“ řekla dívka a potom princovi vyprávěla všechno, co se s ní stalo.

Jakmile se rozednilo, posadil princ Saraku na koně a uháněl s ní do královského zámku. Kráľi se snacha tak zalíbila, že hned příštího dne uspořádal velkou svatbu. Saraka si k sobě vzala starou matičku, bratra, žili šťastně a ve zdraví, a jestli neumřeli, žijou dodnes.

Chcete vědět, co se stalo s tou psí kůží? Prodala jsem ji Židovi u nás v Bukovcích.

přeložila Milena Hübschmannová

VLADO OLÁH / BÁSNĚ

PLACKA

Když jsem byl maličký,
plakával jsem hlady.
Moje matka chudá
zašla do vesnice,
mouku vyprosila.
Z ní mi pak upekla
na plotně malou placičku.
Dala mi ji do ruky:
„Jez, můj chlapče,
můj miláčku!“
Přestal jsem plakat.
Vzala mě na ruce –
– slyším, jak štěstím
bije jí srdce.
Slyším to srdce, jak zpívá,
jak mi vyhrává.
Tak sladkou písničku
jsem pak už nikdy neslyšel.
Když jsem byl nemocný,
když jsem nemohl dýchat,
běžela se mnou v noci k doktorovi.
Umřela moje maminka,
už nežije.
Moje srdce její píseň
slyší dodnes.

Nikdo už mi neupeče
 takovou placičku,
 jakou mi dělala
 maminka moje...

MATKO MOJE...

Proč jsem tě měl rád?
 Dalas mi život, svoji krev...
 Jíst jsi mi dávala
 z prsu svého.
 Matko moje,
 po vesnici chodíš,
 jídlo sháníš,
 aby hrnec nežel prázdnotou...
 Bylas mou pravou maminkou,
 bylas jen jedna jediná:
 tvůj smích jak slunko
 pro mě byl.
 Už nikdo nikdy nebude
 tak hodný ke mně,
 jak ty jsi byla,
 matko moje.

ROMOVÉ, DĚTI PLÁČOU

Venku fouká vítr,
 přináší ke mně pláč –
 – kdo pláče, Romové?
 Romské děti pláčou,
 pláčou úzkostí.
 Zas půjdem za gádži,
 ženy zas pošlem jako dřív,

ať s dětmi jdou prosit o chleba.
 V osadě je velká bída,
 ten hlad až bolí.
 Pláčou matky,
 děti pláčou,
 z hladu u ohně
 Romové zpívají.
 Romské dívky po louce chodí,
 slzy jim kanou,
 do trávy kanou.
 A z jejich slz rostou
 květy i tráva...

Prosím tě,
 drobný ptáčku,
 zaleť k bohatým Romům
 a k pánům tam nahoře,
 zaťukej jim
 na ztvrdlá srdce,
 otevři jejich zaslepené oči,
 ať mysl procitne!

BŮH JE VELIKÝ MALÍŘ

Neviditelný – a maluje jak mistr:
 svým dechem maluje,
 svým svatým slovem,
 podívej, jak krásné je vše,
 co vytvořil:
 země, slunce, hvězdy,
 vody, zdravé lesy, ptáci,
 motýli...
 Výška i hloubka,

noc i den.
 V našich srdcích zní sladká hudba
 z těch jeho obrazů...
 Je veliký malíř.
 Pozoruj srdcem otevřeným
 barvy života.
 Dívej se na listí, jak padá ze stromu,
 dívej se, jak zrno zapadá do země
 a déšť jak všechno oživuje,
 dívej se, jak slunce
 lásku Mu vrací.

přeložil Jan K. Červenka

VLADIMÍR OLÁH se narodil v roce 1947 ve Stropkově na východním Slovensku. Dětství prožil v romské osadě. Studoval střední hornickou školu v Banské Štiavnici, maturoval však na střední vojenské škole. Dálkově absolvoval filozofickou fakultu Univerzity P. J. Šafaříka. V současné době žije v Praze, kde dálkově studuje teologii. Je předsedou Matice romské – romského křesťanského a vzdělávacího sdružení. Je spoluautorem překladu výňatků z bible, publikovaných v knize O DEL vakerel ke peskere čhave – Bůh mluví ke svým dětem.

FRANTIŠEK DEMETER / DVĚ DĚTSKÉ PÍSNÍČKY

I.

UŽ JSEM VELKÁ

Už jsem velká, mámo, vid?
 Pomůžu ti uvařit,
 vezmu hrnec z kredence,
 maso strčím do hrnce.

Vařím oběd tátovi –
 znáš ho, jak je hladový,
 než se vrátí domů z práce,
 bude oběd hotový.

II.

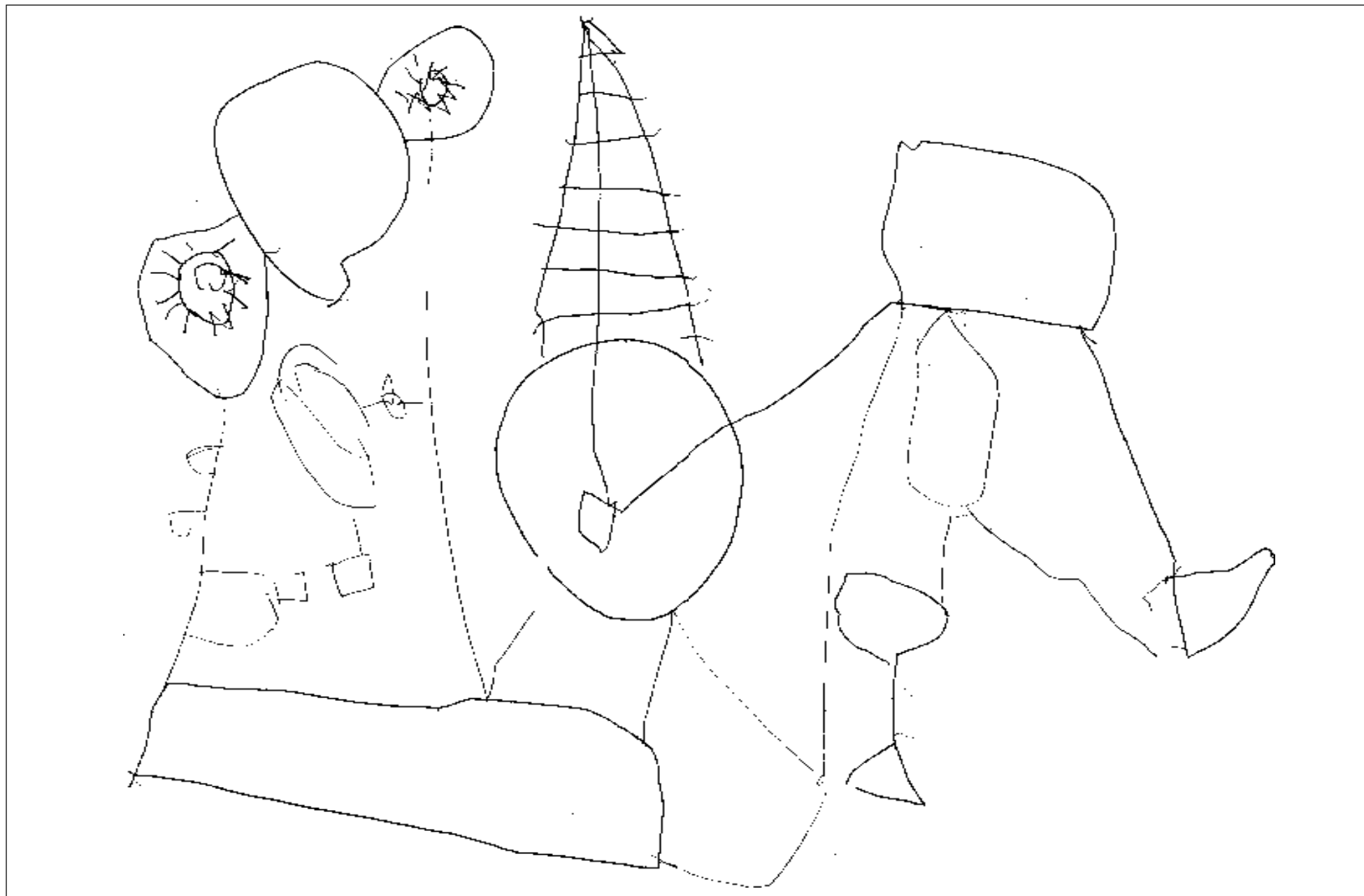
KYTARA

Že mi koupíš kytaru?
 Ty jsi hodná máma!
 Budem hrát a budem zpívat
 a ty zpívej s náma.

První hlas a druhý hlas,
 cé-dur, gé-dur, es-moll, as-
 kdo nás slyší, musí tančit,
 mámo, vidělas?

přeložila Milena Hübschmannová

FRANTIŠEK DEMETER pochází z východního Slovenska, ze Svidníku. Žije v Praze. Pracuje jako stavební dělník. Píše básně a pohádky, které publikoval v několika antologiích romské tvorby.

Jaromír Pšánský (nar. 1975), Mág, 1997

KRISTIEN HEMMERECHTSOVÁ / TETA

A když druhý den ráno postavila na stůl sklenici s marmeládou, pomyslela si :

„Hned jak otevřu víčko, uvidím tam sedět s koleny u brady a s hlavou v dlaních svého synka.“

„Ahoj,“ řekne pak. „To ti to trvalo. Báł jsem se už, že si dneska dáš džem.“

Chlapeček v marmeládě nebyl větší než její malíček. Na sobě měl červenou špičatou čapku, černé bachraté kalhotky, dlouhé bílé punčochy a červené bačkůrky.

„Uf,“ řekl, „ta marmeláda se ale pěkně lepí.“ A pustil se do olizování rukou a dlaní.

„Umíš mluvit?“ zeptala se.

„Jasně,“ řekl a protáhl se.

„Byl jsi strašně dlouho pryč. Hledala jsem tě všude: ve skříních, v zásuvkách, mezi prádlem, v uhlí... Málem jsem se zbláznila starostí. Chceš snad říct, že jsi celou tu dobu seděl v téhle sklenici s marmeládou?“

„Jo,“ řekl, „myslel jsem, že se už neobjevíš. Báł jsem se, že si mě odnese někdo jiný. To ty jsi ta, kdo byl celou tu dobu pryč.“

„Teď obracíš role. Uhledala jsem se skoro k smrti. Dokonce jsem za tebe nechala sloužit mši, zapálila svíčky a každý večer se v posteli modlila. A brečela a naříkala a otravovala všechny s tím, jestli o tobě nemají nějakou zprávu. Za mými zády si šeptali, že jsem snad ztratila rozum. A pán? Ten si zatím v supermarketu klidně mlsá marmeládu. Zasloužil bys pár pohlavků!“

Ale vtom strčil ruku do pravé kapsy u kalhot a vykouzlil nádherný pugét. „Pro tebe,“ pravil.

„To je od tebe moc milé,“ zajíkla se, „to jsi vážně nemusel.“

Vzala si ho do dlaně, aby ho mohla políbit, a stal se zázrak: Skřítek v červené špičaté čapce se proměnil v miminko, které si se vším klidem ublinkávalo na kabátek. Z pravého koutku pusinky mu tekla pramínka mléka přes bradu na nebesky modrý obleček.

„Miláčku, ty to nemůžeš strávit, vid’?“ řekla a vzala ze stolu bryndáček a utřela mu tvářičky.

„A potom?“ ptá se Ilza.

„Potom byl čas jít spát,“ odpovídám.

„Já jsem se taky jednou pozvrátila,“ říká Ilza. „Když jsem musela jíst mamčinu červenou omáčku.“

„Pozvracela,“ opravuju ji. „Ne: pozvrátila.“

„Mamka vypráví opravdové příběhy. Proč taky nevyprávíš opravdové příběhy?“

„Protože nejsem žádná mamka,“ řeknu, letmo ji políbím a chvátám z pokoje.

„Teď si v klidu přečíst nějakou knížku,“ pomyslím si, „poslechnout desku, sklenici vína.“ Ale ani ne za minutu se vedle mě zjeví plačící Ilza.

„Chci k mamce,“ vzlyká.

„Chceš sušenku nebo čokoládu?“

„Chci mamku.“

„Mám ti povědět pohádku?“

„Opravdový příběh?“

„Opravdový příběh.“

„Ale nic nevynechat ani nezměnit,“ vymíňuje si.

„Slibuju,“ odpovím a začnu vyprávět o jednom muži a jedné ženě, kteří se vroucně milovali a kteří měli sladkou dcerušku, a ta později dostane jméno Popelka.

„Kolik měli dětí?“ ptá se Ilza, když skončím.

„Deset,“ řeknu, „pět synů a pět dcer.“

„A co se stane s tou macechou?“

„Vypadají jí zuby,“ odpovídám, „a taky všechny vlasy. Musí se celý den máchat ve vodě a prát, aby se uživila, a udrží v žaludku jenom polívku. Taky brzy umře.“

„A nevlastní sestry?“

„Ty taky umřou.“

„Umře mamka?“ ptá se.

„Ne,“ říkám, „ta bude žít ještě strašně dlouho. A teď musíš jít spát. Možná že půjdeme zítra za maminkou na návštěvu.“

Každý večer ji ukonejším tím samým slibem. Nenamlouvám si, že by mi věřila, ale najednou mi popřeje dobrou noc a jde k sobě do pokoje.

Když si konečně naleju sklenici vína a otevřu knihu, připadám si jako ona zlá macecha, která líně leží v posteli nebo se koupe, zatímco její nevlastní dceruška drhne na holých kolenou schody nebo zahalená do hadrů čelí mrazivému počasí a odklízí sněh.

„Jak se cítíš?“ ptám se.

„Strašně,“ zní odpověď. Hadičkami je napojena na oranžově a zeleně blikající přístroje, z kterých jí do žil odkapávají různé roztoky. Nechce, aby ji Ilza viděla, a tak za ní chodím, když je malá ve školce. Poprvé jsem jí přinesla čokoládové bonbóny. Byla připoutána k železné posteli na jednotce intenzivní péče. Zmítala a házela sebou a snažila se odtrhnout. Na rtech měla pěnu.

„Přijďte zase zítra,“ řekla sestra a vzala mi krabičku s bonbóny z rukou. „Zítra už bude mít to nejhorší za sebou. Čokolády se ale vaše sestra bude muset v budoucnu zdržet.“

„Proč je přivázaná?“

„Musí se uklidnit. A je to jediný způsob, jak jí do těla dostat infúzi. Zítra nebo pozítří bude zase ve své kůži.“

„Má bolesti?“ zeptala jsem se.

„Bolesti?“

Sestra se vzepjala do výšky, ale kožený pás kolem pasu ji stáhl zpátky.

„Nejsou ty popruhy moc utažené?“

Ruce a nohy měla celé promodralé. Pěna na rtech byla nažloutlá.

„Jakmile to bude jen trochu možné, odpoutáme ji. Musíte nám věřit.“

Když jsem vyšla ven, vecpala mi krabičku s bonbóny do ruky.

„Ke kávě,“ řekla.

„Kávu nepiju,“ pravila jsem a strčila jí krabičku zpátky.

Dnes mám pro ni noční košili.

„Díky,“ řekne, ale skoro se na ni nepodívá. Boj jejího těla s hormonálními změnami je skoro u konce. Je klidná. Schopna si popovídat a přijímat dárky. Nikdo jí neřekl o pění na rtech a popruzích na zápěstích, kotnících a v pase. Nevzpomíná si na nic z toho, co každý opatrně nazývá krizí.

„Bolí tě něco?“ ptám se.

„Ne,“ odpoví, „nikdy mě nic nebolelo.“

„Jak dlouho tě tu ještě budou držet?“

„Ještě chvíli. Moje tělo je pořád nevyzpytatelné. Věděla jsi, že inzulín je hormon?“

„Ne,“ říkám.

„V našem těle produkují betabuňky pankreatu inzulín. Když slinivka břišní nevyprodukuje dostatečné množství inzulínu na zabezpečení normálního obsahu glukózy, může medicína poskytnout pacientům s cukrovkou léky na znovunastolení rovnováhy.“

Hodí mi brožuru, ze které to předčítala.

„Doktoři říkají, že jsem mohla umřít. Měla jsem strašnou žízeň a pila jednu sklenici coly za druhou. V mém případě hotový jed. Představ si, coca-colu! A já jsem mohla vyschnout. Krizi se nedalo zabránit.“

„Budeš si sama píchat inzulinové injekce?“ chci vědět a ukazuju na krabici s injekčními jehlami na jejím nočním stolku.

„Máš pravdu,“ říká, „nesmím z nemocnice dřív, dokud se to nenaučím. Ale nejdřív musejí přesně určit dávkování.“

„Ilza se na tebe často ptá. Kdy za tebou může přijít?“

„Chceš se jí zbavit?“

„To jsem tím nemyslela. Takže,“ změním téma, „všechno dobře dopadlo.“

„To ano,“ pronese, „jsem opravdu dítě Štěstěny. Je to skvělé si každý den ráno a večer píchat. Je to senzační ptát se při každém soustu, jaký má obsah glukózy. Taky z toho možná ještě oslepnu.“

„Oslepneš?“

„Jo, oslepnu.“

„Jenom jsem se chtěla...“

„Jdi pryč,“ říká. „Nedívej se na mě. Nechoď se mi sem vysmívat.“

Má slzy v očích. Chci ji obejmout, říct jí, že je mi jí líto, že jsem to tak nemyslela, ale odstrčí mě od sebe.

„Jdi pryč,“ řekne.

Teď se dám přirozeně do breku taky já, venku na chodbě cestou k východu. Chtěla jsem jenom říct, pomyslí si, že taky existují nemoci, proti kterým nemůže medicína poskytnout žádné léky. Odchylky, které jsou pro medicínu hádankou. Existuje nemoc, a ta se nazývá endokardiální fibroelastóza. Vlastně to není nemoc, neboť proti ní neexistuje lék. Nemá žádné nebo téměř žádné příznaky. Zdá se, že pacient je zdravý a silný, jednoho rána však leží v postýlce mrtvý. Je to nemoc, kterou zná dobře hlavně patolog při pitvě. On má tu čest rozříznout srdce a identifikovat onu zrádnou tekutinu, která vyčerpává srdeční stěnu. „Příště si s sebou vezmu krabičku čokoládových bonbónů,“ pomyslí si, „a po jednom ji celou před jejím očima sním.“

Později čekám u školní brány na Ilzu.

„Mamka mě poprosila, abych tě vzala na zmrzlinu,“ řeknu a dám jí pusku.

„Kdy můžu taky za mamkou?“ ptá se.

„Brzo,“ odpovím, „hodně brzo.“

Před vchodem do domu, kde bydlím, je na chodníku kaluž krve. Navrchu je pěna, ale bezpochyby je to krev. Automaticky Ilze přikryju oči, ale už to viděla.

„Chci k mamce,“ říká.

„Opatrně,“ já na to a nesu ji dovnitř.

Nějaký pes, pomyslí si, určitě nějaký nemocný pes. Nic, s čím bych si měla dělat starosti.

Po smrti mého synáčka mi každý radil, abych se přestěhovala.

„Jdi odtamtud pryč,“ říkali. „Všechny ty vzpomínky ti nedělají dobře.“

Moje sestra, která byla v šestém měsíci s Ilzou, mi nabídla, že všechny věci na miminko donese na ženskou svobodárnu.

„Tam ty věci nutně potřebujou,“ říkala.

„A ty?“ ptala jsem se. „Ty je nebudeš potřebovat?“

„Já si všechno můžu půjčit od švagrové.“

„Aha, samozřejmě.“

Dala jsem jí kočárek a plymo. „Zbytek udám už sama,“ dodala jsem. V kočárku ležel nanejvýš dvakrát a plymo se mi nikdy nelíbilo.

„Nemusíš mi po porodu nic dávat,“ řekla. „Už kvůli tobě samotné. A nechci taky, aby ses cítila povinná mě v porodnici navštívit. Bude pro tebe lepší, když tam nepři- jdeš.“

Otevřela hlavní dveře dokořán, sevřela rukojeť prázdného kočárku a vyjela s ním ven. Ptala jsem se, jestli se o děťátko v břiše bojí. Jestli má strach, že by se jí mohlo

Pavla Šuranská (nar. 1982), *Figura s podpisem*, 1995

přihodit totéž co mně. Když jsem jí zkusila vyprávět, na co můj synáček zemřel, přerušila mě prohlášením, že ona i její muž jsou zdraví.

„Chtěla jsem ti jenom říct, že se to jenom u malého procenta případů vyskytuje v rodině. Myslím tím, že ty a já máme příbuzné geny. Mohla by sis dělat starosti.“

Namítla, že pokud ví, tak se v naší rodině nikdy nevyskytovaly srdeční potíže. „V Paulově rodině jsou taky všichni zdraví jako řípa,“ dodala.

„Ano. Přirozeně,“ já na to.

Když se pak za dva měsíce narodila o pět týdnů dřív Ilza, koupila jsem ohromnou kytici, pečlivě jsem se upravila a vyrazila do nemocnice. Byla neděle tři hodiny odpoledne, doba, kdy bývá z celého týdne nejvíce návštěv. U Ilzy se sešly tři rozdílné okruhy lidí: teta, kolega se ženou a tři přítelkyně. Když jsem vešla do pokoje, všichni se odmlčeli.

„Všechno nejlepší,“ popřála jsem jí.

„Díky.“ Třikrát jsme se políbily. Nalevo, napravo, nalevo. Jedna z přítelkyň vstala a nabídla mi židli. „Už je načase, abychom se zvedly,“ řekla, „už tak jsme tady dost dlouho.“

Všichni vstali a tvrdili, že si sestra musí odpočinout.

„Zastavím se, až budeš doma.“

„Měla bys vázu na květiny?“ zeptala jsem se, když všichni odešli.

„Zeptám se sester,“ řekla. „Zůstaň sedět.“

„Je Ilza v pořádku?“

„Ano,“ zněla odpověď. Podívala se na hodinky. „Paul přijde ve čtyři. Podala bys mi zrcátko a make-up?“

„Ty ještě nemůžeš vstávat?“

„Můžu, ale radši se tomu vyhýbám.“

„Nastříhli tě?“

„Ano,“ řekla, „stehy mi ještě nevyndali.“

Nezeptala se mě, jestli mi to taky vadilo, a jak dlouho jsem byla zašitá. Ani jedna z nás nezmínila fakt, že jsem to celé zažila taky, že jsem před třemi měsíci ležela v porodnici a že mi sestra přinesla květiny.

„Ilza je o poschodí níž,“ řekla a nanášela si na víčka stíny. „Můžeš se na ni jít podívat, jestli chceš.“

Když jsem byla u dveří, oslovila mě. Otočila jsem se.

„Říkala jsem ti, že nemusíš chodit,“ řekla.

„Já vím,“ odvětila jsem a hnala se z pokoje ven, protože jsem se bála, že se dám do pláče. Tvoreček v inkubátoru o poschodí níž byl strašně malý. Na tom choulostivém tělíčku byly všude připevněny dráty, náplasti a elektrody.

„Přežije to?“ zeptala jsem se někoho z personálu.

„Ale ano, všechno probíhá bez nejmenších problémů.“

„A srdce?“

„To je v naprostém pořádku. Zdravé silné srdce.“ Na oddělení leželo podobných zárodečků ještě sedm, jeden ubožejší než druhý.

„Je to divné, že takové ošklivé potvůrky zůstanou naživu,“ pomyslela jsem si.

Když jsem přišla domů, dlouho jsem si prohlížela fotografii hezkého miminka s baculatými tvářičkami a nemocným srdcem.

Pak už jsem žádná malá děti nenavštěvovala. Nechtěla jsem, aby se rodiče kvůli svému čipernému miminku cítili vinni. Neměla jsem v úmyslu jim připomínat děťátko, které už nebylo, skutečnost, že se to může stát, že miminko jen tak zemře. Nechtěla jsem být poslem smrti, a tak jsem se vyhýbala jejich domům a dětským pokojům. Když se při oslavách a večírcích mluvilo o dětech, nepřišla jsem nikdy se svou trochou do mlýna a nezmínila jsem se ani slovem o svém amputovaném mateřství. Ostatně co znamenalo sedm týdnů ve srovnání s každodenní péčí o dvě, tři nebo čtyři děti? A tak jsem poslouchala, ptala se, přisvědčovala. Posílala jsem jejich dětem k narozeninám pohlednice a předčítala jim z knížky, když přišli s rodiči na návštěvu. Někdy mě popadl strach, že si říkali, že je to tak lepší. Že by bylo strašně těžké to dítě řádně vychovat. Že by z dítěte bez otce stejně nic pořádného nebylo.

„Dítě potřebuje otce,“ říkali mi, když jsem se svěřila, že jsem těhotná a chci si dítě nechat. „Nemáš právo přivést na svět dítě bez otce. Je to nezodpovědnost mít dítě s mužem, o jehož minulosti nic nevíš.“

Po smrti mého synáčka měl každý za to, že to zavinil on. Byl neznámý, cizinec, vetřelec. Jeho geny byly k ničemu.

Jeho oblečky ležely ještě pořád ve skříni. Každý večer se na ně jdu podívat. Otevřu skříň a pokleknu ke všem těm kabátkům, dupačkám, košílkám a punčocháčkům. Zůstanu sedět, zazpívám písničku, vymyslím příběh. Jen někdy brečím, beznadějně a ztraceně. Někdy, když mám pocit, že mi začíná unikat a vzpomínky jsou najednou k zbláznění šedé, když dostanu strach, že za chvíli už nepocítím žádnou bolest, vytáhnu plenku se schovanými oblečky, ve kterých umřel. Nikdy jsem je nevyprala. V prvních týdnech po jeho smrti jsem mohla cítit jeho vůni. Mléko, které mu po posledním krmení vyteklo z pusinky přes bradu na kabátek, na něm zanechalo žlutou skvrnu. Přitisknu ho k obličejí, ale ona vůně je tatam. Kabátek je vpředu rozstřížen. Lékařka nemohla ztráct s knoflíčky a pentličkami drahocenný čas. Musela se co nejrychleji dostat k srdci.

„Co to děláš?“ ptá se Ilza.

„Dívám se,“ říkám a zavírám skříň.

„Na co?“

„Jen tak.“

To pro své miminko neudělala žádná z mých přítelkyň, aby ho pečlivě zabalila do prostěradla a předala pohřebním zřízcům, vybrala oblečky na kremaci a rozhodla, jaké plyšové zvířátko si lehne k němu do rakvičky. Žádná z nich se kvůli svému dítěti nezahalila do černého a nedoprovázela bílou rakvičku na její poslední cestě.

Když jsem synáčka našla v postýlce mrtvého, zavolala jsem záchranou službu. Dostal injekci do srdce, na kterou však nereagoval. Injekci na všechno, nebo na nic. Injekci života či smrti. Obdivovala jsem důvěru těch lidí v bílých pláštích. Synáček byl už studený a měl promodralou kůži s tmavými skvrnami.

Přesto věřili v moc své injekce, která ho měla přimět k životu. Když byli hotovi a vyslovili ono – „mrtvý, váš synáček je mrtvý“ – směla jsem ho konečně vzít do náruče. Někdo řekl, že musím zavolat pohřební službu. Někdo jiný zase, že to nebyla moje chyba. Že se nemusím cítit vinná. Stává se to často, častěji, než si člověk myslí. Předpokládám, že na sobě musel mít krev, neboť večer, když byli všichni pryč a já jsem se před spaním svlékala, všimla jsem si, že mám šaty od krve: byla na nich velká skvrna.

Mořila jsem si s tím hlavu, ale nemohla jsem přijít na to, odkud se ta krev vzala: až mně to najednou došlo. Při bodnutí jehly mu vytekla ze srdce krev, a když jsem ho k sobě tiskla, dostala se krev i na moje šaty. Nevěděla jsem, co dělat. Jestli ty šaty vyprat nebo schovat jako relikvii. A stejně jsem to nechápala, protože na jeho oblečcích žádná krev nebyla.

Nerozuměla jsem ničemu, ani té krvi na mých šatech, ani mému levému prsu, které mě tlačilo a tlačilo. Napadlo mě, že musejí existovat prášky, které zastavují tvorbu mléka. „Hormony, které ovlivňují mléčné žlázy. Musím se na to někoho zeptat, třeba doktora.“

Je středa odpoledne a Ilza si hraje v pokoji, kde dřív stála jeho postýlka. Její matku včera propustili domů s taškou plnou injekčních jehel a léků, ale nikdo ještě nemluvil o tom, co bude s její dcerou. Ilze jsem to neřekla. Už se na mamku neptá, jenom když mi omylem řekla „mamko“, vyplašeně se na mě podívala a strašně se začervenala.

„Příští týden mě propustí,“ řekla mi sestra jednoho odpoledne.

„Prima,“ já na to.

„Půjdeme to s Paulem oslavit.“

„Fajn,“ řekla jsem.

O Ilze nepadlo ani slovo a já vyrozuměla, že jí musím dopřát čas, aby si zvykla na myšlenku, že už do konce života bude žít s cukrovkou. Že bude závislá na inzulinu a bude muset držet přísnou dietu.

Ilza je klidné dítě. Nejraději si sama hraje ve svém pokojíčku. Po jídle jsem jí navrhla, že spolu půjdeme do parku, ale prosila mě, jestli by radši mohla zůstat doma. Okolo třetí zavolala jedna přítelkyně s tím, že slyšela, že teď Ilza bydlí u mě.

„Musí to být pro tebe fajn, když se můžeš starat o nějaké dítě,“ řekla.

„Ano,“ pravila jsem.

„Proč se u nás nezastavíte? Mohla by si hrát s těmi mými.“

„Právě si klidně hraje u sebe v pokoji. Možná jindy.“

„Kde spí?“

„V pokoji pro hosty,“ řeknu a zavěším.

Za půl hodiny volá znovu a říká, že se spojení před chvilkou zřejmě přerušilo.

„Vlastně jsem se tě chtěla zeptat, jestli bys ke mně v sobotu večer mohla přijít.“

„Hm, je tady Ilza.“

„Vezmi ji s sebou. Můžete tady spát. Postelí máme dost.“

„Ještě si s ní o tom promluvíme. Když bude souhlasit, tak ti zavolám.“

„Pětileté dítě se obvykle bere s sebou. Nemusíš se jí přece ptát.“

Přijde řeč na sestru a přítelkyně vypráví o své tetě, která má cukrovku už řadu let. Nakonec řekne, že nás očekává v sobotu okolo sedmé hodiny. Hned potom zavolám sestře, ale nikdo to nebere.

„Nemocná je na procházce,“ pomyslím si. „Takže pětileté dítě se obvykle bere s sebou. Dobrá. V tenhle nádherný podzimní den půjdu s pětiletým dítětem na procházku.“

Zaklepu a lehce otevřu dveře dětského pokoje. Šatník je dokořán. Ilza sedí na zemi mezi dupačkami, košílkami, kabátky a punčocháčky. Dvě panenky jsou už vyparáděné, pro třetí právě něco vybírá.

„Hezké, vid, teto,“ povídá.

„Jo, moc hezké.“

Oblečky, které už roky schovávám v pleně, leží vedle ní na zemi. Podá mi je a řekne: „Ty nebudu potřebovat. Jsou roztrhané a špinavé.“

V sobotu večer přijde dcera známých Ilzu hlídat. K mému překvapení jsou k mojí přítelkyni pozváni taky sestra s mužem. Sestra vypadá moc dobře. Nechala se jinak ostříhat a změnila barvu stínů.

„Škoda, že jsi nevzala Ilzu s sebou,“ řekne. „Doufala jsem, že ji uvidím. Chová se slušně?“

„Je moc milá,“ odpovím.

„Prima,“ řekne.

Jan je tady taky, muž, se kterým mě chce moje přítelkyně dát dohromady. Je připlešlý a má baculaté upocené ruce. Skutečně je mu přiděleno místo vedle mě. Sestra musí všechno vyprávět od začátku. Jak si toho nejdřív vůbec nevšimla. Jak to bylo nebezpečné a jak ta krize mohla skončit i smrtelně. Všichni se cpeme saláty a zeleninovou polívkou, protože mojí přítelkyni nepřipadá moc slušné, aby sestra musela

Otec měl dvě děti, mne, prvorozeného syna, a dceru, o dva roky mladší. Každý z nás měl v bytě vlastní pokojíček, tam jsme se zabývali prací, kterou nám rodiče už v dětství pravidelně ukládali, a tam jsme také spali. Dohlížela na nás maminka a někdy nám dovolila, abychom byli v jejím pokoji a tam si hráli.

Adalbert Stifter, Pozdní léto, přel. Jitka Fučíková

přihlížet, jak si dáváme do nosu. Ta pak vytáhne z tašky injekční stříkačku a vypráví, jak se učila píchat si inzulin sama. Zazní pár vtipů o heroinu, injekčních jehlách a AIDS. Jan se dá do vyprávění o nemoci, kterou jednou prodělal. Něčí matku potkalo něco podobného. Když Paul dojí, obejmeme svou ženu kolem ramen. Sestra vypadá nádherně. Bledá, s velkýma tmavýma očima, vlasy černé jak smůla, rudá ústa.

„Máte štěstí,“ prohodí najednou moje přítelkyně, „že Ilza může být u tvojí sestry.“

„Ano,“ připustí sestra, „Ilza má fantastickou tetu.“

Je čas na injekci. Ráda předvede, jak si ji připravuje, ale píchne se v ústraní.

„Člověk musí přesně dodržet dávkování,“ vysvětluje. „To je umění.“

Později při kávě mi někdo říká, že je to určitě fajn, když můžu mít u sebe dítě.

„Ano,“ odpovídám, „moc fajn.“

Krátce po dvanácté jdu jako první domů. Hostitelka mi klade na srdce, abych přišla i s Ilzou ve středu odpoledne.

„Můžeme jít společně do ZOO,“ navrhuje.

Sestra mi slibuje, že mi v příštích dnech zavolá. „Jseš poklad, že se tak dobře staráš o Ilzu.“

Když přijdu domů, uvědomím si, že nechám Ilzu samotnou, protože musím odvézt dceru známých nazpátek. „Proboha jen žádnou nehodu,“ říkám si a pokusím se vybavit, kolik vína jsem vypila. Když se vrátím, stojí Ilza bosá v hale.

„Kdes byla?“

„Dovezla jsem tu slečnu, co na tebe dávala pozor, domů.“

„Měla jsem strach.“

„Jdi spát. Je pozdě.“

„Povíš mi pohádku?“

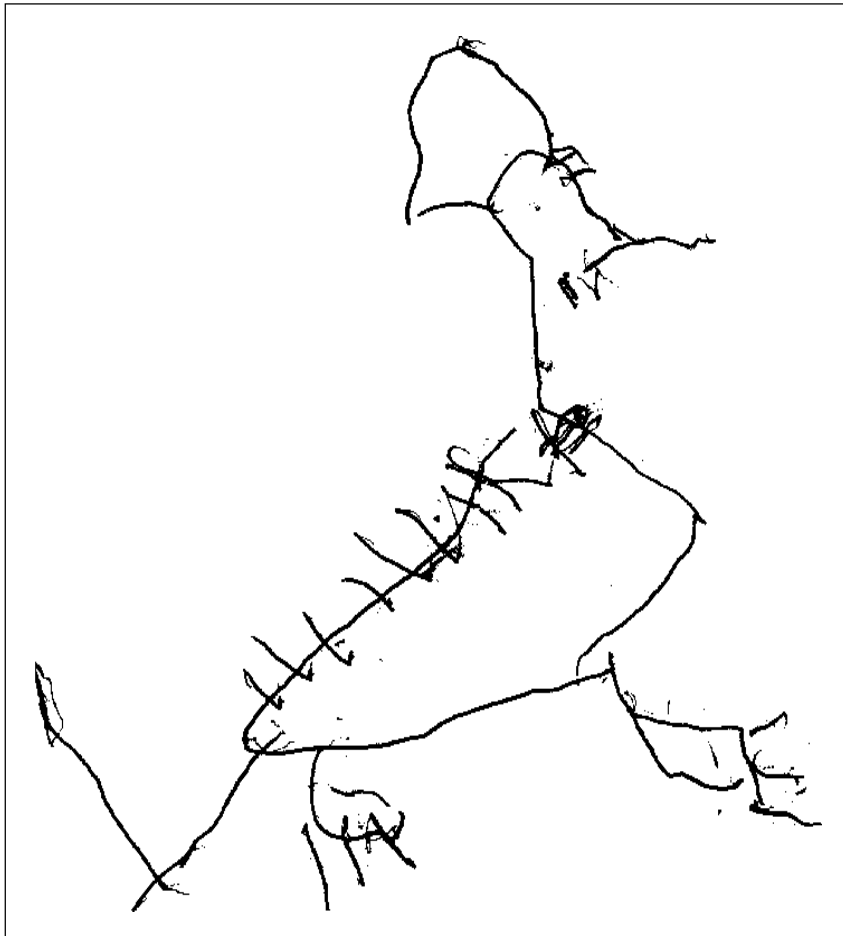
„Už jsem ti večer, než jsem odjela, jednu vyprávěla.“

„Nemůžu spát. Chci pohádku.“

„Tak pojd ke mně do postele,“ řeknu a otevřu jí dveře svého pokoje dokořán.

přeložila Šárka Pirožková

HANNA KRALLOVÁ / POUHÝ ŽERT

Zdeněk Vopat (nar. 1974), Slepice, 1994

1.

Když mu bylo dvacet let, začal psát knihu. Byla to kniha o dětství. Jeho dětství trvalo sedm let – do Varšavského povstání. Tu knihu píše pořád. Knihu o dětství, které trvalo sedm let, píše pětatřicet.

2.

Svět, který se rozhodl popsat, se odehrával v prostorném bytě, ve velkém varšavském činžáku. Byly tam tři místnosti: zlatý pokoj – kde byly stěny barvy medu, hračky na polici a medvídek v botách (když otec v době povstání odcházel, vzal si jednu tu botičku pro štěstí); jídelna – plná, jak to popsal, syté hnědi, v níž byl masivní nábytek plný vnitřní síly, avšak za skly příborníků se ukrývala křehká jemnost skla; pracovna – s nevládnou knihovnou, těžítka ve tvaru lodí a vzbouřenými mořskými vlnami na několika obrazech.

V této scénérii existoval svět, který se měl stát jeho tématem.

3.

Po roce nebo dvou se mu zdálo, že je kniha u konce. Přepsal ji, přečetl si strojopis, a když odložil poslední stranu, pochopil, že by všechno mělo být mnohem lepší. Mělo by to být jako Tolstého *Dětství*... Nebo jako Proust... Byl ve čtvrtém ročníku práv. Protože by mu učení mohlo překážet v další práci na knize, nechal studia a začal opravovat. Bohužel. Všechny pokoje už byly zalidněny duchy, jídelnou se procházela krásná a zamyšlená matka, věčně čekající na otce, který se nevracel, dobromyslná teta vyprávěla pohádky, vždy se špatným koncem, ve zlatém pokoji dřímala v křesle babička a věrná služebná začínala prostírat – ty duchy vytahoval silou, za pačesy, ze zákoutí paměti, ze škvír, a pořád to nebyl Proust, přesto přese všechno.

V té době pracoval v obchodě – po nocích vozil zboží jako závozník. Protože mu práce překážela v psaní ještě více než studium, vrátil se na univerzitu a dokončil studium, dokonce s vynikajícím výsledkem.

Stal se právním poradcem ve vážené instituci. Usoudil, že manželství mu zajistí klid nezbytný k psaní, a oženil se s kolegyní ze studií. Koupil psa, fenku hrubosrstého

teriéra. Vyvrtal díry do panelu a zatloukl hmoždinky pro skříňku nad pavlačovými dveřmi – taková práce nerozptylovala, naopak, působila příznivě na koncentraci. Spolu se ženou a psem začali chodit na dlouhé nedělní procházky.

4.

Nejdříve rezignoval na pavlač. Lišty už měl změřené a nařezané, ale musel popsat den, kdy mu teta vyprávěla pohádku o smrti slavíka. Poprvé uslyšel slovo „smrt“ a okamžitě se rozhodl najít si takové povolání, ve kterém nikdy neumře. Letec nepřicházel v úvahu, námořník nepřicházel v úvahu, dokonce ani řidič tramvaje se nezdál bezpečný, zeptal se tedy otce, v jakém povolání se nikdy neumírá, otec ale...

Poté rezignoval na nedělní procházky.

Poté přišli pozdě na velikonoční snídani k manželčiny rodičům. Stál už v před-síni, ve svátečním obleku, připraven k odchodu, když si vzpomněl, jak velmi mu překážela babiččina přítomnost v houpacím křesle ve zlatém pokoji. Za chvíli si bude stěžovat na hluk – pomyslel si. „S dospělými není žádná zábava...“ Ale ukázalo se, že ho babička nejen nekárá, ale že se vůbec neřve jeho směrem. Hrál si stále hlučněji, stařenka dál mlčela, až si nakonec klekl ke křeslu a nenápadně se jí podíval do tváře. Žena už vytahovala klíče z kabelky, když on, zahleděn na starou ženu v houpacím křesle, pochopil, že takovou tvář neviděl u žádného dospělého. Spatřil opuštěný dům, z něhož se všichni odstěhovali, spatřil prázdné pokoje, jeden za druhým, stále menší, vzdalující se jako dlouhý řetěz do hlubin času... „Tak jdeš?“ zeptala se žena a on se smutkem myslel na to, že už strašně dlouho nežije ta žena v křesle, že už jemu, který u ní klečí, nikdy nic neřekne.

K rodičům přišli před koncem velikonoční snídaně. Tchyně plakala, tchán mlčel. Po návratu domů řekl: „Ode dneška tam budeš chodit sama...“ a vrátil se k ženě s prázdnou tváří v houpacím křesle. Když najednou uslyšel její tichý hlas: „Navlíkni mi jehlu,“ ucítil obrovskou úlevu, svlékl si sváteční oblek a udělal čerstvý, silný čaj.

Poté se odstěhoval z domu. Pronajal si pokoj, ve kterém našel ticho a soustředění. Když mu došly peníze, vrátil se a zeptal se ženy, jestli by se na nějakou dobu nemohla přestěhovat k rodičům. Přestěhovala se, ale musela se vrátit, protože právě nastal výjimečný stav a každý musel bydlet tam, kde byl hlášen.

5.

Jednoho dne se jich zeptala manželčina kamarádka, jestli by u nich nemohl přenocovat člověk ze Solidarity. Ukryval se, byl na něho vydán zatykač. Našli konspirační leták s jeho fotografií, podívali se na ni a kamarádce řekli, že může přijít.

Člověk z podzemí přišel večer. Hovořili s ním do noci a dokonce mu dali přečíst

několik kapitol z knihy o dětství. Člověk z podzemí se podivil, že se v ní tak často opakuje slovo já; šli spát; ráno řekli hostovi, že může zůstat déle.

Člověk z podzemí u nich bydlel několik měsíců, z bezpečnostních důvodů se na nějakou dobu odstěhoval, pak se zase vrátil a znovu se ubytoval. Každý den za ním přicházely spojky nebo jiní stíhaní... Muselo to trvat několik let, protože měli ještě starého, bezmocného a slepého psa, kterého se trochu štítíl, a později nového, černožlatého, kterého si někdy brával na kolena. Ptali se toho člověka z podzemí, jaký má vlastně to ukryvání smysl. Odpovídal, že sám neví, že smysl to možná velký nemá – najdou je, dříve či později, a půjdou sedět, ale nemohou se chovat jinak, protože by zklamali lidi, kteří jim důvěřují.

Nelíbila se mu myšlenka, že člověk z podzemí půjde sedět. Znamenalo to, že oni půjdou sedět taky, a na vězení myslel velmi nerad. Ve vězení by nedostal silný čaj, bez kterého nedokáže psát. Nedostal by papír. Je to vůbec možné, že by kvůli člověku z podzemí musel na pár let rezignovat na psaní knihy?

Náruživě pracoval. Za zdi, v malém pokoji hovořil o něčem se svými kolegy člověk, na něhož byl vydán zatykač, v kuchyni pracovala žena, která se snažila nedělat hluk, ve velkém pokoji seděl on a sepisoval vzpomínky z dětství.

Měl rád svět, do kterého se svým psaním přenášel. Byl bezpečný; vše v něm bylo na svém místě; i on byl v tomto světě na svém místě; nikdo od něho nic neočekával – že bude studovat, vydělávat, přibíjet poličku, chodit k rodičům své ženy a ukrývat člověka z podzemí... V prostorných pokojích tamtoho světa nic nepřibíjel, nikoho neukryval, a přesto tam bylo všechno, jak má být.

Dříve se snažil hledat v paměti všechny podrobnosti. Stopoval je jako lovec, který číhá na ptáky v lese; pták padal, on ho zvedal, prohlížel si ho a těšil se z každého pířka. Nyní rezignoval na nové ptáky a popisoval stále a stále tytéž zdi, kusy nábytku, události... Matka čekala na otce. Teta říkala: „Slavík umřel.“ On se ptal: „Umřel? Co to znamená?“ Babička prosila: „Navlíkni mi jehlu.“ Muž mu dával pistoli. Matka čekala na otce. Slavík umřel. „Chceš si vystřelit?“ ptal se muž.

Tatínek vůbec nestrpěl, aby v některé místnosti zůstaly stopy něčí přítomnosti, pokoje musely být vždy uklizeny jako salóny. Zato však mělo být na první pohled vidět, čemu který pokoj vlastně slouží. Pokoje na všechno, jak říkával, jež jsou zároveň ložnicí, dětským pokojem atd., nesenášel. Každá věc a každý člověk, tvrdil, může být jenom jedním, tím však musí být zcela. Tuto přísnou přesnost jsme si osvojili a ctili jsme příkazy rodičů, i když jsme je někdy nechápali. Tak například jsme ani my děti nechodily k rodičům do ložnice.

Adalbert Stifter, Pozdní léto, přel. Jitka Fučíková

VYSTŘELIT?

Nejdříve muže nepoznal, slovům nerozuměl, ale z paměti se pomalu vynořovala zapomenutá scéna, kterou ještě ani jednou nepopisoval.

Bylo povstání.

Všichni seděli ve sklepech.

Zlatý dětský pokoj připomínal velkou barikádu.

Nějaký muž, vysoký, v civilu, s bíločervenou páskou, mu strká pistoli: „Chceš si zastřílet? Tak střílej...“

V sousední budově byli Němci. Měli dokonalého ostřelovače, kterého se nedařilo zabít. Po celé dny se vedly rozhovory, jak ho vylákat a kdo ho konečně zabije. Když muž řekl: „Chceš si zastřílet?“ okamžitě si představil, že to on, sedmiletý, zabije německého snajpra první kulkou.

„Tu máš,“ řekl vysoký muž. „Vem si ji. Tady je spoušť... No, tady...“

S pistolí, kterou tak tak udržel v rukou, se přesunul k oknu. Mezerou mezi závěsem a zdí uviděl balkón sousední budovy. Na balkóně stál člověk. Předkláněl se, asi zaléval květiny. Ten člověk měl německou uniformu. Pomyslel si, že se mu to všechno jenom zdá, přece mezerou tolik vidět nemůže.

„No?“ zeptal se netrpělivě vysoký muž. „Střílíš?“

Znovu zdvihl pistoli, člověk v německé uniformě stál zády, skloněný nad květinami.

„Vždyť ho můžu zabít...“ zašeptal vyděšeně.

„No tak ho zabiješ,“ rozesmál se muž.

Vstal od stolu a odešel do kuchyně.

„Poslyš,“ řekl. „Už vím, jak by měla končit moje kniha. Vzpomněl jsem si na velmi důležitou scénu. Po téhle scéně už nebude nic, rozumíš? Děťství skončí, kniha skončí...“

„Výborně,“ zaradovala se žena. „Sedni si a piš.“

„Jak mám psát,“ rozzlobil se. „Vždyť zítra si pro něho můžou přijít.“ (Bylo to v době krátké nepřítomnosti člověka z podzemí, který se k nim měl nazítří vrátit.) „Jeho seberou. Nás seberou. Dovedeš si to vůbec představit? Já – ve vězení, bez čaje, bez papíru, s nenapsanou scénou, která má uzavřít mou knihu.“

V nesmírném tichu, které panovalo, v tichu, v němž se zdálo, že se ani snížek nepohne, uslyšely děti třikrát praskání ledu. Ledovec, jenž nám připadá naprosto nehybný, je ve-lice pohyblivý a živý, a z něho zazněl ten zvuk. Třikrát za sebou uslyšely hroznou ránu, jako by země pukla, a zvuk se šířil ledem všemi směry a probíhal všemi jeho žilkami. Děti seděly s rozervěnými očima a dívaly se na hvězdy.

Adalbert Stifter, Horský křišťál, přel. Anna Siebenscheinová

„Znovu se stěhuješ?“

„Ne,“ odvětil. „ON už sem víckrát nepříjde. Běž k nim... Řekni, že... To je jedno, ale běž hned. A já si vezmu neplacené volno, sednu a dopíšu svou knihu.“

6.

Vzal si neplacené volno a začal popisovat zlatý pokoj, proměněný v povstaleckou barikádu.

Ukázalo se, že je to těžší, než si myslel, protože si nepamatoval nejdůležitější podrobnosti.

Kde stál obrovský hnědý příborník, který přenesli z jídelny?

Jak se rozsypaly kousky křišťálového skla ukrytého v příborníku?

Kde ležel medvídek z nejvyšší poličky? (Ležel bez bot, kam zmizela druhá bota?)

A obrazy moře, přenesené z pracovny? Na kterém místě udělal německý ostřelovač díru do vzdouvajících se vln?

Nic si nepamatoval. Čekala ho dlouhotrvající, namáhavá práce.

Člověk z podzemí k nim už víckrát nepřišel.

7.

Jednoho dne, na večerní procházce, uslyšel kňučení psa a dívčí křik. Vydal se tím směrem. Uviděl dva mladé muže. Jeden bil psa, druhý se snažil dívce zkroutit ruce za zády.

Zakřičel: „Nechte je! Slyšíte? Necháte je!?”

Oba muži nechali dívku i psa a vyrazili směrem k němu.

Vzpomíná si, že měli tyč.

Vzpomíná si, že ležel v trávě.

Vzpomíná si, že si rukama kryl obličej a myslel si: „Naštěstí nosí adidasky.“

Vzpomíná si na hlas: „Vždyť ho můžeš zabít...“

A druhý hlas: „Tak ho zabiju...“

8.

Vrátil se z nemocnice.

Ke vzpomínkám se zatím nevrátil.

Zdá se mu, že už všechny ptáky ulovil, ale – i když leží mrtví kolem – nechce se mu je zdvihnout.

9.

Jeho nejmilejším spisovatelem je Conrad, nejoblíbenější knihou *Lord Jim*, ale nezdá se mu, že by vyhazov z bytu... odmítnutí člověka z podzemí připomínalo Jimův útek z lodě Patny. Také si nemyslí, že by existoval jakýkoli vztah mezi záležitostí člověka z podzemí a rvačkou na obranu dívky a psa.

10.

Domnívá se, že bude jednou skládat účty ze dvou věcí: jak žil a jak dostal svému poslání, které mu bylo předurčeno. Každý má nějaké poslání, jenom je ne vždy a ne hned pochopí. Někdy je úkol nejasný a je třeba vynaložit velké úsilí, aby byl jeho smysl čitelný.

Kafkův *Proces* není metaforou totalitarismu, jak sugeruje Havel, to by bylo příliš jednoduché. Je to proces, který čeká každého z nás. A život je shromažďováním materiálu pro obhajobu před budoucím soudem.

Bude tedy skládat účty z toho, jak žil: jak urážel ženu, jak z klína shazoval psa a jak odmítl poskytnout azyl člověku z podzemí.

A bude skládat účty z poslání, tedy z psaní.

Přirozeně pod jednou podmínkou.

„Že Bůh, až ho uvidí, nevyprskne smíchy a nezvolá:

„Psaní? Ale to byl žert! To byl pouhý žert, který jsi vzal vážně... No tak, no tak, nezlob se... Udělal jsem to z lítosti... Abys mohl žít... Snad si nemyslíš, že by sis se životem poradil bez psaní?“

přeložila Pavla Foglová

Jedna z nejpřekládanějších polských autorek současnosti HANNA KRALLOVÁ se narodila a žije ve Varšavě. Dlouhá léta pracovala jako reportérka, např. v týdenících *Polityka*, *Tygodnik Powszechny*, v deníku *Gazeta Wyborcza* dokonce vedla reportérskou školu. Roky novinářské práce zúročila v pěti knihách – nejznámější z nich, román o vůdci povstání ve varšavském ghettu Marku Edelmanovi *Stihnout to před Pánem Bohem*, se dočkala již 22 vydání po celém světě. Povídka *Pouhý žert* je z knihy *Tanec na cizí veselce* (1993), jejíž překlad připravuje Nakladatelství lidové noviny.

O. P. ZIER / Č. P. 26

Dokud se Lendu nedalo vyhnout vnějším obchvatem, dokud ještě bylo pro místní děti věcí cti v zimě umístit přesně mířenými sněhovými koulemi na tabuli s názvem obce dokonale vytvarované E před LEND a tím dát obci nový název Elend – česky Nouze, žil jsem tam v domě s číslem 26 – hostinec a kantýna hliníkárný, druhé nejstarší v Evropě – přímo na křižovatce Spolkové a Gasteinské ulice.

Vnitřní dvůr, dneska zohavený příšerným asfaltem, byl tehdy opatřen dlažbou z kočičích hlav – nezapomenutelný je skřípot železných obručí na dřevěných pivních sudech koulených po kamenném dláždění. Jaké potěšení přihlížet v pondělí odpoledne, to byl zavírací den, vylévání zbytků piva ze sudů, tekutina barvy moči prosakovala sporou zelení mezi dlážděním, v jehož prohlubních zanechávala nepříjemně čpící, zato však nádherně třpytivá tratoliště.

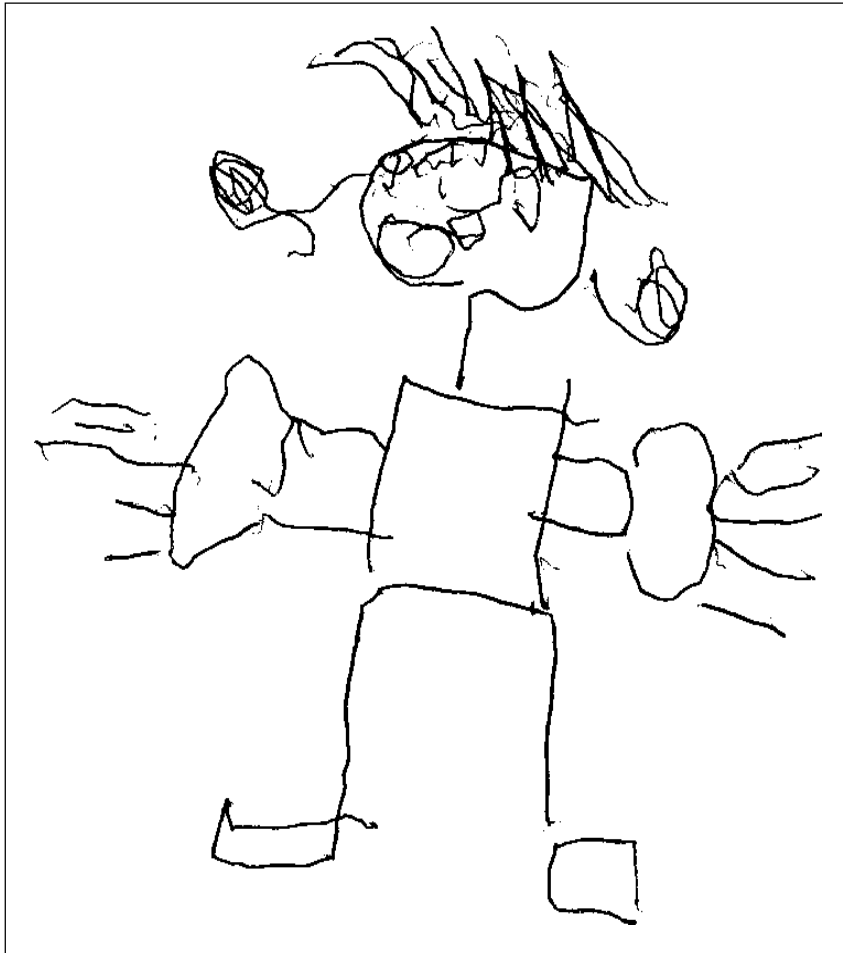
Zápach věder pro prasata, do nichž se zbytky guláše hrnuly holýma rukama, kdysi je odtud odvázel starý Ganzenhuber koňským povozem. Vedle velikánské čajové konvice s obrovskými, nechutně vyhlížejícími hnědými pytlíky ze lnu na čaj pro dělníky od vysokých pecí, jezdil sem pro ně ještěrkář, na místě pro řidiče vozíku ovládaného dvěma pákami se pokaždé elegantně vzletným pohybem otáčel, když měnil směr jízdy, což jsem obdivoval. Součástí tohoto pohybu bylo sestoupit z velké, do výše se vymršťující stupačky, kterou se přidává plyn. Ložnou plochu měl při vjezdu do dvora za zády, při výjezdu před břichem, ten ještěrkář, Egger Arnoštek, už ho (jak se v kraji dřív říkalo) nic nebolí.

Také hospodská zahrada už tu není; v jejím kaštanu stačilo jediné prkénko a vidlice větvi se proměnila v pilotní kabinu tryskáče – z Lendu odlétaly děti, samozřejmě nadzvukovou rychlostí, kaštanem.

Seděl jsem v koruně stromu a byl o něco výš než větrací otvor lokálu – třepetavými lamelami proudil do volného prostoru příšerný puch: směs maggi, kouře cigaret, pivních výparů, potu a vepřové pečeně.

Od té doby jsou mi venkovské hospody s jejich typickým zápachem protivné, přestože jsem prošel nezanedbatelnou kulturní školou jedné z nich. Za horkých letních dnů jsem si často hrával ve stinném průchodu pod záchodovými okny hostince. Odpudivé a zároveň fascinující bylo naslouchat hrubým, obscénním blábolům opilců, jejich krkání a bzdění, jim mohu děkovat, už od předškolního věku, za obšírně projevované mrdání a šoustání.

Ráno cestou do školy nebylo žádnou vzácností, že první krok z domu byl šlápnu-

Zdeněk Vopat (nar. 1974), *Figura*, 1993

tím do nablitého. Užívali jsme zadní vchod hostince, v jehož duhém patře jsme bydleli; spojovací dveře k hostinci byly vedle oné toalety. Opilci vrávorali na čerstvých vzduch, opírali se buď o stěnu domu nebo o plot zahrady, kývali se na rozkročených nohou a blili a blili. Hrůza při pohledu na děsně smradlavé kousky mrkvové a khaki barvy ve slizké hmotě, která v chladných ročních obdobích ztuhla a potáhla se jemnou vrstvou jinovatky; hnus a zároveň nutkání si to prohlédnout.

Opilci doslova lemovali mou cestu do školy. Lederbauer Vilík lehával za naším domem, když ho po zavírací hodině vyhnali na vzduch. Ležel tam také jednoho listopadového rána, tak strašně bezmocný, na zmrzlé zemi – bokem, s lehce pokřivenýma nohama a promáčenými kalhotami, jednu tkaničku napůl vytaženou z boty, klobouk mu sjel z hlavy, řídké mastné hnědé vlasy v pramenech přes čelo, upatlané sako rozevřené, pod ním děravý zelený svetr – toho listopadového rána jsem se měl ve škole soustředit na počítání zlomků, na společného jmenovatele, jenže jsem měl stále před očima toho Vilíka, Vilíka a jeho nepochopitelnou bezmoc.

Opilci anebo to, co po sobě zanechali, a dopravní nehody – křižovatka byla známa svou krajní nebezpečností – to býval prolog mnoha dnů školního roku, pokud jste žili v Lendu číslo 26.

Nezapomenutelné ráno z konce října, kdy autem zrovna smrtelně zraněný řidič mopedu – muž ve věku mého otce, přes počínající sinavost měl obličej zarudlý jízdou ve vlhkém a chladném vzduchu, takový míval také můj otec – v šedivém gumovém plášti a v gumové čepici ležel na holém chodníku, mrholilo. Tenké čírky temné krve se mu řinuly z nosu – a z ucha! Stál jsem se školní brašnou na zádech hned vedle, když se nad umírajícího naklonila upravená, světlovlasá řidičova žena v hebkém kabátě s kožešinovým límcem; s neskrývanou bezohledností, chladně a zprudka, plna netrpělivosti na něj naléhala, že by přece (dřív než natáhne bačkory, hned mě napadlo) měl říci, že nehodu zavinil on – a přitom i já, školáček, jsem viděl hned, že on se svým teď už zničeným a zcela potlučeným modrým mopedem povalujícím se na vozovce, určitě cestou do práce, přijížděl zprava a měl přednost, na rozdíl od auta odbočujícího doleva (když člověk vyrůstá na křižovatce, dopravní předpisy se brzy naučí). Řidič automobilu v kocovině, po očividně proflámané a proskotačené noci, s bleďým obličejem a ve smokingu, postával stranou, zdálo se, že ho průtahy zlobí, ale že je také trochu nejistý, jaké by to tady mohlo mít následky. Po týdny se mi ta scéna stále vracela: Žena netrpělivě naléhající na těžce zraněného chudáka – její vybrané oblečení zdůrazňovalo ubohost umírajícího v šedém gumáku – a její nevšimavý průvodce.

S přibývajícím provozem přestali užívat hospodskou zahradu – nějakou dobu tam ještě postávaly těžké tmavězelené židle a stoly plné ptáčích trusu, který nikdo neutil, několik červených, modrých a zelených žárovek z potrhané girlandy viselo ve větvích na zbytcích kabelu, pokrýval je prach; nikdo nenasypal na zem nový štěrk, rozbujel se tu plevel a divoké víno kolem zábradlí uhynulo.

Gasteinská ulice nám v zimě napomáhala ke kapesnému: Při silné sněhové vánici čekávalo většinou pět šest dětí a omladiny připraveno štuchat auta. Některá auta bylo třeba postrčit; jakmile bylo zdoláno první stoupání, posedali jsme si na nárazník nebo u vozidel s předním náhonem zaběhli dopředu a chytli se krytu chladiče, rozvázně jsme kráčeli Gasteinskou ulicí vzhůru. Tam jsme zkasírovali spropitné anebo – nezdídku – blahosklonné pokynutí přes zatažené okno, čímž nám bylo dáno na srozuměnou, že svého potěšení jsme si užili, až ten skrblick, za nímž jsme spílali a pěstmi hrozili, odprejekl. Pak jsme museli běžet zas dolů, Gasteinskou ulicí zpátky, štuchat další auto.

Roky před štucháním aut obraz krásného rána počátkem léta: Z okna ložnice jsem pozoroval jeden z těch bílých kabrioletů s červenými koženými sedadly, ten s odkrytou střechou, byl na cestě ke Gasteinu. Pár uvnitř, připadalo mi, nic netížilo – žena s šátkem na hlavě, v lehkém popelínovém pláští se radostně usmívala na muže za volantem poté, co projeli zatáčkou. Stal se mi na dlouhou dobu souhrnem nedosažitelně bezstarostného života. Vozidlo mělo také fascinující bílé pneumatiky, jaké jsme my děti znaly pouze z obrázků na sáčcích se šumákem, sbírali jsme je a lepidlem vyrobeným z mouky, moučnou kaší, jsme je nalepovali do popsaných školních sešitů.

Dneska vstupuji do čísla 26 zcela zpustlým schodištěm se zničenými schránkami na dopisy, s oprýskanou a špinavou barvou na stěnách, holá žárovka bez krytu jako osvětlení, a mám dojem, že si sotva dokážu představit ta dlouhá léta, kdy jsem tu vcházel a odcházel odtud...

přeložil Ivan Binar

Rakouský prozaik a básník O. P. ZIER se narodil v roce 1954, dětství prožil na venkově, v obci Lend v zemi Salcburk. Od roku 1971 je spisovatelem na volné noze. Kromě básnických a prozaických textů píše také rozhlasové hry, filmové scénáře, eseje atd. Patří ke kmenovým autorům jednoho z nejprestižnějších rakouských literárních časopisů – Literatur und Kritik. Je laureátem řady rakouských literárních cen (m. j. Státní stipendium pro literaturu, 1989).

Vydal knihy: *Beze snů*, 1977; *Lidé na okraji*, 1981; *Básně a epigramy*, 1988; *Názny*, 1994; *Doba hájení*, 1996. Text, který přinášíme, byl napsán pro rubriku Kulturbriefe (Kulturní dopisy) revue Literatur und Kritik.

ÁKOS KERTÉSZ / PATOVÁ SITUACE

Hnědý pes – značně už umolousaný, ne právě nejvkusnější exemplář, s jedním uchem postaveným, jakoby našpicovaným, zatímco druhé mu schlíple visí, jedno oko mu chybí – tak tenhle pes tam i dneska sedí, na Z–ově polici s knihami, na čestném místě hned vedle řady svazků básní, mezi dvěma výtisky románu Heinricha Bölla *Skupinový snímek s dámou*, zato osel už tam není dávno – ani jeden. Oslí – oba – byli menší než pes, měli hedvábnou šedivou srst a červenou uzdičku. Jednoho dostal Z. od Marty jako kabalu, osel stával zpravidla na Z–ově psacím stole pod lampou, ale když Z. odjížděl, vozil oslíka v tašce s sebou. Trochu se za něj styděl, lépe řečeno styděl se za to, že hýčká hračku jako talisman, ale v té době byl jeho vztah s Martou ještě poměrně čerstvý a bez mráčku, a Marta mu oslíka dala se slovy „to bude tvá kabala“.

Když si při nejbližší příležitosti přivedl Ágnes – šlo o jedno z obvyklých setkání s dítětem, které měl jako rozvedený otec povolené – holčička oslíka okamžitě zpozorovala, běžela přímo k psacímu stolu, přitiskla hračku k sobě a řekla: jeje, ten je roztomilý, dej mi ho! Kdyby tam nebyla Marta, Z. by ho dítěti pravděpodobně dal, ale Marta tu byla, a Z. řekl, hrát si s ním, dceruško, můžeš, ale nedám ti ho, protože jsem ho dostal od Marty, a je to moje kabala; Ágnes měla Martu ráda (Z. měl často pocit, že víc než jeho), ale s oslíkem si přestala hrát, postavila ho zpátky na psací stůl vedle lampy. Po dvou týdnech se zaptala, co to je, ta kabala? Z. zrozpačitěl: jak to jen vysvětlit osmiletému dítěti?

Kabala, víš, to je takový předmět, který nosí štěstí, ale tak proč mi ho nechceš dát, to nechceš, aby i mně nosil štěstí, ale jakpak ne, milá dceruško, já bych chtěl, ale bohužel kabala podle nejnovějších pravidel okultních věd je na jiného člověka nepřenosná, někomu jinému by způsobila neštěstí, přinesla smůlu, a to bych nechtěl, a řekni, tati, opravdu, myslíš to vážně, no jistě, když ti to říkám. A to jsi slyšela od koho, kdo ti řekl tuhle blbost, tvůj otec, doteďka byl jen hloupý, ale vypadá to, že teď už mu přeskočilo, kompletně se zbláznil, představte si, čím krmí to ubohé dítě, učí ho pověřivosti, vykládá mu o kabale, amuletech, fetiších, totemech, a co já vím, co ještě, ale já ji tam už nepustím, no jak můžu pouštět dítě k takovému člověku, ještě by to vypráveřela i ve škole!

„Kabala, holčičko, to ve staré maďarštině znamenalo kobylu, samici koně, koňskou maminku, víš tu, co se jí narodí hříbátko, nebo taky oslí kobylku, to je kabala, *hopla stařenko, vyskoč kobylko, přišel domů tvůj muž, raduj se, Káčo*, to se taky jednu budeš učit ve škole, ale teď pojď, pojď, Ágnesko, půjdeme do ZOO, prohlédneme si tu

kabalu, kobylu, hříbátko, koníčka a taky poníka a mezka a osla a taky zebra, zebra je taky kůň, jenže pruhovaný, pak půjdeme do cukrárny, dáme si dort, ovocný krém, kaštanové pyré, co budeš chtít, zmrzku ne, zmrzku jen když budeš moc hodná a neprozradíš to mamince, protože to bychom si odnesli oba...“

A šli do zoologické, kde bylo holčičce zima a nudila se, a nezajímali ji poníci, osli, zebry, ale ani opice, protože je viděla už miliónkrát, protože jak Z., tak její matka a i dědeček ji neustále vodili do ZOO, holčičku nezajímalo nic než zmrzlina, protože tu jí matka zakázala od té doby, co měla dívinka zánět mandlí, ale v cukrárně pocho-pitelně zmrzlinu neměli, protože v listopadu se už zmrzlina neprodává, a dítěti nechutnal ani dort ani ovocný pohár, a bylo ukňourané a protivné a uffiukané. Z. se stále víc styděl a nejráději by jí byl dal toho zatraceného osla, ale k dítěti se člověk má chovat důsledně, jenže jak má být důsledný někdo, kdo vidí dítě jednou za dva týdny, kdo s ním nejí a nespí v jedné domácnosti, nekoupe a nesvléká je, neobléká, nechodí pro ně do školy, večer se nevyptává, co říkala paní učitelka a co bylo za domácí úkol, někdo, kdo upadá před dítětem do rozpaků, kdo se ho neodvažuje obejmout, přitisknout k sobě, kdo nemá s dítětem fyzický kontakt, protože se bojí, protože nechce ještě jednou slyšet, no tak, tati, nech mě, protože cítí, jak v dítěti rok od roku ubývá lásky k němu, ale člověk na stará kolena přece jen nemůže škemrat o lásku osmiletého dítěte, takže jak má pak člověk být důsledný? – zkrátka Z. by byl už dávno dal holčičce oslíka, i kdyby se Marta měla urazit (když ani to nedokáže pochopit, ať se urazí, jeho to nezajímá!), ale dítě už o hračku nepožádalo.

Zato k ježíšku dostala holčička elektrický vláček. Ten vláček objednala Zsuzsa, matka holčičky, údajně ve třídě měla už spousta dětí elektrický vláček, a Ágnes o něm neustále sní; když to bude moc drahé, řekla Zsuzsa, tak já přidám, ale Z. nechtěl, aby přidávala, on to chtěl koupit jen sám za sebe. Zašel za Míšou Mayerem, jedním starým kamarádem, kterého neviděl snad už šest let, a o němž věděl, že elektrické vláčky jsou jeho koníčkem, z radosti, že se opět sešli, se pořádně opili, protože Mayer se rád napije a taky ovšem něco vydrží; má sto deset kilo, je to takový vousatý, veliký medvěd, a v jeho mohutném organizmu dokáže beze stopy zmizet fantastické množství alkoholu. Ani Z. nezavrhne alkohol, ale nic nesnese, a druhý den je mu žalostně, hlava mu třesí, třesou se mu ruce, nohy i žaludek, v puse má jak v polepšovně, ale Mayer z radosti, že se dávno ztracený přítel opět objevil, trval na tom, že opije Z. do němoty. A protože Mayer jako odborník sestavil celý komplet tak, aby byl *co nejlacnější* s ohledem na to, že to bude vláček pro začátečníka, pro dítě, dokonce pro holčičku, Z. to celé pořídil za pět tisíc forintů.

Na Štědrý den odpoledne šli s Míšou Mayerem k Zsuzse (Ágnes byla u prarodičů), Miška postavil uprostřed pokoje dráhu, vykouznil na koberci opravdový železniční terén, souprava ujížděla, závory mávaly nahorů-dolů, semaforey blikaly, výhybky klapaly, byl tam i mostek, strážní domek, podjezd; pak přišla domů Ágnes, zapálili svíčky na stromku a později stáli v pokojíku okolo dráhy, Zsuzsa a Miška okouzlení,

nadšeně řídili vláček, oči jim jiskřily, tváře zčervenaly, Z. hleděl na dítě, na tu bledou, smutnou holčičku s průsvitnou pleť, nad dojemně tenoukým krčkem pohledná, jemná tvářička, světlemodré oči bez sebemenší známky zájmu, holčička poslušně sledovala, jak si rozjaření dospělí radostně hrají s vláčkem; Z. by byl rád zachytil dívčín pohled, rád by s ní vyměnil spiklenecké zamrknání; když už se mu nepodařilo udělat jí radost, když už do toho nadarmo strčil pět tisíc forintů, nadarmo proháněl Míšu Mayera, chtěl se aspoň zasmát společně s dcerkou, no vidíš, koupili jsme mamince elektrický vláček, ale Ágnes se na něho nedívala, Ágnes se dívala na vláček, pohaslym pohledem sledovala matku a strýce Mišku, žádná radost se v jejích očích neobjevila; stáli tam z obou stran koberce přeměněného na železniční terén, Z. držel v ruce knihu, dárek od Ágnes, román od Heinricha Bölla: *Skupinový snímek s dámou*, stejný, jako měl už půl roku doma, v knize od Ágnes věnování psané škobrtavým dětským rukopisem, špičatými písmeny, řádky ubíhajícími směrem dolů – Milému tatínkovu s láskou, vánoce devatenáctset a několik, od Ágnes, tak, jak jí to diktovala matka, protože Ágnes mu ještě nikdy v životě neřekla „tatínku“, říkala mu křestním jménem, říkala mu tati, když mu chtěla zalichotit taťulko, ale tatínku mu neříkala nikdy; stáli tam proti sobě s dárky, které pro oba vymyslela Zsuzsa, a z nichž ani jeden neměl radost, jen Zsuzsa s Miškou měli požitek ze hry, ti dva se bezpochyby cítili báječně; Z. měl chuť nakopnout elektrický vláček, dupnout na něj podpatkem, celé to rozšlepat, měl chuť popadnout Ágnes, přivinout ji k sobě, někam s ní utéct, „poděkuj otci!“ slyšel Zsuzsin hlas a Ágnes, jak tenoučkým, bezbarvým hláskem říká: „děkuji.“

Ten den čekalo Z. ještě trojí rozsvěcení vánočních svíček: u Martiných rodičů při štědrovečerní večeři, u vlastních rodičů po večeři a konečně doma, s Martou, když

Maminka byla přívětivá žena, nás děti nesmírně milovala, a byla by mnohem spíše strpěla, abychom porušily stanovený rozvrh a raději se nějak bavily, zabraňoval jí v tom však strach před otcem. Běhala čiperně po domě, všecko obstarávala, zařizovala, z bázně před tatínkem nepřipouštěla žádné výjimky, a byla nám právě tak úctyhodným obrazem dobra jako tatínek, obrazem veskrze nedotknutelným. Doma obyčejně nosila do-cela jednoduché šaty. Jenom občas, když musela s tatínkem někam jít, si oblékla sváteční hedvábné šaty a ozdobila se šperky, a nám potom připadala jako víla z obrázkových knížek. Přitom nám neušlo, že nosila vždycky jen jednoduché, byť i hodně zářivé draho-kamy a že jí tatínek nikdy nezavěsil na krk gemy, o nichž přece říkával, že mají takové krásné tvary.

Adalbert Stifter, Pozdní léto, přel. Jitka Fučíková

zasedli ve dvou k láhvi suchého šampaňského, protože i Marta lpěla na vánočním stromečku. Setkali se v espressu, kousek od místa, kde bydlela s matkou Ágnes. Z. vypil jedno Unicum, Marta měla zpoždění, Z. by si byl nejraději dal ještě jednu skleničku, ale neodvážil se, byl tu vozem; o Štědrém večeru jiný způsob dopravy ve městě není; Marta dorazila obtěžkána balíčky, celá zrůžovělá, a jak spatřila Z., svraštila podezíravě obočí. Děje se něco? Z. potřásl hlavou. Marta přičichla ke skleničce, Unicum, konstatovala, ty nemáš auto, Z. opět potřásl hlavou, stojím tady na parkovišti, řekl, co se stalo, zeptala se opět Marta, nic, řekl Z. Tak dobře, řekla Marta, pojď, projdeme se trochu.

Marta se do něho zavěsila, a Z. uvažoval o tom, že to vlastně on se přidržuje Marty, bylo fajn procházet se, bylo fajn, že tu Marta je, že se o ni může opřít, i když jen obrazně, ale ani Marta ho nemohla přimět, aby zapomněl na drobnou holčičku s průsvitnou pletí, bezbarvý hlásek, pohled velkých modrých dětských očí bez známky radosti; nemohl zapomenout ani na těch pět tisíc forintů (ano, těch pět tisíc forintů, pomyslel si Z., člověk by aspoň sám sobě neměl nic nalhávat, pět tisíc forintů, které by teď mohl tak palčivě potřebovat, ale které by s radostí utratil pro Ágnes, kdyby alespoň na okamžik uviděl zajiskřit radost v jejích očích), bylo zamračeno, ale vzduch byl čistý, mlha se rozplynula, vítr ji odvál, nahoře se na minutu zastavili, hleděli dolů na město, přece jen je to město krásné, řekla Marta, zavěšení do sebe se vydali dolů strmou, pomalu se vyliďňující ulicí, když tu se tam dole vynořilo nějaké dítě a mohutný německý ovčák. Dítě se hravě kolébalo, ve velkých půlkruzích klouzalo od jednoho okraje chodníku ke druhému, ale jak se dostávali blíž, vysvitlo, že to vůbec není dítě, ale malý, robustní stařík asi tak mezi šedesátkou a sedmdesátkou, a že si nehraje, ale vrávorá, protože je namol opilý. Když se dostal až k nim, zarazil se, dva kroky za ním se zastavil i pes, stařík na ně hleděl s úsměvem prosícím o prominutí, rozpřáhl paže a řekl: „Nezlobte se na mně, já jsem se dneska strašlivě opil!“ To se občas stává, přikývl Z., stařík nepokračoval v cestě, stál tam před nimi, pořád se kymácel (za ním pes) a řekl: „To je právě to, prosím, že občas, já nejsem alkoholik, ne abyste si to o mně mysleli, a taky se za to stydím, ale dneska jsem se strašlivě opil!“ Marta se na starého láskyplně usmála, ale bože, vždyť jsou vánoce, pokusila se přejít ten prohřešek, ale na starém bylo vidět, že mu rozum slouží, čili že mu alkohol nestoupil do hlavy, ale spadl do nohou, věděl přesně kde je, co dělá, co mluví, jenomže se tak děsivě potácel; byl to sympatický stařík.

„Ale to není kvůli vánocům,“ sděloval s železnou logikou, „opil jsem se, protože jsem toho moc vypil!“ A aby svá slova zdůraznil, pozvedl ukazováček, ale tím pohybem se mu podařilo ztratit rovnováhu a náhle žuchnul na zadek. Podsaditému staříkovi s krátkýma nohama se nic nestalo, ani se neuhodil, a ani to nebral nijak tragicky, hopla, pravil a už by se byl i zvedl, ale spadl zpátky, opět to zkusil a opět ztratil rovnováhu a znovu sebou žuchnul, hopla, pravil znovu stařík a učinil další pokus. Marta se smíchy prohýbala, smál se i Z., bylo to celé tak groteskní a legrační, že se

nejprve jen dívali jako v cirkuse, ani je nanapadlo, aby mu pomohli, náhle se zastyděli a oba najednou k němu přiskočili, aby ho postavili na nohy, ale v tu chvíli se mohutný pes pohnul, z vyceněných dásní blýskly sněhobílé zuby, pes začal výhrůžně vrčet; oba dva se zarazili, kuš, ty! křikl stařík na psa, pes ztuhl, pozorně hleděl na svého pána, teď to zkusil Z. sám, pokročil za starého, uchopil ho v podpaží, aby mu pomohl na nohy, ale ta mohutná potvora byla jedním skokem u něho a popadla Z. za předlokty. Z. se nelekl, vyznal se ve psech (míval psa a ne jednoho), věděl, že německý ovčák je výborně vycvičený, ze síly sevření poznal, že pes nekousl, jen ho drží, ale vypadal tak odhodlaně, že Z. uznal za vhodnější se stáhnout, ale Marta to tak nechtěla nechat, zavolejte si, prosím, toho psa, řekla staříkovi – kuš, Cesare, sedni, sedni, Cesare sedni! – vykřikl starý, pes si sedl, z tlamy mu ke straně visel dlouhý červený jazyk, pes spokojeně funěl a vyčkávavě hleděl na svého pána, teď to zkus, řekla Marta. Z. vykročil, na to okamžitě vyskočil i pes a s mručením vycenil zuby, Z. couval, a starý řekl, no vidíte, nejde to. Pokusil se vstát sám, ale ani teď nemohl, a Marta a Z. nadarmo stáli u něho, nedokázali mu pomoci: pes jim to nedovolil.

„Když to nejde, tak to nejde,“ řekl starý, „však já už nějak vstanu sám“.

„Ale takhle nemůžete zůstat,“ řekla Marta, „nastydnete.“

„Není žádná zima“, řekl stařík.

„Jakpak ne,“ řekla Marta, „je zima, jste jen opilý, a tak tu zimu necítíte.“

„To je tedy pravda,“ řekl starý, „strašlivě jsem se opil, nezlobte se!“

„My se nezlobíme,“ řekla Marta, „ale takhle tu nemůžete zůstat, nemáte někoho z rodiny, koho by ten pes poslechl, nějakou adresu, nějaké telefonní číslo... my bychom tam zavolali!“

„Nemám,“ řekl stařík, „nemám rodinu, to je moje rodina, ten pes, ten mě ochrání, i za cenu života,“ dodal s humorem téměř střízlivým.

Nakonec, nedalo se dělat nic jiného, tam nechali oba; zavěšení do sebe šli dál, to je jasná patová situace, smála se Marta, je to šíleně groteskní, nemám pravdu?, Z. se nemohl smát, protože myslel na Ágnes, jak tam proti sobě stáli na obou koncích koberce a neodvážili se vykročit, jediným krokem si nedokázali vyjít vstříc, protože mezi nimi byl ten koberec, elektrický vláček, šest zmařených let a Zsuzsa; Marta navrhovala, aby upozornili nějakého policistu, Z. s ní nesouhlasil, na co ti bude policajt, zeptal se, aby toho psa zastřelil, bůh chraň, řekla Marta, ale jinak, vysvětloval Z., mu nepomůže ani policajt, pes uniformu nerespektuje, a zrovna o vánocích, povzdechla Marta, no není to strašné, z úpatí svahu se ještě jednou ohlédli, tam nahoře seděli jeden vedle druhého na chodníku stařík a pes, odtud zdola to vypadalo, jako by i sám stařec byl nějaký veliký, sedící pes.

Několik dní před Silvestrem uviděl Z. ve výloze jednoho obchodu na Okružní třídě oslíka, stál čtyřicet forintů, Z. vešel do obchodu, oslíka koupil, zabalili mu ho do hedvábného papíru, Z. strčil balíček do kapsy, potom na něj zapomněl. K Ágnes šel až na Nový rok odpoledne, měl špatnou náladu a kocovinu ze silvestrovské oslavy

trvající až do rána, elektrický vláček se tam naparoval na koberci, nepovšimnutý, jako by se ho od Vánoc nikdo ani nedotkl, hrajte si s vláčkem, navrhla Zsuzsa, Z. si klekl vedle dráhy, ale nedokázal vláček spustit, Zsuzsa mu pomohla, a zanedlouho se až strašidelně opakovala štedrovecerní situace: plně zaujatá Zsuzsa si hrála s vláčkem, Ágnes ji poslušně a znuděně sledovala; později mu dívka ukázala hliněné prasátko-pokladničku, vidíš, to jsem dostala od maminky, řekla, novoroční prasátko, a Z–ovi tím připomněla oslíka.

Vstal, šel do předsíně, vytáhl z kapsy kabátu balíček, a já jsem ti zase přinesl novoročního oslíka, řekl, počítal s tím, že holčička ani z toho nebude mít radost, když jí neměla ani z elektrického vláčku, proč by se měla radovat z takové hlouposti, Ágnes nemá radost vůbec z ničeho, co dostane od něho, to on musí brát na vědomí, Ágnes rozbalila balíček, uviděla oslíka, a tvář se jí rozzářila. Neřekla nic, ale oslíka celé odpoledne nedala z ruky, ve zpoceně malé dlani byl do večera celý provlhlý, a když se měl Z. k odchodu, Ágnes z velké papírové krabice, kam ukládala své staré hračky, vybrala psa a toho vtiskla otcí do ruky.

„A to ty máš od mně.“

Třebaže holčička vybrala toho psa pečlivě, byla to umolousaná, laciná hračka, své si odsloužila už před léty, Ágnes si s ní už roky nehrála, a přece to byl jediný dárek, který Z. dostal od své dcery, ani předtím, ani potom nedostal nikdy od Ágnes dárek, který by nekoupila Zsuzsa, který by nevybrala Zsuzsa, který by dítě nedávalo na Zsuzsin pokyn; toho psa mu dala sama od sebe, z radosti, z vděčnosti, z vlastní vůle, sama ho vybrala ze svého majetečku, a proto ten hnědý pes – ten značně už umolousaný, ne právě nejvkusnější exemplář, s jedním uchem postaveným, jakoby našpicovaným, zatímco druhé mu schlíple visí, jedno oko mu chybí – tak tenhle pes tam i dneska sedí na Z–ově polici s knihami, hned vedle řady svazků básní, vedle dvou výtisků románu Heinricha Bölla *Skupinový snímek s dámou*, zato osel už tam není dávno – ani jeden.

přeložila Ana Okrouhlá

Maďarský spisovatel a filmový dramaturg ÁKOS KERTÉSZ se narodil roku 1932 v Budapešti. V letech 1950–54 pracoval jako karosář v automobilce Ikarusz, v letech 1954–66 ve Státním automobilovém opravárenském podniku. V letech 1961–66 studoval na státní stipendium VŠ, obor maďarština – osvěta. V roce 1966 se stal dramaturgem Mafilmu. Potříkrát (1972, 1984 a 1992) získal cenu Attily Jószefa, v roce 1991 dostal literární cenu Uměleckého fondu. Napsal scénáře k mnoha filmům, spolupůsobil jako režisér. Je autorem pěti divadelních her, které se hrály doma i v zahraničí. Z práz jmenujme alespoň: román *Ulička* (Sikátor, 1965), novelu *Káspárek* (1979), výbor povídek *Rád světa* (A világ rendje, 1984), romány *Zachariáš* (Zakariás, 1990) a *Cena nenávisti* (A gyűlölet ára, 1992).

A. O.

POVÍDAČKY HANÁCKÉ BABIČKY

(PŘIPRAVIL JAKUB KRČ)

Následující texty jsem vybral z mnoha magnetofonových kazet, na které babička koncem 70. let namlouvala své pohádky a vzpomínky a děda přidával písně a říkánky. Přepisem se bohužel ztrácí krásné nářečí z moravské Rakové u Konice – je však bez fonetických značek nezachytitelné. Vše ostatní – lexikon, slovosled, syntax – zůstalo bez úprav. Dopisy, ze kterých je citováno, vznikly loni a přetiskují je tak, jak jsou. Věnuji Růženě a Aloisovi Krčovým jejich debut s láskou!

J. K.

„Stačí si vyjít ráno brzo, když slunce vychází, a za rosy po mezi v poli ptáčky zpívají, skřivánek vysoko až Pánu Bohu do oken, chválí ho ranním pozdravem. To se potom vymýšlí a přemýšlí všelicos krásného. (...) Skřivánčí píseň jsem měla tak ráda! Teď jen když sedím na zahradě, zavřu oči, vidím to vše před sebou, měli jsme rádi naše pole, louky, bylo to krásné a šťastné mládí. Práce nám nevadila, byla to radost pracovat na svém, na našem poli, tomu už dnešní mladí ani nerozumí.“

O FAJERMÓNOVI

Je to už strašně dávno, kdy ještě autobusy nejezdily do každé dědiny jako dnes a lidi chodili hodně pěšky. A děti celé léto chodily boso, aby ušetřily botky, protože na nové nebylo. Do školy chodily až dvě hodiny pěšky. Starší děti musely dávat pozor na ty menší – no to víte, cestou taky dováděly, přeskakovaly potok, zmáčely se, na stromy lezly, a když byla potom v gaťatech díra, byl doma pěkný mazec. To se chodilo do kopců, z kopců, přes les, přes louky, přes bažiny. Jednou si kluci s přespolníma zaválčili a dost se zdrželi. A když si potom vzpomněli honem dom a šli přes les, tak už se stmívalo. Přišli na louku bažinatou, už měli strach a dali se už skoro do běhu. Když jeden se ohlídl a povídá: Kluci, fajermón, jde od potoka a pořád za náma! Utíkejte co můžete! A včilka to bylo jako o závodech. Větší vzali za ruce ty menší a utíkali, co jim nožky stačily. Fajermón se napřed za nima jenom kolíbal a mručel. Ale čím víc té tmy přibývalo, tím víc se rozzhavoval a rychleji pohyboval. Děti už myslely, že je dohoní. Ty malé brečely, už skoro nemohly, a ty větší už jich táhly za sebou. Když už uviděly z dědiny, jak svítí se v oknech, tož měli radost, že už jsou blízko, přidaly a z posledních sil doběhly k chalupě. Vletěly dovnitř a šup pod lůžko a už tam byly potichu. Tatínek s maminkou se ptali: Copak se stalo? A maminka podívala se do okna a hrůzou vykřikla: Fajermón! Ohnivý muž! Zapálí nám chalupu! Táto, honem,

sežeň svčenu vodu! V almárce měli svčenu vodu a svčené ratolístky kočičky (co se světi na Květnou neděli), honem to popadla, pootevřela okno a pokropila toho fajermóna. Jenom to zasychelo, zakouřilo se a už bylo ticho. Děti za chvíli vylezly zpod postele, celé uhráté, trásly se strachem, že ještě dostanou nějaký mazec. Ale tatínek jich nebil, jen povídá, ať si z toho vezmou příklad a ať chodí zavčas dom, nikde se necourají, že by to vždycky nemuselo tak dopadnout. Děti slibovaly, že už budou hodní.

A ráno se šli podívat, co tam pod oknem je. Byla tam jen hromádka popela. A když šly podruhé do školy, tak je tatínek vyprovodil přes les až na louku, a navečer jim zas někdo přišel naproti, aby se nebály. Ale už toho ohnivého muže neviděly. Asi se odstěhoval daleko do hor, kde málo lidí přijde, jenom zvěř, a ta se ho nebojí a té taky on neublízí.

„To o tom fajermónovi mám od stařečka, to ostatní jsem si vymyslela. Večer, když už všichni spali, tak jsem psala a vymýšlela sama, nevím, zda bych něco takového dnes vymyslela, ta moje paměť už není tak bystrá. Když by tam bylo něco špatně uspořádané, tak to oprav, víš, já nejsem žádný spisovatel, je to psáno od srdce pro vás vnoučky a snad i pro pravnoučky. Až budeš mít svoje děti a pak vnoučky, budou poslouchat s pusou otevřenou, ani zlobit nebudou!“

ĎÁBEL

Dnes vám povím legendu, kterou jsem možná někde četla nebo slyšela, tak jsem si i něco domyslela. Už je to moc dávno, možná že sto let a možná že i víc. Bylo to v takovém pěkném kostelíčku, byl takový jako náš v Bohuslavicích. V neděli vyzváňeli na mši svatou a lidé se hrnulo do kostela, že byl naplněný až po dveře. Velebníček kázal, lidi poslouchali, ale všeci ne stejně. Někteří – a těch bylo dost – poslouchali jak se říká jedním uchem a nic z toho neměli, protože mysleli na věci jinačí. Jak bude po kostele, že si dá v hospodě pivko, zahraje si partičku karet. Druhý zas co si pořídí, až dostane peníze za krávu. Jiný zas kolik má uloženo na vkladní knížce a jestli bude moct svojí dceři vybrat hodně bohatého ženicha. A panímámy – ty koukaly po dcerkách, jak jim to sluší a že se jistě dobře vdají. Dcery z bohatých rodin se pane pyšně rozhlížely po těch chudobnějších, jak jsou prostince oblíbeny, a tlačily se taky hodně dopředu, aby jich ženiši víc viděli. Ale ty děvčata prostějši se modlily i zpívaly zbožněji než ty bohaté. Rozumní rodiče říkali svým dcerám: Bud' poctivá, skromná, pracovitá. Ruce poctivé, pracovitě vdají! Tak to bývalo kdysi dávno. Babičky měly růžence v rukách a modlily se zbožně. A vzadu byli mladí pantáti a jinoši. No to víte, mladí chlapi, ti myslí jenom na děvčata, jak je která pěkná, a některý už i počítal, jak moc dostane věna.

Jeden mladý chasník klečel za sloupem a vroucně se modlil za svou nemocnou maminku. Měl jenom ji na celém světě a prosil za její uzdravení. Když si utřel slzy a podíval se k oltáři, tak viděl, jak mezi lidma chodí ďábel, našeptává jim a oni toho hlasu víc poslouchají, jak velebníčková. Ďábelsky se uchechtával a cosi pořád zapisoval na stočenou březovou kůru. Už toho měl velký smotek. Chasník mu koukal přes rameno a s hrůzou tam četl moc známých jmen. A měl tam značek všelijakých! Ďábel se ani neohlídl a povídá mu: To se divíš, jakou mám žeň! A uskliboval se. Chasník na to: Copak tě žádný odsud nemůže vyhnat? Zas se ten ďábel uchichl a povídá: Jak vidíš, nemůže. Ale chlapec povídá: Já tě vyženu. Až vystuduju na kněze, tak uvidíš. Ďábel se jenom usklíbl: A nevyženeš! Ztratil se a už ho neviděl, tak jako ho neviděli ti ostatní. Chlapec si v tom kostele dal slib, že když se mu maminka uzdraví, že půjde studovat na kněze a pokusí se z toho jejich kostelíčka ďábla vyhnat.

A tak se taky stalo. Moc let uplynulo, když se vrátil už jako mladý kněz. Měl slavnou primici, družičky ho vedly do kostela v samých květech, muzika hrála, zpěváci zpívali. A těch lidí co bylo, že se nevešli všichni do kostela. Tenkrát se říkalo, že na první novokněžské požehnání se má jít tak daleko, až se podrážky prošoupají. A tak bylo moře lidí, poslouchali, jak krásně káže. Děvčata vzdychala, jaký je hezký a že je ho škoda na panáčka. Právě kázal: Buďte ostražití, ďábel obchází všude a taky i mezi vámi může být, ani o tom nevíte. Modlete se, ať nepřijdete v pokušení. A jak se z kazatelny tak dívá po kostele, tak zahlídl tam zas toho ďábla, jak se mu usklibuje do očí. Ale musíme být silní, abychom ho odevšad vypudili, i ze svého srdce. Po kázání se modlil a najednou dostal vnuknutí, jak ďábla z toho kostela vypudit. Oblékli ho do mešního roucha a měl jít k oltáři. K podivení všech přítomných kněží vzal kropáč se svčenu vodou a dva ministranty. Jeden šel vepředu a dělal středem kostela místo, aby prošli. Druhý ministrant nesl nádobku se svčenu vodou a velebníček se modlil a kropil lidi až ke dveřím kostela. Viděl, jak ďábel utíká před svčenu vodou ven. Ale ještě ve dveřích hrozil pěstí a volal: Však já ještě přijdu! Přijdu zas a nikdo mě nevyžene!

A v dnešní době asi ten ďábel už se prochází veřejně. Lidé ho poslouchají víc jak slovo Boží v kostele, a i když ho nikdo nevidí, je mezi námi a říká Pojd' a vem si, vem si to, i když to jeho není. Tak člověk vezme, krade napřed se strachem, ale pak už víc a víc, a třeba i zabije a ani mu to už nevadí na svědomí. A jindy se znesváří národy proti sobě, vznikne válka a potom trpí i ti nevinní, co válku nechťejí. To všechno je dílo ďáblovo. Našeptávače. Říká, že budou mocní, že ovládnou svět. To je tak lákavé! A nikdo si neuvědomí, že je tu na tom světě jenom chvíli. Kdyby sto let tu byl, tak to uběhne jak ta voda v potoce a musí jít. Smř se podplatit nedá. Ani ošidit.

O SMRTI

Jedna legenda vypráví, že když Pánbůh rozdělával andělům jejich povinnosti na zemi, došlo až na Smrt. Ale ta se bránila. Nechtěla takovou povinnost na sebe vzít. Ale Pánbůh jí povídal a těšil ji: „Neboj se, Smrti, nikdá nebudeš vinna!“ Tak to Smrt přijala a chodí po zemi a rozděljuje duši od těla. Duše že je od Pánaboha, tak letí do nebe, a tělo že na zemi hřešilo, tak musí zvostat v zemi. Takže nikdo tu na zemi věčně nezvostane. A jaký je život, taková je i smrt. A i taková věčnost.

„Ta písnička se jmenuje Ples zvířátek. To můj bratr Lojzek, student práv, nacvičoval silvestry a tam se zpívaly takové kuplety, jak se říká srandovní. Vymyšlené měli pomluvy, vyzpívali kdo s kým chodí, kde se vyprovází, i když to mělo být utajeno, vše vyšlo na povrch, bylo to hezké, pěkně vyzpívané, ani se nemohl nikdo zlobit. To byly silvestry široko daleko známé, lidí bylo, že se nemohli do sálu vejít, pak byla taneční zábava. Děda byl hlavním zpěvákem a já taky účinkovala v jednoaktovkách. Dnes už by se to ani nedalo dohromady. Poesie venkova se docela vytratila, to už se nevrátí, co bývalo, ta soudržnost. Ale bylo to krásné...“

PLES ZVÍŘÁTEK

Říkali si kráva s volem, že prý něco provedou,
totiž že co dělaj' lidé, to že taky dovedou.
Vtom se přikejvala husa, na oba dva zasyčí:
„Pořádejte tancovačku jak v Rakové hasiči!“
„To by nebyl špatný nápad,“ kráva mrkla na vola,
a vůl hned že ty ostatní kolegyně zavolá.
Vůl pak řečnil ke všem kravám:
„Dámy, já vám návrh dávám,
prosím odhlasujte dnes,
máme-li pořádati ten ples.“
Krávy nejdřív hloupě stály,
pak se rázem rozesmály,
každá zvedla kopyto
a hlasování bylo našup odbyto.
Hlavní starost byla volit zábavního předsedu.
Vůl pak řek': „Já jsem jen vůl a tuhle funkci nesvedu.“

Avšak nechci, bratři milí, nesvár tady zaseti,
dejme tuto čestnou funkci nejstaršímu praseti.“
Krávy, kozy, všechno slzí, společnost je dojata.
Objalo se prase s volem, funkce byla přijata.
Bál prý bude beze zmatků
v chlévě největšího statku.
Hned se všichni dohodli,
tam že bude nejvíc pohodlí.
Vůl pak z největšího dvora
převzal funkci protektora.
Koza funkci vzala si
prý prodávati večer lístky u kasy.
V den bálu pak v celé obci sotvaže se sesmrklo,
všechno se to tajuplně z chlívků na bál vycvrklo.
Vůl na krávu v zalíbení šilhal cestou po očku,
kráva totiž měla masku originál babočku.
Na bále pak první cenu usoudila porota
volovi, jenž přišel v masce zeleného pirota.
Kohout získati chtěl slávu,
do tance vzal starou krávu.
Volové dva velicí
tancovali s mladou slepicí.
Prase křičí dimi-dimi
a hned s kozou šmrncá šimi.
Kůň zařval „Mamino!
Ach krindapána kdo mně natrh domino!“
Tu pak začla po vesnicku bohopustá pranice.
Vůl řval, že má vyvrácenou levou půlku zadnice.
Koza, která vedla kasu, sháněla se po ocasu.
Všechno prchlo ze sálu, a tak bylo ihned po bálu.
Kráva s volem pravdu měli,
druhý den si vyprávěli,
že se za to nestydí,
že takhle mnohdy končí
bál i u lidí.

**VRATISLAV FÄRBER, MIROSLAV URBAN /
DÍTĚ MOJE VLAŽNĚ SPI**

+ + +

dítě moje vlažně spi
v noci dítě osamí
ve svém spánku hraje si
se samotnými hvězdami

dítě moje upadni
do řeky která kolébá
zítra budeš klepat dny
kterých už je netřeba

Olšanský hřbitov, 1984, foto Miroslav Urban

+ + +

děti odcházejí
koncem století
ten smutek je jejich
nás však roztrpěl

děti jdou do země
která je velká
při cestě tak temné
jsou zrcadélka

Žitava, hřbitov při Frauenkirche, 1984, foto Miroslav Urban

ANNE BRADSTREETOVÁ / DVĚ BÁSNĚ

AUTORKA SVÉ KNIZE

Chromé děcko mých chabých myšlenek,
 se mnou jsi žilo, schované do plenek,
 než přátelé věrní, bez rozumu však,
 upoutali k tobě veřejnosti zrak.
 Oděno v hadry do tisku táhli tě –
 vad nebylo (sami vidíte),
 když vrátilo ses, škvrně tištěné,
 bylo mi stydno přiznat, že jsi mé.
 Dala jsem tě co nejdál od sebe,
 tolik se mi přičil jen pohled na tebe.
 Nakonec však – jsi mé a já mám cit,
 chtěla jsem ty tvé vady odstranit:
 umyla tě, spatřila další kaz,
 drhla jsem ho a odřela tě zas;
 rovnala jsem ti nohy, každou kost,
 pokulháváš však přesto víc než dost;
 dát i lepší oděv se mi zlíbilo,
 nic než hrubé plátno doma nebylo.
 Vystrojeno tak, jdi mezi prostý lid,
 kritikům se varuj i jen přiblížit,
 choď jenom tam, kde tě ještě neznají,
 otce rci, že nemáš, když se zeptají,
 a tvá matka, řekni, s bídou zápasí,
 a proto se k tobě raděj nehlásí.

Fulnek – Jerlochovice, 1983, foto Miroslav Urban

MÉMU DRAHÉMU A MILUJÍCÍMU MANŽELOVI

Dva lidé, jedno tělo? To jsme my.
 Muž milovaný svou ženou? Tos ty.
 Žena naprosto šťastná s mužem svým?
 To jenom já jsem. Aspoň pokud vím.
 Mou lásku nelze v moři uhasit
 a nic než láska tvá jí nedá klid.
 Tvá láska je mi víc než zlatý důl,
 víc než co svět kdy komu nabídnul.
 Tvou lásku oplatit je nemožné,
 kéž nebe odmění tě místo mne.
 Tak snažme se dál v lásce stálí být,
 až zemřeme, ať můžem věčně žít.

přeložil Tomáš Míka

ANNE BRADSTREETOVÁ je asi vůbec první americká básnířka. Někdy v první polovině 17. století odplula se svým manželem a mnoha jinými puritány přes Holandsko do Ameriky. Její muž se v Americe stal významným politickým činitelem a často cestoval. Ženu nechával doma starat se o hospodářství a postupně až o osm dětí. Byla to žena dost chabé tělesné konstituce. Jsou zachovány verše, ve kterých se před očekávaným porodem loučí se světem, dětmi a manželem, protože měla oprávněné obavy, že nové dítě nepřežije. Báseň Autorka své knize byla připojena před druhé vydání jejích básní jako reakce na jejich první vydání v Anglii. Úsilím jejích přátel vyšly tehdy bez jejího vědomí. Její dílo je z větší části poplatné obvyklému alžbětinskému básnění (na svou dobu byla mimořádně sčtělá a vzdělaná); pokoušela se především o vznešené alegorie s odkazy na antické motivy.

T. M.

ADAM ZAGAJEWSKI / OHRADA, KAŠTANY,
SVLAČEC, BŮH

VRÁNY, HAVRANI

Vrány, havrani slétají se
 večer na strništi.
 Zvolna se temné společenství
 přesouvá k lesu. Od západu
 valí se fialové mraky.
 Vrány, havrani přebírají,
 hladí svá indiánská péra.

NAD MOŘEM

Chvilé radosti zvečera, v malém
 městečku nad mořem, kdy kupci
 stahují stóry svých krámků.
 Jeden z nich zdvíhá z chodníku
 kotě a bere ho do domu
 jako svůj majetek. Kotě se měkce
 odevzdává tomu gestu. Padá hvězda.

TŘI HLASY

Šero soumraku houstne v pokoji.
 Stín večera se šíří, klidná touha.
 V rádiu Mahlerova *Píseň o zemi*.
 Za oknem hlasitě a zvesela hvízdají kosi.
 Současně slyším tichý šelest vlastní
 krve (jako by sníl se sesouval z hor).

Ty tři hlasy, tři nezdejší hlasy
 obracejí se na mě, nic ale
 nežádají, nic neslibují. Hluboko, kdesi
 na louce, řadí a chystá se dlouze
 průvod noci, plný tajného šepotu.

HISTORIE SAMOTY

Tichnou hlasy ptáků.
 Měsíc pózuje pro fotografii.
 Lesknou se vlhké tváře ulic.
 Vítr přináší vůni zelených polí.
 Někde vysoko si letadélko hraje jako delfín.

ČTENÁŘŮV DOPIS

Až příliš o smrti,
 stínech.
 Piš o životě,
 obyčejném dni,
 o žízni po řádu.

Školní zvonek
 Ti může být příkladem
 míry,
 ba i vzdělanosti.

Příliš smrti,
 příliš
 černého oslnění.
 Podívej,
 národy vmáčknuté
 na těsné stadiony

zpívají hymny nenávisti.
 Až příliš hudby,
 málo souladu, pokoje,
 rozumu.

Piš o chvílích,
 kdy se lávky přátelství
 zdají být stálejší
 než zoufání.

Napiš o lásce,
 dlouhých večerech,
 jitru,
 stromech,
 o nekonečné trpělivosti
 světla.

PLÁTNO

Mlčky jsem stál před temným obrazem,
 před plátnem, co proměnit se mohlo
 v kabát, košili, vlajku,
 avšak stalo se vesmírem.

Dlouho jsem mlčel před temným plátnem,
 v úžasu a vzdoru, a přemítal jsem
 o malířském umění a umění života,
 o všech těch prázdných a studených dnech,

o chvílích bezradnosti,
 o vlastní chladné obraznosti,

která je srdcem zvonu
a žije jen, když se rozkolébá,

bijíc o to, co miluje,
a milujíc to, co bije,
a pomyslel jsem, že to plátno
mohlo být také rubášem.

přeložil Petr Borkovec

Polský básník, prozaik a esejista ADAM ZAGAJEWSKI se narodil v roce 1945 ve Lvově. Dětství prožil v Hlivicích. Studoval filosofii v Krakově. Od roku 1982 žije ve Francii. Každoročně pobývá několik měsíců v USA, kde na Houstonské univerzitě vede kurs kreativního psaní. Je nositelem několika významných literárních cen – v loňském roce mu například byla udělena nejvýznamnější slovinská literární cena Vilenica. Patří k nejprekládanějším současným polským autorům, překlady jeho básní a esejí byly publikovány v USA, Francii, Německu, Švédsku i jinde. Je členem redakce Literárních sešitů (*Zeszyty Literackie*), které vycházejí v Paříži.

Do roku 1994 publikoval tyto sbírky veršů: *Komuniké* (*Komunikat*, Krakov 1972), *Masné krámy* (*Sklepy miesne*, Krakov 1975), *Dopis* (*List*, Krakov 1978), *Dopis. Óda na mnohost* (*List. Oda do wielości*, Krakov 1982; *Paříž* 1983), *Jet do Lvova* (*Je chać do Lwowa*, Londýn 1985), *Plátno* (*Plótno*, Paříž 1990) a *Ohnivá země* (*Ziemia ognista*, 1994).

JAN VLADISLAV / VĚTY IV

1.

Pokaždé
to skončí stejně,
když rozsvítíš
a zapomeneš zavřít
okno dokořán:
zděšená měra bije
do bílých zdí
a stropu nad hlavou,
až tě začne mrazit,
jak se to podobá
tomu, co znáš.
A nepomůže
nic, ani útrpnost,
ani láska: i v hrsti,
která ji nese k oknu,
to hebké, křehké tělo,
ta hebká, křehká duše
dál sebou tluče,
až se utluče.

(Noční můry)

3.

Unaven rouby,
 které mu v mládí
 vnutili sadaři,
 kmen staré třešně
 si najednou vzpomněl
 na palčivá slunce,
 přívaly vod,
 vichřice, vánky,
 divokou zvěř
 a tažné ptáky
 bezbřehých plání,
 ze kterých přišel.
 A v nezkrotné touze
 po všem, co nechal
 tak dlouho spát,
 protrhl kůru
 přes všechny rouby
 svým vlastním letorostem.
 Vlk, řeknou sadaři
 a uříznou prýt
 u samého kmene,
 ještě než mohl
 vykvést a urodit
 jediný plod,
 rudý a trpký
 po krvi lásky.

(Paměť stromů)

7.

Bydlel jsi vždycky
 v cizích pokojích –
 proč si teď stěžuješ,
 že okna vedla
 do dvorků s kůlnami,
 sudy a smetišti,
 zatímco inzerát
 sliboval moře?

Spával jsi vždycky
 v cizích postelích –
 proč si teď naříkáš,
 že tě probouzel
 křik cizích žen
 a vřískání dětí,
 ačkoli vášeň
 slibovala lásku?
 Chodil jsi vždycky
 po cizích cestách,
 nosil jsi pořád
 šaty po jiných –
 proč se děsíš,
 že bys měl umřít
 vlastní smrtí?

(Curriculum vitae)

10.

Je to jen černý
svraskalý list
nebo pták,
co se to ve větru
zmítá pod tvými okny?
Je to jen pták
s přeraženým křídlem
nebo skřítek,
co to tak zmateně
pobíhá kolem tvých dveří?
Je to jen vyhnaný
domácí skřítek
nebo srdce,
co to zděšeně
prchá před tvými kroky?

Staré znavené srdce,
staré šílené srdce
nebo jen svraskalý list?

(Napospas)

11.

Dnes, osmého září
k ránu kolem páté,
v době, kdy Valéry
po celý život sedal
ke svým sešitům a psal,
mě probudila žízeň.
Na opálovém nebi
za oknem k východu
stál nízko nad městem

útlý srp měsíce
a nalevo od něho
jásavě jiskřila
kterási z planet.
Jinak nic – až na ten
šálivý šum
z ulity vesmíru.
Šeptal: Vidíš mne,
myslíš mne, proto jsem.
A ty se mnou.

(Citáty IV.)

15.

Cesta do svahu
s podzimní alejí
javorů nachýlených
na jednu stranu
od toho, jak tu stojí
už celou věčnost
a vyhlížejí k mříži
železné brány
na samém obzoru,
kdy přijde konečně
ten, kdo je jedním slovem
zbaví té tíhy nohou
a dá jim vykročit.

Rozestřít křídla.

Vzlétnout i s jejich ptactvem.

(Stromy)

18.

Kdesi daleko
zavěje sněhu.
Kdesi daleko
ve sněhu stráž.
Kdesi daleko
ve stráni strom.
Kdesi daleko
u stromu dům.
Kdesi daleko
dům a dvě okna.
Kdesi daleko
za okny lampa.
Kdesi daleko
u lampy stín.

Daleko, kdesi,
stín u lampy.
Daleko, kdesi,
lampa za okny.
Daleko, kdesi,
dvě okna a dům.
Daleko, kdesi,
dům se stromem.
Daleko, kdesi,
strom ve stráni.
Daleko, kdesi,
stráž ve sněhu.
Daleko, kdesi,
sníh, který zavál
všecky cesty.

(Perpetuum mobile)

Básník, překladatel a esejista JAN VLADISLAV se narodil roku 1923 v Hlohovci na Slovensku. Žije v Sévres u Paříže. Studoval srovnávací literaturu na FF UK a od studentských let publikoval v časopisech Řád, Literární noviny, Mladé archy, My, Světová Literatura, Literární listy aj. Po válce vydal 3 básnické sbírky: Nedokončený obraz (1946), Dar (1947) a Hořící člověk (1948, většina nákladu zničena). V padesátých a šedesátých letech mohl publikovat jen překlady (z němčiny, angličtiny, francouzštiny, španělštiny, italštiny, ruštiny, ukrajinštiny ad.) a několik knih pro děti. V letech 1975–80 řídil samizdatovou edici Kvart a v únoru 1981 byl nucen odejít do exilu. Během let osmdesátých vyšly v mnichovské edici Poezie mimo domov sbírky Věty (1981), Samomluvy (1986) a Sny a malé básně v próze (1990), později zahrnuté do obsáhlého výboru Kniha poezie (1991, Klub osvob. samizdatu). Jeho rozšířenou podobu chystá pro letošní rok nakladatelství TORST. V roce 1997 vyjde v nakladatelství Pavla Maura rovněž kniha Vladislavových překladů francouzského básníka Pierra Reverdyho Chutí skutečna.

V tu dobu přestal nadobro padat sníh. Děti necítily ani vločku. Vešly zase do kamenné chýšky a sedly si. Teprve když vstaly, pocítily, jak jsou unaveny, a těšily se, že mohou sedět. Konrád odložil torbu z teletiny. Vyňal z ní šátek, do něhož babička zabalila krabici a několik balíčků, a dal si jej přes ramena, aby mu bylo tepleji. Také obě housky vyndal z ranečku a podal je Zuzance: děcko se do nich lačně zakouslo. Jednu snědla celou a z druhé také ještě kus. Zbytek však podala Konrádovi, protože si všimla, že nejí. Vzal si a snědl jej.

Adalbert Stifter, Horský křišťál, přel. Anna Siebenscheinová

JIŘÍ DYNKA

DYNKA

narodil se na prahu 60. let v lázních *Luhačovice*;
 poesii píše od r. 1977;
 r. 1990 přestal psát poezii, aby přežil; –
 r. 1995 zase začal psát poezii, aby přežil;

nakl. Petrov odevzdal dvě sbírky (předpokl. v roce 1997):

Minimální okolí
mrazícího boxu.

povrchy form.A4

píše v Praze: počítačem Macintosh. jeřabiny

jeřabiny jsou z jiné planety. mikrobi.
 jeřabiny jsou modří mikrobi

jako z jiné planety. je jeřabina
či jako bych byl na jiné planetě.

Jablečné!

Chicago
 info\DYNKA

mutanti.
 a marťani /

Plastová přepravka

Přepravku jsem zhotovil z umělohmotné láhve
 od Dobré vody. Její zúženou část jsem vyřízl;
 a pak, po naplnění lilkovým salátem, jsem
 obě zkrácené části do sebe zasunul. Ještě
 jsem díly přelepil izolepou.

modrá
 malbora

neraduji se. (jedl jsem tatínkova
mrtvého beránka).
jedl jsem mrtvého kapra jedla jsem.

Umla.

sen její: (přetučná...); Anna položena k mrtvole.

neraduji se –
chůze k Umla.
a míjení jeho jak přetětí

u pobočky Luhatouru.
po sebepozorování se
jak přetětí

neraduji se. k smrtelnosti sebe.

míjení jeho. jak přetětí
(přetučná...); v diecézi slezské:
smrtná bití

pod bohem: *neraduji se.*

*po poledni, čelmo k národnímu podniku
na 8 minut! jsem jakoby neviděl:
národní podnik jakoby Památník písemnictví perlil se
v tmě; jakoby němota, avšak v chůzi ke kapli
jsem pokračoval: hluchoněmě! kaplan s texty Písma
byl čněním oltáře v lících přebrunátných perle se
stětím sv.Lící oltáře; byla konána bohopocta.*

sen její: manžel žádal třináctiletou čtrnáctiletou,
aby se dívala na manželskou soulož.

v diecézi slezské.

jsem přebrunátná v lících.
(přetučná...) *láska*

v krásných polích

souloží:

perlí se

boky její
vlasy její, dl. 72,5 cm, přerušé:
je láska!

Umla.

(Jiřímu Veselskému
témuž)

kokot není láska
s lebeční kostí Págová
v Brně noc
Págová

kokot
k stýdké kosti
těže

Ú ústá Ú zlatěji
kokot Págová

táž
týž

v kost kokot
se zmatou pletí

táž.
týž

k stýdké kosti
kokot
v Ostravě noc *Lúna!*

úrupný úvrž:
Ú ústá Ú zlatěji
vzpoměl jsem si: pětza
Silesií!: zrcadlo zrcadlí mě!:
pěra;

snění:
kokot

pětza; snění:

kokot
Lúna!

kokot není láska

úrupný úvrž:
Ú ústá Ú zlatěji
vzpoměl jsem si:
Silesií!
i 5. února:
zrcadlo zrcadlí mě!:
pěra
pětza

piji čínské čaje.

krůpěje.

jen.

jmenují se. *Jívové Jehnědy.*
i *Rudá Obočí.*

polibky

Pomerančové Plátky. dívčí

Orangutanové.

čínští básníci. *Červené slivoně.*

modrá
malbora

modrá
malbora

Perchlóretylenový

a

Nektarinková: ouška
perchlóretylenové perlové. *polibky*

přejmenovala jsem se.

Nektarinková

švestková

ouška

»Chrysanémová«

přejmenovala jsem se

»Manžel švestkového strůmku«

a

»Perchlóretylenový
nektarinkových měsíčků«

mimozemšťanová.

pračková dieta /

čaje dobromyslového.

denní dávkou

dobromyslovou.

dietou:

piji pomerančovníky. piji

banánovníky. *pyji* palmy

denním dílem

mimozemšťanová. *dieta: pyji*

mnoho minut stromořadí.

denně

po čtyřech přešla jsem. pračkový pokoj

piji monitor piji mramory piji jelena. *mimozemšťanový*. neochlupená
převaluji se v jeteli.

smrková semínka. nejraději

položila jsem na pračku.

piji jelena. *pyji* pračku

JIŘÍ DYNKA se narodil v roce 1961 v Lázních Luhačovice, básně začal psát v roce 1977. Jeho básnickou sbírku *Minimální okolí mrazicích boxu* realizoval v brněnském Kabinetu múz režisér J. A. Pitínský.

MILOŠ TOMASCO

+ + +

svíravou planžetou průhled zimním dnem
 slétli se k bálu podivní ptáci
 vznášejí se v pachu vybledlém
 předměty pomalu kontury ztrácí
 s večerem v šedém rouše průhledném
 v hořícím vosku vše se potácí
 můj hlas – voláním již zemden –
 jalová ozvěna z dále jen vrací

+ + +

surový led skla
 zrcadlí
 v několika vrstvách
 tříští
 do drobných odlesků
 výheň samoty pekla
 a slzy bezmocného smutku
 slévají kalně slanou stružku
 již vlhne rozpukaná ruka

vrásky a vystouplé žíly
 rozcuhaný drdůlek
 oči s temnými stíny
 oči s těžkými víčky

ty oči šedavě modré
 ty oči usmíření
 jejich krvavé žilky
 dští mlhu rudého deště
 nad kouřícími lesy
 plnými mlčení

a není neděle a není všední den
 propadl se čas
 a za plotem
 mrtvé moře se vzdouvá
 a nad knotem
 uschlá motýlí křídla
 lehounce šalvějí šustí
 na louce v závěji listí
 cinkají zlaté struny
 a od nozder plavé srny
 vznáší se obláček mlhy
 k chocholům korun
 ke klenbě chrámu
 kde na oltářičku
 zapálili svíčku
 za stařenku

Medailon MILOŠE TOMASCA jsme otiskli v čísle 1/1995.

PAVEL KOLMAČKA

* * *

Rezavý autobus pomalu sjíždí s kopců.
 Horalé dřímají, jen malý chlapec klečí
 na zadním sedadle s čelem přilepeným ke sklu.
 Tají dech, vidí veliký měsíc.

Jako by se opřel o rozpálená kamna,
 má náhle bolest a ví, že je v ní sám.
 Říká si: Proč? Snad letím, možná padám.
 A jiný hlas tiše: vem, jenom vem ten dar.

* * *

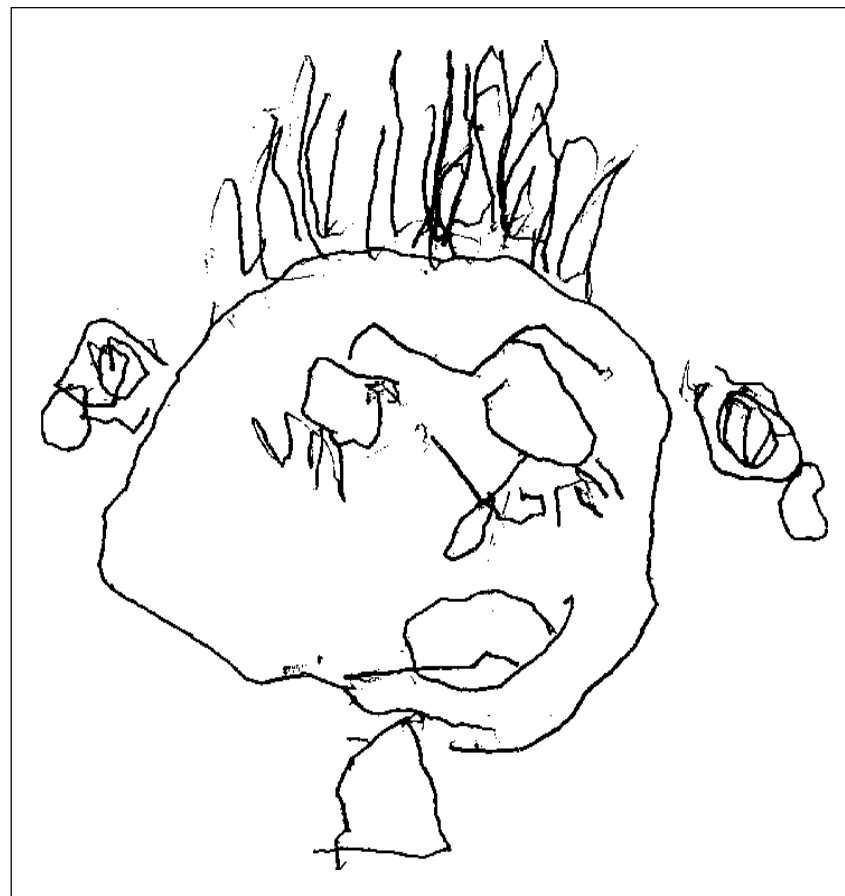
Mraky jak temný, strašný drak.
 Pod nimi k plotu běží drobné stopy.
 A kdosi malý na špičkách
 zdviženou rukou sype do krmítka drobků.

* * *

Maličký Tobiáš se směje.
 Někdo s ním mluví. Kdo asi, když je sám?
 Snad ten, kdo je plyšový medvěd
 i liška či hadrový pták.

Vše rezonuje jeho hlasem
 a ozvěna skládá torza vět.
 Jako by ticho, co rozléhá se
 nad domem, nebylo drtivé.

Medailon PAVLA KOLMAČKY jsme otiskli v čísle 4/1994.

Zdeněk Vopat (nar. 1974), Autoportrét, 1993

PETR ČERMÁČEK

+ + +

Jsou už jen krátká odpoledne, k večeru v ulicích rychle tuhne světlo. Po dešti klíčí tma. U stolu se ještě ujímá odpolední spánek. Hladce, obrace. Příkyvuji uhýbání měsíce. V pátek už zase půl. Je Jeronýmské babí léto, prolistované nezameteným kalendářem, prozvoněné žlutými listopadkami.

+ + +

Nahé okno. Nejzazší kout těla – spadentý vlas v pobřeží čela. Někdo udělal čáru přes oblohu. Přeskrtil do popela. Listuji tmou. Hlubokou přede mnou, za mnou i pode mnou. Nade mnou skrojek světla. Cíp západu. Rozkvetlý bez protíná zahradu. Křik přehnutý přes hranu mlčí. Neútočí. Splyvají cesty. Hliněné rty, plamenné oči.

+ + +

V kostech dýně zkouším, jak zní šípková slova. Jemnými poklepy bubnuji a slyším vyduté váznutí prochladlých kloubů, noční déšť, nezřetelné pády žlutých křídel rovnodennosti, sesychání švestek na misce... Můj rytmus je navlékán do vyplaveného dřeva. Zní ve větvích kláčených ořechů. Kaštany odbíjí půlnoc. V ulicích šplouchá listí.

PETR ČERMÁČEK (vl. jménem Petr Čermák) se narodil v roce 1972 ve Vysokém Mýtě. Vystudoval obor lesní inženýrství na Mendelově zemědělské a lesnické univerzitě v Brně, v současnosti postgraduálně studuje obor ekologie. Žije v Chocni a v Brně. Publikoval v almanachu Netřesk a v časopisech Dialog, Poslední generace a Veronika.